

सुत्तनिपातो

राहुलसङ्किञ्चानेन
आनन्दकोसल्लानेन
जगदीसकस्सपेन च
सम्पादितो

उत्तमभिक्खुना पकासितो

२४८१ बुद्धवच्छरे (1937 A. C.)

प्राङ्निवेदनम्

पालिवाङ्मयस्य नागराक्षरे मुद्रणं अत्यपेक्षितमिति नाविदितचरं भारती-
येतिहासविविदिषूणाम् । संस्कृतपालिभाषयोरतिसामीप्यादपि यत् परस्सहसेभ्यः
जिज्ञासुभ्यः संस्कृतज्ञेभ्यः पालिग्रन्थराश्यवगाहनं दुष्करमिव प्रतिभाति तत् लिपि-
भेदादेव । एतदर्थमयमस्माकमभिनवः प्रयासः । अत्र नूतना अपि पाठभेदाः निधेया
इत्यासीदस्माकं मनीषा परं कालात्ययभीत्याऽत्र प्रथमभागे धम्मपदादन्यत्र न तत्
कृतमभूत् । अधोटिप्पणीषु सन्निवेशिताः पाठभेदाः । प्रायः Pali Text Society
मुद्रितेभ्यो ग्रन्थेभ्य उद्धृताः ।

अर्थसाहाय्यं विना अस्मत्समीहितं हृदि निगूहितमेव स्यात् । तत्र भदन्तेन
उत्तमस्थविरेण साहाय्यं प्रदाय महदुपकृतमिति निवेदयंति—

कार्तिकशुक्लैकादस्यां
२४८० बुद्धाब्दे

राहुलः सांस्कृत्यायनः
आनन्दः कौसल्यायनः
जगदीशः काश्यपश्च

सुत्त-सूची

	पिटृङ्को		पिटृङ्को
१—उरगवग्गो	१	२३—राहुल-सुत्तं	३४
१—उरग-सुत्तं	१	२४—बंगीस-सुत्तं	३५
२—धनिय-सुत्तं	२	२५—सम्मापरिब्बाजनिय-	
३—खगविसाण-सुत्तं	४	सुत्तं	३७
४—कसिभारद्वाज-सुत्तं	७	२६—धम्मिक-सुत्तं	३८
५—चुन्द-सुत्तं	९	३—महावग्गो	४२
६—पराभव-सुत्तं	१०	२७—पब्बज्जा-सुत्तं	४२
७—वसल-सुत्तं	१२	२८—पधान-सुत्तं	४३
८—मेत्त-सुत्तं	१५	२९—सुभासित-सुत्तं	४५
९—हेमवत्त-सुत्तं	१५	३०—सुन्दरिभारद्वाज-सुत्तं	४६
१०—आळवक-सुत्तं	१८	३१—माघ-सुत्तं	४९
११—विजय-सुत्तं	१९	३२—सभिय-सुत्तं	५२
१२—मुनि-सुत्तं	२०	३३—सेल-सुत्तं	५७
२—बूळवग्गो	२३	३४—सल्ल-सुत्तं	६३
१३—रत्तन-सुत्तं	२३	३५—वासेदठ-सुत्तं	६४
१४—आमगंध-सुत्तं	२४	३६—कोकालय-सुत्तं	७०
१५—हिरि-सुत्तं	२६	३७—नाळक-सुत्तं	७३
१६—महामंगल-सुत्तं	२६	३८—द्वयतानुपस्सना-सुत्तं	७७
१७—सूचिलोम-सुत्तं	२७	४—अट्ठकवग्गो	८४
१८—धम्मचरिय-सुत्तं	२८	३९—काम-सुत्तं	८४
१९—ब्राह्मणधम्मिक-सुत्तं	२९	४०—गुहदठक-सुत्तं	८४
२०—नावा-सुत्तं	३२	४१—दुट्ठदठक-सुत्तं	८५
२१—किंसील-सुत्तं	३३	४२—सुद्धदठक-सुत्तं	८६
२२—उट्ठान-सुत्तं	३४	४३—परमदठक-सुत्तं	८७

	पिट्ठको		पिट्ठको
४४—जरा-सुत्तं	८८	५८—पुण्णकमाणवपुच्छा	१११
४५—तिस्समेत्तेय्य-सुत्तं	८९	५९—मेत्तगूमाणवपुच्छा	११२
४६—पसुर-सुत्तं	९०	६०—धोतकमाणवपुच्छा	११३
४७—मागन्धिय-सुत्तं	९१	६१—उपसीवमाणवपुच्छा	११४
४८—पुराभेद-सुत्तं	९३	६२—तन्वमाणवपुच्छा	११५
४९—कलहविवाद-सुत्तं	९४	६३—हेमकमाणवपुच्छा	११६
५०—ब्रूवियूह-सुत्तं	९६	६४—तोदेय्यमाणवपुच्छा	११७
५१—महावियूह-सुत्तं	९७	६५—कप्पमाणवपुच्छा	११७
५२—तुवट्टक-सुत्तं	९९	६६—जतुकण्णिमाणवपुच्छा	११८
५३—अत्तवण्ड-सुत्तं	१००	६७—भद्रावुधमाणवपुच्छा	११९
५४—सारिपुत्त-सुत्तं	१०२	६८—उदयमाणवपुच्छा	११९
५—पारायणवग्गो	१०५	६९—पोसालमाणवपुच्छा	१२०
५५—वत्थुगाथा	१०५	७०—मोघराजमाणवपुच्छा	१२०
५६—अजितमाणवपुच्छा	११०	७१—पिंगियमाणवपुच्छा	१२१
५७—तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा	११०	७२—पारायणसुत्तं	१२२

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्भासम्बुद्धस्स

सुत्तनिपातो

उरगवग्गो

(१—उरग-सुत्तं १।१)

यो^१ उप्पतितं विनेति कोधं विसतं^२ सप्पविसंऽव ओसधेहि ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१॥
यो रागमुदच्छिदा असेसं भिसपुप्फंऽव सरोरुहं विगय्ह ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥२॥
यो तण्हमुदच्छिदा असेसं सरितं सीघसरं विसोस^३यित्वा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥३॥
यो मानमुदब्बधी असेसं नळसेतुंऽव सुदुब्बलं महोघो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥४॥
यो नाज्झगमा भवेसु सारं विच्चिनं पुप्फमिव उदुंबरेसु ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥५॥
यस्स! न्तरतो न सन्ति कोपा इति भवाभवतं च वीतिवत्तो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥६॥
यस्स वितक्का विधू^४पिता अज्झत्तं सुविकप्पिता असेसा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥७॥
यो नाच्च^५सारी न पच्चसारी सब्बं अच्च^६गमा इमं पपञ्चं ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥८॥
यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंऽति जत्वा लोके ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥९॥

^१ C. यो वे. ^२ M. विसटं. ^३ C. विसेसयित्वा. ^४ M. विदुसिता.
^५ M.—नच्चसारि. ^६ M. अज्झ°.

यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंति वीतलोभो ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१०॥
 यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंति वीतरागो ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥११॥
 यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंति वीतदोसो ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१२॥
 यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंति वीतमोहो ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१३॥
 यस्सानुसया न सन्ति केचि मूला अकुसला समूहतासे ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१४॥
 यस्स द^१रथजा न सन्ति केचि ओरं आगमनाय पच्चयासे ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१५॥
 यस्स वनथजा न सन्ति केचि विनिवन्धाय भवाय हेतुकप्पा ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥१६॥
 यो नीवरणे पहाय पंच अ^२निघो तिण्णकथंकथो विसल्लो ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ति ॥१७॥
 उरगसुत्तं निदितं ।

(२—धनिय-सुत्तं १।२)

पक्कोदनो दुद्ध^३ खीरोऽहमस्मि (इति धनियो गोपो ।) अनुतीरे महिया समानवासो ।
 छन्ना कुटि आहितो गिनि अथ चे पत्थ^४ यसी पवस्स देव ॥१॥
 अक्कोधनो विग^५ तखिलोऽहमस्मि (इति भगवा ।) अनुतीरे महियेकरत्तिवासो ।
 विवटा कुटि निब्बुतो गिनि अथ चे पत्थ^४ यसी पवस्स देव ॥२॥
 अंधकमकसा न विज्जरे (इति धनियो गोपो ।) कच्छे^६ रुद्धहितणे चरन्ति गावो ।
 बुट्ठि^७ ऽपि सहेय्युं आगतं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥३॥
 बद्धा हि भिसी^८ सुसंखता (इति भगवा ।) तिण्णो पार^९ गतो विनेय्य ओघं ।
 अत्थो भिसिया न विज्जति अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥४॥

^१ M. उरगजा. ^२ C., B. अनीघो. ^३ M. ° खीरो. ^४ M. पत्थयसि. ^५ C. ° खीलो. ^६ M. गच्छे. ^७ M. ङ्गभिसि. ^८ M. ° खाता. ^९ M. पारंगतो.

गोपी मम अस्सवा अलोला (इति धनियो गोपो ।) दीघरत्तं संवासिया मनापा ।
तस्सा न सुणामि किंचि पापं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥५॥
चित्तं मम अस्सवं विमुत्तं (इति भगवा ।) दीघर^१त्तं परिभावितं सुदन्तं ।
पापं पन मे न विज्जति अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥६॥
अ^२त्तेवतनभतोऽहमस्मि (इति धनियो गोपो ।) पुत्ता च^३मे समानिया अरोगा ।
तेसं न सुणामि किंचि पापं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥७॥
नाऽहं^४ भतकोऽस्मि कस्सचि (इति भगवा ।) निब्बिट्ठेन चरामि सब्बलोके ।
अत्थो भतिया^५ न विज्जति अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥८॥
अत्थि वसा अत्थि धेनुपा (इति धनियो गोपो ।) गोधरणियो पवेणि^६ योऽपि अत्थि ।
उसभोऽपि गवं^७पती च अत्थि अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥९॥
नत्थि वसा नत्थि धेनुपा (इति भगवा ।) गोधरणियो पवेणियोऽपि नत्थि ।
उसभोऽपि गवं^८पती च नत्थि अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥१०॥
खीला^९ निखाता असंपवेधी (इति धनियो गोपो ।) दामा मुंजमया नवा सुसंठाना ।
न हि सक्खि^{१०} न्ति धेनुपाऽपि छेतुं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥११॥
उसभोरिव छेत्वा^{११} बंधनानि (इति भगवा ।) नागो पूतिलत्तं^{१२} दा^{१३} लयित्वा ।
नाऽहं पुन उपेस्सं^{१४} गब्भसेय्यं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥१२॥
निन्नं च थलं च पूरयन्तो महामेघो पावस्सि तावदेव ।
मुत्वा देवस्स वस्सतो इममत्थं धनियो अभासथ ॥१३॥
लाभा वत नो अनप्पका ये मयं भगवन्तं अहसाम ।
सरणं तमुपेम चक्खुम सत्था नो होहि तुवं महामुनि ॥१४॥
गोपी च अहं च अस्सवा ब्रह्मचरियं सुगते चरा^{१५} मसे ।
जातिमर^{१६} णस्स पारगा^{१७} दुक्खस्सन्तकरा भवामसे ॥१५॥
नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा (इति मारो पापिमा ।) गोमि^{१८} को गोहि तथेव नन्दति ।
उपधी हि नरस्स नन्दना न हि सो नन्दति यो निरूपधि ॥१६॥

^१ M. दि°. ^२ M. °भटो. ^३ M. चेमे. ^४ M. भटको. ^५ M. भटिया. बु० भटियाऽपि पि. ^६ M. पवेनियो. ^७ M. °ति. ^८ M. °ति च.
^९ C. खिळा. M. खिला. ^{१०} M. सक्खिस्सन्ति. ^{११} M. छेत्वा.
^{१२} C. दाळ०. M. पदालयित्वा. ^{१३} M. उपेय्यं. ^{१४} B. चरेमसे
इतिऽपि पाठं विकल्पेन्ति । ^{१५} M. जातिजरामरणस्स. ^{१६} M. °गू.
^{१७} M. गोपियो, B. गोमियो.

सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा (इति भगवा ।) गोमि^१को गोहि तथेव सोचति ।
उपधी हि नरस्स सोचना न हि सो सोचति यो निरूपधीति ॥१७॥

धनियसुत्तं निद्रितं ।

(३—खग्गविसाण-सुत्तं १।३)

सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं अविहेठयं^२ अञ्जतरं! पि तेसं ।
न पुत्तमिच्छेय्य कुतो सहायं एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१॥
संसग्गजातस्स भव^३न्ति स्नेह, स्नेहान्वयं दुक्खमिदं पहेति ।
आदीनवं स्नेहजं पेक्खमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥२॥
मित्ते सुहज्जे अनुकंपमानो हापेति अत्थं पटि^४बद्धचित्तो ।
एतं भयं सन्थवे पेक्खमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥३॥
वंसो विसालोऽव^५ यथा विसत्तो पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा^६ ।
वंसा^७कलीरोऽव असज्जमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥४॥
मिगो अरञ्जमिह यथा अबद्धो येनिच्छकं गच्छति गोचराय ।
विञ्जु^८ नरो सेरितं^९ पेक्खमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥५॥
आमन्तना^{१०} होति सहायमज्जे वासे^{११} ठाने गमने चारिकाय ।
अ^{१२}नभिज्झितं सेरितं^९ पेक्खमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥६॥
खिड्डा रती होति सहायमज्जे पुत्तेसु च विपुलं होति पेमं ।
पियविप्पयोगं विजिगुच्छमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥७॥
चातुहिसो अप्पटिघो च होति सन्तुस्समानो इतरीतरेन ।
परिस्सयानं सहिता अछंभी^{१३} एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥८॥
दुस्संगहा पब्बजिताऽपि एके अथो गहट्ठा घरमावसन्ता ।
अप्पोस्सुक्को परपुत्तेसु हुत्वा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥९॥

^१ M. गोपिको, गोपियो.

^२ N. अहेठयं.

^३ R. भवति स्नेहो.

^४ M. पटिबद्धचित्तो.

^५ M. °च.

^६ C. अपेक्खा.

^७ C. °वलीरो

बु०—वंसकलीरो. M. वंसकलीरो.

^८ M. विञ्जु.

^९ निदे०—सेरि तं.

^{१०} M. °न्तणा.

^{११} M. वासेय्यठाने.

^{१२} M. अनतिच्छित्तं, अनभिच्छित्तं.

^{१३} बु०—अच्छंभी.

ओरोपयित्वा गिहिव्यञ्जनानि संसीन^१पत्तो यथा कोविळारो ।
 छेत्वान वीरो^२ गिहिवन्धनानि एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१०॥
 सत्थे लभेथ निपकं सहायं सद्धिचरं साधुविहारि^३ धीरं ।
 अभिभुय्य सब्बानि परिस्सयानि चरेय्य तेनत्तमनो सतीमा ॥११॥
 नोचे लभेथ निपकं सहायं सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं ।
 राजाऽव रट्ठं विजितं पहाय एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१२॥
 अद्धा पसंसाम सहायसंपदं, सेट्ठा समा सेवितब्बा सहाया ।
 एते अलद्धा अनवज्जभोजी^४ एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१३॥
 दिस्वा सुवण्णस्स पभस्सरानि कम्मरपुत्तेन मुनिट्ठितानि ।
 संघट्टमा^५ नानि दुवे भुजस्मि एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१४॥
 एवं दुतियेन^६ सहा^७ मम! स्स वाचाभिलापो अभिसज्जना वा ।
 एतं भयं आयति पेक्खमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१५॥
 कामा हि चित्रा मधुरा मनोरमा विरूपरूपेन मथेन्ति चित्तं ।
 आदीनवं कामगुणेषु दिस्वा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१६॥
 ईती^८ च गण्डो च उपह्वो च रोगो च सल्लं च भयं च मेऽतं ।
 एतं भयं कामगुणेषु दिस्वा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१७॥
 सीतं च उण्हं च खुदं^९ पिपासं वातातपे डंससिरिसपे च ।
 सब्बानि पेतानि अभिसंभवित्वा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१८॥
 नागोऽव यूथानि विवज्जयित्वा संजातखन्धो पट्टमी उळारो ।
 यथाभिरन्तं विहरे^{१०} अरञ्जे एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥१९॥
 अट्टान^{११} तं संगणिकारतस्स यं फस्सये^{१२} सामयिकं^{१३} विमुत्ति ।
 आदिच्चबन्धुस्स वचो निसम्म एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥२०॥
 दिट्ठिविसूकानि^{१४} उपात्तिवत्तो पत्तो नियामं पटिलद्धमग्गो ।
 उप्पन्नजा^{१५} णोऽम्हि अनञ्जनेय्यो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥२१॥
 निल्लोलपो निक्कुहो निप्पिपासो निम्मक्खो निद्धन्तकसावमोहो ।
 निरासयो^{१६} सब्बलोके भवित्वा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥२२॥

^१ M. संभिन्नं, संच्छिन्नं. ^२ M. धीरो. ^३ बु०-°रि. ^४ M. °जि.
^५ निद्दे०-संघट्टयन्तानि. ^६ निद्दे०-दुतीयेन. ^७ M. सहा. ^८ M. ईति.
^९ M. खुदं. ^{१०} M. विहरं. ^{११} M. अट्टानं. ^{१२} M. यं स्सये.प नि०-
 (Franke). ^{१३} M. सामयिकं, सामायिकं. ^{१४} M. फुं-°विसुकानि.
^{१५} M. °णऽम्हि. ^{१६} निद्दे०-निराससो.

पटिसल्लानं ज्ञानमरिञ्चमानो धम्मेषु निच्चं अनुधम्मचारी ।
 आदीनवं सम्मसिता भवेसु एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥३५॥
 तण्हक्खयं पन्थयं अप्पमत्तो अनेलमूगो सुतवा सतीमा ।
 संखातधम्मो नियतो पधानवा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥३६॥
 सीहोऽव सहेसु असन्तसन्तो वातोऽव जालम्हि असज्जमानो ।
 पदुमंऽव तोयेन अलिप्पमानो^१ एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥३७॥
 सीहो यथा दाठबली पस्य्ह राजा मिगानं अभिभुय्यचारी ।
 सेवेथ पन्तानि सेनासनानि एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥३८॥
 मेत्तं उपेक्खं करुणं विमुत्तिं आसेवमानो मुदितं च काले ।
 सब्बेन लोकेन अवरुज्झमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥३९॥
 रागं च दोसं च पहाय मोहं संदालयित्वा संयोजनानि ।
 असन्तसं जीवितसंखयम्हि एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥४०॥
 भजन्ति सेवन्ति च कारणत्था^२ निक्कारणा दुल्लभा अज्ज मित्ता ।
 अत्तट्ठपञ्जा^३ असुची^४ मनुस्सा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥४१॥
 खग्गविसाणसुत्तं निद्वितं ।

(४ — कसिभारद्वाज-सुत्तं १।४)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा मगधेषु विहरति दक्खिणागिरिस्मिं
 एकनाळायं ब्राह्मणगामे । तेन खो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स पञ्च-
 मत्तानि नङ्गलसतानि पयुत्तानि होन्ति वप्पकाले । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं
 निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो तेनुपसं-
 कमि । तेन खो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स परिवेसना वत्तति ।
 अथ खो भगवा येन परिवेसना तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा एकमन्तं अट्ठासि ।
 अट्ठासा खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं पिण्डाय ठितं । दिस्वान भगवन्तं
 एतदवोच—अहं खो समण ! कसामि च वपामि च, कसित्वा च वपित्वा च भुञ्जामि;
 त्वंऽपि समण कसस्सु च वपस्सु च, कसित्वा च वपित्वा च भुञ्जस्सूति ।

अहंऽपि खो ब्राह्मण कसामि च वपामि च, कसित्वा च वपित्वा च भुञ्जामीति ।

^१ C, M. अलिप° (द्र० २।१५). ^२ M. पदालयित्वान, Fsb.
 संदालयित्वान. ^३ M. °त्ता. ^४ M. अत्तत्थ०. ^५ निद्वे०—असुचि मनुस्सा.

न खो पन मयं पस्साम भोतो गोतमस्स युगं वा नंगलं वा फालं वा पाचनं वा बलिवद्दे वा, अथ च पन भवं गोतमो एवं आह अहंऽपि खो ब्राह्मण कसामि च वपामि च कसित्वा च वपित्वा च भुञ्जामीति ।

अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

कस्सको पटिजानासि न च पस्साम ते कसि ।

कसि नो पुच्छितो ब्रूहि यथा जानेमु ते कसि ॥१॥

सद्धा बीजं तपो बुद्धिं पञ्जा मे युगनंगलं ।

हिरि ईसा मनो योत्तं सति मे फालपाचनं ॥२॥

कायगुत्तो वचीगुत्तो आहारे उदरे यतो ।

सच्चं करोमि निदानं सोरच्चं मे पमोचनं ॥३॥

विरियं मे धुरधोरहं^१ योगक्खेमाधिवाहनं ।

गच्छति अनिवत्तन्तं यत्थ गत्त्वा न सोचति ॥४॥

एवमेसा कसी कट्ठा सा होति अमतप्फला ।

एतं कसि कसित्वान सव्वदुक्खा पमुच्चतीति ॥५॥

अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो महत्तिया कंसपातिया पायासं वड्ढेत्वा भगवतो उपनामेसि—भुञ्जतु भवं गोतमो पायासं, कस्सको भवं, यं हि भवं गोतमो अमतफलं कसि कसतीति—

गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं । संपस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।

गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा । धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥६॥

अञ्जो न च केवलिनं महेसि । खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।

अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु । खेतं हि तं पुञ्जापेक्खस्स होतीति ॥७॥

• अथ कस्स चाहं भो गोतम इमं पायासं दम्मीति । न खोऽहं तं ब्राह्मण पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यस्स सो पायासो भुत्तो सम्मा परिणामं गच्छेय्य, अञ्जत्र तथागतस्स वा तथागतसावकस्स वा; तेन हि त्वं ब्राह्मण तं पायासं अप्पहरिते वा छड्ढेहि, अप्पाणके वा उदके ओपिलापेहीति । अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो तं पायासं अप्पाणके उदके ओपिलापेसीति । अथ खो सो पायासो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिट्ठिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति । सेय्यथापि नाम फालो दिवससन्तत्तो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिट्ठिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपा-

^१ बु०—°धोरेय्यं.

यति, एवमेव सो पायासो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायाति चिट्ठिचिटायाति सन्धूपायति सम्पधूपायति । अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो संविग्गो लोमहट्ठजातो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच—अभिवक्कन्तं भो गोतम, अभिवक्कन्तं भो गोतम, सेय्यथापि भो गोतम निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूलहस्सवा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य चक्खुमन्तो रूपानि दक्खिन्तीति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भगवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसंघं च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसंपदंति । अलत्थ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसंपदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा भारद्वाजो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो न चिरस्सेव यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अन्तगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसंपज्ज विहासि, खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति अब्भज्जासि । अज्जतरो च खो पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसीति ।

कसिभारद्वाजमुत्तं निट्ठितं ।

(५—चुन्द-सुत्तं १।५)

पुच्छामि मुनिं पट्ठतपज्जं (इति चुन्दो कम्ममारपुत्तो) बुद्धं धम्मस्सामि वीततण्हं ।

दिपदुत्तमं^१ सारथीनं पवरं । कति लोके समणा तदिध ब्रूहि ॥१॥

चतुरो समणा न पञ्चमत्थि^२ (चुन्दाति भगवा) ते ते आविकरोमि सक्खिपुट्ठो ।

मग्गजिनो मग्गदेसको च मग्गे जीवति यो च मग्ग दूसी ॥२॥

कं मग्गजिनं वदन्ति बुद्धा (इति चुन्दो कम्ममारपुत्तो) मग्गक्खायी^३ कथं अतुल्यो होति ।

मग्गे जीवति मे ब्रूहि पुट्ठो अथ मे आविकरोहि मग्गद्वीसि ॥३॥

^१ M. द्विपदुत्तमं.

^२ R. पञ्चमोऽत्थि.

^३ R. मग्गज्जायी.

यो तिण्णकथं कथो विसल्लो निब्बाणाभिरतो अनानुगिद्धो^१ ।
 लोकस्स सदेवकस्स नेता तादिं मग्गजिनं वदन्ति बुद्धा ॥४॥
 परमं परमं ऽति योऽध ज्ञत्वा अक्खाति विभजति इधेव धम्मं ।
 त कंखच्छिदं मुनिं अनेजं दुतियं भिक्खुनमाहु मग्गदेसिं ॥५॥
 यो धम्मपदे सुदेसिते मग्गे जीवति संयतो^२ सतीमा ।
 अनवज्जपदानि सेवमानो ततियं भिक्खुनमाहु मग्गजीविं ॥६॥
 छदनं कत्वान सुब्बतानं पक्खन्दि कुलदूसको पगम्भो ।
 मायावी असञ्जातो पलापो पतिरूपेण चरं स मग्गदूसी ॥७॥
 एते च पटिविज्झि यो गहट्ठो सुतवा अरियसावको सपञ्जो ।
 सब्बे नेतादिसाऽति ज्ञत्वा इति दिस्वा न हापेति तस्स सद्धा ।
 कथं हि दट्ठेन असंपदुट्ठं सुद्धं असुद्धेन समं करेय्याति ॥८॥

चुन्वसुत्तं निट्ठितं ।

(६—पराभव-सुत्तं १।६)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अञ्जातरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकपं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

पराभवन्तं पुरिसं मयं पुच्छाम गोतमं ।
 भगवन्तं पुट्ठुमागम्म किं पराभवतो मुखं ॥१॥
 सुविजानो भवं होति सुविजानो पराभवो ।
 धम्मकामो भवं होति धम्मदेस्सी पराभवो ॥२॥
 इति हेतं विजानाम पठमो सो पराभवो ।
 दुतियं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥३॥
 असन्तस्स पिया होन्ति सन्ते न कुरुते पियं ।
 असत्तं धम्मं रोचेति तं पराभवतो मुखं ॥४॥

^१ C. अननुगिद्धो.

^२ R., C. सञ्जातो.

इति हेतं विजानाम द्रुतियो सो पराभवो ।
 ततियं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥५॥
 निदासीली सभासीली अनुद्धाता च यो नरो ।
 अलसो कोषपञ्जाणो तं पराभवतो मुखं ॥६॥
 इति हेतं विजानाम ततियो सो पराभवो ।
 चतुत्थं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥७॥
 यो मातरं वा पितरं वा जिण्णकं गतयोब्बनं
 पटु^१ सन्तो न भरति तं पराभवतो मुखं ॥८॥
 इति हेतं विजानाम चतुत्थो सो पराभवो ।
 पञ्चमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥९॥
 यो ब्राह्मणं वा समणं वा अञ्जं वा पि वनिब्बकं ।
 मुसावादेन वञ्चेति तं पराभवतो मुखं ॥१०॥
 इति हेतं विजानाम पञ्चमो सो पराभवो ।
 छट्ठमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥११॥
 पट्टवित्तो पुरिसो सहिरञ्जो सभोजनो ।
 एको भुञ्जति सादूनि तं पराभवतो मुखं ॥१२॥
 इति हेतं विजानाम छट्ठमो सो पराभवो ।
 सत्तमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥१३॥
 जातिथद्धो धनत्थद्धो गोत्तत्थद्धो च यो नरो ।
 सं जाति अतिमञ्जेति तं पराभवतो मुखं ॥१४॥
 इति हेतं विजानाम सत्तमो सो पराभवो ।
 अट्ठमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥१५॥
 इत्थिधुत्तो सुराधुत्तो अक्खधुत्तो च यो नरो ।
 लद्धं लद्धं विनासेति तं पराभवतो मुखं ॥१६॥
 इति हेतं विजानाम अट्ठमो सो पराभवो ।
 नवमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥१७॥
 सेहि दारेहिऽसन्तुट्ठो^२ वेसियासु पदिस्सति ।
 दिस्सति परदारेसु तं पराभवतो मुखं ॥१८॥
 इति हेतं विजानाम नवमो सो पराभवो ।
 दसमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥१९॥

^१ R. पटु.^२ M. दारेहथ°. C. °संतुट्ठो.

अतीतयोन्वनो पोसो आनेति तिबल्लथनि ।
 तस्सा इस्सा न सुपति तं पराभवतो मुखं ॥२०॥
 इति हेतं विजानाम दसमो सो पराभवो ।
 एकादसमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥२१॥
 इत्थिसोण्डि विकिरणि पुरिसं वाऽपि तादिसं ।
 इस्सरियस्मिं ठापेति तं पराभवतो मुखं ॥२२॥
 इति हेतं विजानाम एकादसमो सो पराभवो ।
 द्वादसमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥२३॥
 अप्पभोगो महातण्हो खत्तिये जायते कुले ॥
 सोऽध रज्जं पत्थयति तं पराभवतो मुखं ॥२४॥
 एते पराभवे लोके पण्डितो समवेक्खिय ।
 अरियो दस्सनसंपन्नो स लोकं भजते सिवञ्जति ॥२५॥
 पराभवसुत्तं निद्धितं ।

(७—वसल-सुत्तं १।७)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-
 कस्स आरामे । अथ खो भगवा पुबण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
 सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन अग्गिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स
 निवेसने अग्गिपज्जलितो होति, आहुति तग्गहिता । अथ खो भगवा सावत्थियं
 सपदानं पिण्डाय चरमानो येन अग्गिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसं-
 कमि । अद्दसा खो अग्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं दूरतोऽव आगच्छन्तं ।
 दिस्वान भगवन्तं एतदवोच—तत्रेव मुण्डक, तत्रेव समणक, तत्रेव वसलक तिट्ठा-
 हीति । एवं वुत्ते भगवा अग्गिकभारद्वाजं ब्राह्मणं एतदवोच—जानासि पन त्वं
 ब्राह्मण वसलं वा वसलकरणे वा धम्मेऽति । न ख्वाहं भो गोतम जानामि वसलं
 वा वसलकरणे वा धम्मे । साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु, यथाऽहं जानेय्यं
 वसलं वा वसलकरणे वा धम्मेऽति । तेन हि ब्राह्मण सुणाहि, साधुकं मनसि
 करोहि, भासिस्सामीति । एवं भोऽति खो अग्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो
 पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच—

कोधनो उपनाही च पापमक्खी च यो नरो ।
 विपन्नदिट्ठी मायावी तं जञ्जा वसलो इति ॥१॥

एकजं वा द्विजं वाऽपि योऽध पाणं विहिंसति ।
 यस्स पाणे दया नत्थि तं जञ्जा वसलो इति ॥२॥
 यो हन्ति परिरुन्धति गामानि निगमानि च ।
 निग्गाहको समञ्जातो तं जञ्जा वसलो इति ॥३॥
 गामे वा यदि वा रञ्जे यं परेसं ममायितं ।
 थेय्या अदिन्नं आदियति तं जञ्जा वसलो इति ॥४॥
 यो हवे इणमादाय चुज्जमानो पलायति ।
 न हि ते इणमत्थीति तं जञ्जा वसलो इति ॥५॥
 यो वे किञ्चिक्खकम्पता पन्थस्मि वजतं जनं ।
 हन्त्वा किञ्चिक्खमादेति तं जञ्जा वसलो इति ॥६॥
 यो अत्तहेतु परहेतु धनहेतु च यो नरो ।
 सक्खिपुट्टो मुसा ब्रूति तं जञ्जा वसलो इति ॥७॥
 यो ज्ञातीनं सखानं वा दारेसु पटिदिस्सति ।
 सहसा संपियेन वा तं जञ्जा वसलो इति ॥८॥
 यो मातरं वा पितरं वा जिण्णकं गतयोब्बनं ।
 पहुं सन्तो न भरति तं जञ्जा वसलो इति ॥९॥
 यो मातरं वा पितरं वा भातरं भगिनिं ससुं ।
 हन्ति रोसेति वाचाय तं जञ्जा वसलो इति ॥१०॥
 यो अत्थं पुच्छितो सन्तो अनत्थमनुसासति ।
 पटिच्छन्नेन मन्तेति तं जञ्जा वसलो इति ॥११॥
 यो कत्वा पापकं कम्मं मा मं जञ्जाऽति इच्छति ।
 यो पटिच्छन्नकम्मन्तो तं जञ्जा वसलो इति ॥१२॥
 यो वे परकुलं गत्वा भुत्वान सुचिभोजनं ।
 आगतं न पटिपूजेति तं जञ्जा वसलो इति ॥१३॥
 यो ब्राह्मणं वा समणं वा अञ्जं वाऽपि वनिब्बकं ।
 मुसावादेन वञ्चेति तं जञ्जा वसलो इति ॥१४॥
 यो ब्राह्मणं वा समणं वा भत्तकाले उपट्ठिते ।
 रोसेति वाचा न च देति तं जञ्जा वसलो इति ॥१५॥
 असत्^१ योऽध पब्रूति मोहेन पल्लिगुण्ठितो^२ ।
 किञ्चिक्खं निजिगिंसानो तं जञ्जा वसलो इति ॥१६॥

^१ B. असन्तं. ^२ M. पल्लिगुण्ठितो.

यो चत्तानं समुक्कंसे परं चमवजानति ।
 निहीनो सेन मानेन तं जञ्जा वसलो इति ॥१७॥
 रोसको कदरियो च पापिच्छो मच्छरी सटो ।
 अहिरिको अनोत्तप्पी तं जञ्जा वसलो इति ॥१८॥
 यो बुद्धं परिभासति अथवा तस्स सावकं ।
 परिब्बाजं गहट्ठं वा तं जञ्जा वसलो इति ॥१९॥
 यो वे अनरहा सन्तो अरहं पटिजानति ।
 चोरो सव्रह्मके लोके एस खो वसलाधमो ।
 एते खो वसला वुत्ता मया वो ये पकासिता ॥२०॥
 न जच्चा वसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
 कम्मुना वसलो होति कम्मुना होति ब्राह्मणो ॥२१॥
 तदमिनाऽपि जानाथ यथा मेऽदं निदस्सनं ।
 चण्डालपुत्तो सोपाको मातङ्गो इति विस्सुतो ॥२२॥
 सो यसं परमं पत्तो मातङ्गो यं सुदुल्लभं ।
 आगञ्छुं तस्सुपट्ठानं खत्तिया ब्राह्मणा बहू ॥२३॥
 सो देवयानमारुह् विरजं सो महापथं ।
 कामरागं विराजेत्वा ब्रह्मलोकूपगो अट्ठ ।
 न नं जाति निवारेसि ब्रह्मलोकूपपत्तिया ॥२४॥
 अज्झायककुले जाता^१ ब्राह्मणा मन्तबन्धुनो ।
 ते च पापेसु कम्मेसु अभिण्हमुपदिस्सरे ॥२५॥
 दिट्ठेव धम्मे गारुह्हा संपराये च दुग्गतिं ।
 न ते जाति निवारेति दुग्गच्चा गरहाय वा ॥२६॥
 न जच्चा वसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
 कम्मुना वसलो होति कम्मुना होति ब्राह्मणोऽति ॥२७॥
 एवं वृत्ते अगिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच—अभिवक्कन्तं भो
 गोतम... पे०... धम्मं च भिक्खुसंघं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु
 अज्जतगे पाणुपेतं सरणं गतंति ।

^१ B. 'अज्झायका कुले जाता' इत्यपि पाठः.

(८—मेत्त-सुत्तं १।८)

करणीयमत्थकुसलेन यं तं सन्तं पदं अभिसमेच्च ।
 सक्को उज्जु च सृज्जु च सुवचो चस्स मुदु अनतिमानी ॥१॥
 सन्तुस्सको च सुभरो च अप्पकिच्चो च सल्लहुकवुत्ति ।
 सन्तिन्द्रियो च निपको च अप्पगब्भो कुलेसु अननुगिद्धो ॥२॥
 न च खुदं समाचरे किञ्चि येन विञ्ज्जू परे उपवदेयुं ।
 सुखिनो वा खेमिनो होन्तु सब्बे सत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥३॥
 ये केचि पाणभूतत्थि तसा वा थावरा वा अनवसेसा ।
 दीघा वा ये महन्ता वा मज्झिमा रस्सकाऽणुकथूला ॥४॥
 दिट्ठा वा येव^१ अदिट्ठा ये च दूरे वसन्ति अविदूरे ।
 भूता वा संभवेसी वा सब्बे सत्ता भवन्ति सुखितत्ता ॥५॥
 न परो परं निकुब्बेथ नातिमञ्जेथ कत्थचि नं कञ्चि
 ब्यारोसना पटिघसञ्जा नाञ्जामञ्जास्स दुक्खमिच्छेय्य ॥६॥
 माता यथा नियं पुत्तं आयुसा एकपुत्तमनुरक्खे ।
 एवंऽपि सब्बभूतेसु मानसं भावये अपरिमाणं ॥७॥
 मेत्तं च सब्बलोक्स्मि मानसं भावये अपरिमाणं ।
 उद्धं अधो च तिरियं च असंबाधं अवेरं असपत्तं ॥८॥
 तिट्ठं चरं निसिन्नो वा सयानो वा यावतस्स विगतमिद्धो ।
 एतं सति अधिट्ठेय्य ब्रह्ममेतं विहारं इधमाहु ॥९॥
 दिट्ठिं च अनुपगम्म सीलवा दस्सनेन संपन्नो ।
 कामेसु विनेय्य^२ गेधं न हि जातु गब्भसेय्यं पुनरेतीति ॥१०॥

मेत्तसुत्तं निदिठ्तं ।

(९—हेमवत-सुत्तं १।९)

अज्ज पण्णरसो उपोसथो (इति सातागिरो यक्खो) दिव्वा रत्ति उपट्ठिता ।
 अनोमनामं सन्धारं हन्द पस्साम गोतमं ॥१॥
 कच्चि मनो सुपणिहितो (इति हेमवतो यक्खो) सब्बभूतेसु तादिनो ।
 कच्चि इट्ठे अनिट्ठे च संकप्पस्स वसीकता ॥२॥

^१ M. ये च अदिट्ठा.

^२ N., M. विनय.

मनो चस्स सुपणिहितो (इति सातागिरो यक्खो) सब्बभूतेसु तादिनो ।
 अथो इट्ठे अनिट्ठे च संकप्पस्स वसीकता ॥३॥
 कच्चि अदिन्नं नादियति (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि पाणेसु सञ्जातो ।
 कच्चि आरा पमादम्हा कच्चि ज्ञानं न रिञ्चति ॥४॥
 न सो अदिन्नं आदियति (इति सातागिरो यक्खो) अथो पाणेसु सञ्जातो ।
 अथो आरा पमादम्हा बुद्धो ज्ञानं न रिञ्चति ॥५॥
 कच्चि मुसा न भणति (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि न खीणव्य^१प्पथो ।
 कच्चि वेभूतियं नाह कच्चि सम्पं न भासति ॥६॥
 मुसा च सो न भणति (इति सातागिरो यक्खो) अथो न खीणव्यप्पथो ।
 अथो वेभूतियं नाह मन्ता अत्थं सो भासति ॥७॥
 कच्चि न रज्जति कामेसु (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि चित्तं अनाविलं ।
 कच्चि मोहं अतिक्कन्तो कच्चि धम्मेसु चक्खुमा ॥८॥
 न सो रज्जति कामेसु (इति सातागिरो यक्खो) अथो चित्तं अनाविलं ।
 सब्बं मोहं अतिक्कन्तो बुद्धो धम्मेसु चक्खुमा ॥९॥
 कच्चि विज्जाय संपन्नो (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि संसुद्धचारणो ।
 कच्चिऽस्स आसवा खीणा कच्चि नत्थि पुनब्भवो ॥१०॥
 विज्जाय चैव^२ संपन्नो (इति सातागिरो यक्खो) अथो संसुद्धचारणो ।
 सब्बस्स आसवा खीणा नत्थि तस्स पुनब्भवो ॥११॥
 संपन्नं मुनिनो चित्तं कम्मना व्यप्पथेन च ।
 विज्जाचरणसंपन्नं धम्मतो नं पसंससि ॥११ (अ) ॥
 संपन्नं मुनिनो चित्तं कम्मना व्यप्पथेन च ।
 विज्जाचरणसंपन्नं धम्मतो अनुमोदसि ॥११ (आ) ॥
 संपन्नं मुनिनो चित्तं कम्मना व्यप्पथेन च ।
 विज्जाचरणसंपन्नं हृत्त पस्साम गोतमं ॥१२॥
 एणिजधं किसं धीरं अप्पाहारं अलोलुपं ।
 मुनिं वनस्मि ज्ञायन्तं एहि पस्साम गोतमं ॥१३॥
 सीहंवेकचरं नागं कामेसु अनपेक्खिनं ।
 उपसंकम्म पुच्छाम मच्चुपासा पमोचनं ॥१४॥
 अक्खातारं पवत्तारं सब्बधम्मान पारगुं ।
 बुद्धं वेरभयातीतं मयं पुच्छाम गोतमं ॥१५॥

^१ B. 'नाखीणव्यप्पथो' इत्यपि.

^२ R. विज्जायमेव.

किस्मि लोको समुप्पन्नो (इति हेमवतो यक्खो) किस्मि कुब्बति सन्थवं ।
 किस्स लोको उपादाय किस्मि लोको विहज्जति ॥१६॥
 छस्सु^१ लोको समुप्पन्नो (हेमवताति भगवा) छस्सु^१ कुब्बति सन्थवं ।
 छन्नमेव उपादाय छस्सु^१ लोको विहज्जति ॥१७॥
 कतमं तं उपादानं एत्थ लोको विहज्जति ।
 निय्यानं पुच्छितो ब्रूहि कथं दुक्खा पमुच्चति ॥१८॥
 पंच कामगुणा लोके मनोछट्ठा पमोदिता ।
 एत्थ छन्दं विराजेत्वा एवं दुक्खा पमुच्चति ॥१९॥
 एतं लोकस्स निय्यानं अक्खातं वो यथातथं ।
 एतं वो अहमक्खामि एवं दुक्खा पमुच्चति ॥२०॥
 को सूध तरति ओघं कोऽध तरति अण्णवं ।
 अप्पत्तिट्ठे अनालम्बे को गंभीरे न सीदति ॥ २१ ॥
 सब्बदा सीलसंपन्नो पज्जावा सुसमाहितो ।
 अज्झत्तचिन्ती^२ सतिमा ओघं तरति दुत्तरं ॥२२॥
 विरतो^३ कामसज्जाय सब्बसंयोजनातिगो ।
 नन्दीभवपरिक्खीणो सो गंभीरे न सीदति ॥२३॥
 गंभीरपज्जं निपुणत्थदस्सिं, अकिच्चनं कामभवे असत्तं ।
 तं पस्सथ सब्बधि विप्पमुत्तं, दिब्बे पथे कममानं^४ महेसि ॥२४॥
 अनोमनामं निपुणत्थदस्सिं, पज्जाददं कामालये असत्तं ।
 तं पस्सथ सब्बविदुं सुमेधं, अरिये पथे कममानं^४ महेसि ॥२५॥
 सुदिट्ठं वत नो अज्ज सुप्पभातं सुहुट्ठितं ।
 यं अद्दाभ संबुद्धं ओघतिण्णमनासवं ॥२६॥
 इमे दससत्ता यक्खा इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
 सब्बे तं सरणं यन्ति त्वं नो सत्था अनुत्तरो ॥२७॥
 ते मयं विचरिस्साम गामा गामं नगा नगं ।
 नमस्समाना, संबुद्धं धम्मस्स च सुधम्मतं^५ति ॥२८॥

हेमवतसुत्तं^५ ।

^१ M. छसु. ^२ M. अज्झत्तसज्जी. ^३ 'M. विरत्तो' इत्यपि. ^४ M. चंकमनं. ^५ P. सातागिरिसुत्तं ति एकच्चेहि वुच्चति.

(१०—आळवक-सुत्तं १।१०)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा आळवियं विहरति आळवकस्स यक्खस्स भवने । अथ खो आळवको यक्खो येन भगवा तेतुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं एतदवोच—निक्खम समणाति । साधवुसोऽति भगवा निक्खमि । पविस समणाति । साधवुसोऽति भगवा पाविसि । दुतियंऽपि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच—निक्खम समणाति । साधवुसोऽति भगवा निक्खमि । पविस समणाति । साधवुसोऽति भगवा पाविसि । ततियंऽपि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच—निक्खम समणाति । साधवुसोऽति भगवा निक्खमि । पविस समणाति । साधवुसोऽति भगवा पाविसि । चतुत्थंऽपि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच—निक्खम समणाति । न ख्वाहं तं आवुसो निक्खमिस्सामि, यं ते करणीयं तं करोहीति । पञ्चं तं समण पुच्छिस्सामि सचे मे न व्याकरिस्ससि^१ चित्तं वा ते खिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगंगाय खिपिस्सामीति । न ख्वाहं तं आवुसो पस्सामि सदेवके लोके समारके सन्नह्यके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो मे चित्तं वा खिपेय्य, हृदयं वा फालेय्य, पादेसु वा गहेत्वा पारगंगाय खिपेय्य, अपि च त्वं आवुसो पुच्छ यदाकंखसीति । अथ खो आळवको यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभांसि—

किं सुध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं । किं सु सुचिण्णं सुखमावहाति ।
 किं सु हवे सादुतरं रसानं । कथंजीविं जीवितमाहु सेट्ठं ॥१॥
 सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं । धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।
 सच्चं हवे सादुतरं रसानं । पञ्जाजीविं जीवितमाहु सेट्ठं ॥२॥
 कथं सु तरती^२ ओघं कथं सु तरति अण्णवं ।
 कथं सु दुक्खं अच्छेति कथं सु परिसुज्झति ॥३॥
 सद्धाय तरती^३ ओघं अप्पमादेन अण्णवं ।
 विरियेन दुक्खं अच्छेति पञ्जाय परिसुज्झति ॥४॥
 कथं सु लभते पञ्जं कथं सु विन्दते धनं ।
 कथं सु कित्ति पप्पोति कथं मित्तानि गन्थति ।
 अस्मा लोका परं लोकं कथं पेच्च न सोचति ॥५॥
 सद्धानो अरहतं धम्मं निब्बाणपत्तिया ।
 सुस्सूसा लभते पञ्जं अप्पमत्तो विचक्खणो ॥६॥

^१ बु०—व्याकरिस्सासे.^२ M. तरति.^३ M. यो.

पतिरूपकारी धुरवा उट्ठाता विन्दते धनं ।
 सच्चेन कित्ति पप्पोति ददं मित्तानि गन्थति ॥७॥
 यस्सेते चतुरो धम्मा सद्धस्स घरमेसिनो ।
 सच्चं धम्मो धिति चागो स वे पेच्च न सोचति ।
 अस्मा लोका परं लोकं स वे पेच्च न सोचति ॥८॥
 इद्धं अज्जोऽपि पुच्छस्सु पुथू समणब्राह्मणे ।
 यदि सच्चा दमा चागा खन्त्या भिय्योऽध विज्जति ॥९॥
 कथं नु दानि पुच्छेय्यं पुथू समण ब्राह्मणे ।
 सो^१ऽहं अज्ज पजानामि यो^२ चत्थो^३ संपरायिको ॥१०॥
 अत्थाय वत मे बुद्धो वासायाळविमागमा ।
 सोऽहं अज्ज पजानामि यत्थ दिन्नं महप्फलं ॥११॥
 सो अहं विचरिस्सामि गामा गामं पुरा पुरं ।
 नमस्समानो संबुद्धं धम्मस्स च सुधम्मतंऽति ॥१२॥

एवं^४ वुत्ते आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच-अभिवक्कन्तं भो गोतम...
 पे०... भिक्खुसंघं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं
 सरणं गतंऽति ।

आळवकसुत्तं निदिठत्तं ।

(११—विजय-सुत्तं १।११)

चरं वा यदि वा तिट्ठं निसिन्नो उद वा सयं ।
 सम्मिज्जेति पसारेति एसा कायस्स इज्जना ॥१॥
 अट्ठिनहारसंयुत्तो तच्चमंसावलेपनो ।
 छविया कायो पटिच्छन्नो यथा भूतं न दिस्सति ॥२॥
 अन्तपूरो उदरपूरो यकपेळस्स वत्थिनो ।
 हृदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहकस्स च ॥३॥
 सिंघाणिकाय खेळस्स सेदस्स च मेदस्स च ।
 लोहितस्स लसिकाय पित्तस्स च वसाय च ॥४॥

^१ M. तरित. ^२ M. सो. ^३ R. अत्थो. ^४ नास्ति गद्य पाठ एष
 बर्म—P. T. S. संस्करणयोः

अथस्स नवहि सोतेहि असुचि सवति सब्बदा ।
 अक्खिम्हा अक्खिगूथको कण्णम्हा कण्णगूथको ॥५॥
 सिंघाणिका च नासातो मुखेन वमतेकदा^१ ।
 पित्तं सेह्मं च वमति कायम्हा सेदजल्लिका ॥६॥
 अथऽस्स सुसिरं सीसं मत्थलूंगस्स पूरितं ।
 सुभतो नं मञ्जती^२ वालो अविज्जाय पुरक्खतो ॥७॥
 यदा च सो मतो सेति उद्धुमातो विनीलको ।
 अपविद्धो सुसानस्मि अनपेक्खा होति ज्ञातयो ॥८॥
 खादन्ति नं सुवाना^३ च सिंगाला च वका किमी ।
 काका गिज्झा च खादन्ति ये चऽज्जो सन्ति पाणिनो^४ ॥९॥
 सुत्वान बुद्धवचनं भिक्खु पञ्जाणवा इध ।
 सो खो नं परिजानाति यथाभूतं हि पस्सति ॥१०॥
 यथा इदं तथा एतं यथा एतं तथा इदं ।
 अज्झत्तं च बहिद्धा च काये छन्दं विराजये ॥११॥
 छन्दरागविरत्तो सो भिक्खु पञ्जाणवा इध ।
 अज्झगा अमतं सन्ति निब्बाण^५ पदमच्चुतं ॥१२॥
 द्विपादको^६ ऽयं असुचि दुग्गन्धो परिहीरति ।
 नानाकुणपपरिपूरो विस्सवन्तो ततो ततो ॥१३॥
 एतादिसेन कायेन यो मज्जे उण्णमेतवे ।
 परं वा अवजानेय्य किमज्जात्र अदस्सनाऽति ॥१४॥
 विजयसुत्तं^७ निदिठत्तं ।

(१२—मुनि-सुत्तं १।१२)

सन्थवातो^८ भयं जातं निकेता जायते रजो ।
 अनिकेतमसन्थवं एतं वे मुनिदस्सनं ॥ १ ॥
 यो जात मुच्छिज्ज न रोपयेय्य, जायन्तमस्स नानुप्पवेच्छे ।
 तमाहु एकं मुनिनं चरन्तं, अदक्खि^९ सो सन्तिपदं महेसि^{१०} ॥ २ ॥

^१ M. वमति एकदा. ^२ M. मञ्जति. ^३ C. सुवाणा. R. सुपाणा.
^४ B., R., C. पाणयो. ^५ M. निब्बाणं पदमच्चुतं. ^६ M. द्विपादकोऽयं.
^७ B. 'कायविच्छन्दनिकसुत्तं' तिपि. ^८ M. संधवतो. ^९ M., C.
 अदक्खि. ^{१०} M. महेसि.

संखाय वत्थूनि पहाय^१ बीजं, सिनेहमस्स नानुप्पवेच्छे ।
 स वे मुनी^२ जातिखयन्तदस्सी, तक्कं पहाय न उपेति संखं ॥३॥
 अञ्जाय सब्बानि निवेसनानि, अनिकामयं अञ्जातरंऽपि तेसं ।
 स वे मुनी बीतगेधो अगिद्धो, नायूहति पारगतो हि होति ॥४॥
 सब्बाभिभुं सब्बविदुं सुमेधं, सब्बेसु धम्मेषु अनूपलितं ।
 सब्बंजहं तण्हक्खये विमुत्तं, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥५॥
 पञ्चाबलं सीलवत्तूपपन्नं, समाहितं ज्ञानरतं सतीमं ।
 संगं पमुत्तं अखिलं^३ अनासवं, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥६॥
 एकं चरतं मुनि अप्पमत्तं, निन्दापसंसासु अवेधमानं ।
 सीहंऽव सद्देषु असन्तसन्तं, वातंऽव जालम्हि असज्जमानं ।
 पदुमंऽव तोयेन अलिप्पमानं, नेतारमञ्जोसमनञ्जानेञ्जं^४ ।
 तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥७॥
 यो ओगाहने^५ थम्मोरिवाभिजायति, यस्मिं परे वाचा^६परियन्तं वदन्ति ।
 तं बीतरागं सुसमाहितिन्द्रियं, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥८॥
 यो वे ठित्तो तसरंऽव उज्जुं, जिगुच्छति कम्मेहि पापकेहि ।
 कीमंसमानो विसमं समं च, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥९॥
 यो सञ्जतत्तो न करोति पापं, दहरो च मज्झो च मुनी यतत्तो ।
 अरोसनेय्यो सो न रोसेति कंचि, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥१०॥
 यदग्गतो मज्झतो सेसतो वा, पिण्डं लभेथ परदत्तूपजीवी ।
 नालं थुतुं नोऽपि निपच्चवादी, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥११॥
 मुनि चरतं विरतं मेथुनस्मा, यो थोब्बने न उपानिबज्जते क्वचि ।
 मदप्पमादा विरतं विप्पमुत्तं, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥१२॥
 अञ्जाय लोकं परमत्थदस्सि, ओघं समुद्दं अतितरिय तादिं ।
 तं छिन्नगन्धं असितं अनासवं, तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥१३॥
 असमा उभो^७ दूरविहारवृत्तिनो,
 गिहि दारपोसी असमो च सुब्बतो ।
 परपाणरोधाय गिही^८ असञ्जतो,
 निच्चं मुनी^९ रक्खति पाणिनो^९ यतो ॥१४॥

^१ R., B. पमाय. M. समाय.^२ M. मुनि.^३ C. सखिलं.^४ M. ओगाहणे. C. गाहणे.^५ M. वाचं.^६ C. वुभो.^७ M. गिहि.^८ M. मुनि.^९ P.T.S. पाणिने.

सिखी यथा नीलगीवो विहंगमो,
 हंसस्स नोपेति जवं कुदाचनं ।
 एवं गिही^१ नानुकरोति भिक्खुनो,
 मुनिनो विवित्तस्स वनम्हि ज्ञायतोऽति ॥१५॥
 मुनिसुत्तं निदिठत्तं ।

उरगवग्गो पठमो ।

तस्सुदानं—

उरगो धनियो चेव विसाणं च तथा कसि ।
 चुन्दो पराभवो चेव वसलो भेत्तभावना ॥
 सातागिरो आलवको विजयो च तथा^२ मुनि
 द्वादसेतानि सुत्तानि उरगवग्गोऽति वुञ्चति ॥

^१M. गिहि.

^२C. बुभो.

२—बूळवग्गो

(१३—रतन-सुत्तं २।१)

यानीध भूतानि समागतानि , भुम्मानि वा यानि व अन्तळिक्खे ।
सब्बे व भूता सुमना भवन्तु , अथो पि सक्कच्च सुणन्तु भासितं ॥१॥
तस्मा हि भूता निसामेथ सब्बे , मेत्तं करोथ मानुसिया पजाय ।
दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बल्लि , तस्मा हि ने रक्खथ अप्पमत्ता ॥२॥
यं किञ्चि वित्तं इध बाहु रं वा , सुग्गेसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन , इदंऽपि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥३॥
खयं विरागं अमतं पणीतं , यदज्झगा सक्कमुनी समाहितो ।
न तेन धम्मेन समत्थि किञ्चि , इदंऽपि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥४॥
यं बुद्धसेट्ठो परिवण्णयी सुत्तिं , समाधिमानन्तरिकञ्चामाहु ।
समाधिना तेन समो न विज्जति , इदंऽपि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥५॥
ये पुग्गला अट्ठ सत्तं पसत्था , चत्तारि एतानि युगानि होन्ति ।
ते दक्खिण्य्या सुगतस्स सावका , एतेसु दिन्नानि महप्फलानि ।
इदंऽपि संघे रतनं पणीतं , एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥६॥
ये सुप्पयुत्ता मनसा दळ्हेन , निक्कामितो गोतमसासनम्हि ।
ते पत्तिपत्ता अमतं विगय्ह , लद्धा मुधा निब्बुत्तिं भुञ्जमाना ।
इदंऽपि संघे रतनं पणीतं , एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥७॥
यथिन्दखीलो पठवि सितो सिया , चतुब्भि वातेहि असम्पकम्पियो ।
तथूपमं सप्पुरिसं वदामि , यो अरियसच्च्वानि अवेच्च पस्सति ।
इदंऽपि संघे रतनं पणीतं , एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥८॥
ये अरियसच्च्वानि विभावयन्ति , गंभीरपञ्चेन सुदेसितानि ।
किञ्चापि ते होन्ति भुसप्पमत्ता , न ते भवं अट्ठमं आदियन्ति ।
इदंऽपि संघे रतनं पणीतं , एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥९॥

सहावज्जस्स दस्सनसंपदाय, तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
 सक्कायदिट्ठि विचिकिच्छितं च, सीलव्वतं वाऽपि यदत्थि किञ्चि ।
 चतूहपायेहि च विप्पमुत्तो, छ चाभिठानानि अभव्वो कातुं ।
 इदं पि संधे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१०॥
 किञ्चापि सो कम्मं करोति पापकं, कायेन वाचा उद चेतसा वा ।
 अभव्वो सो तस्स पटिच्छदाय, अभव्वता दिट्ठपदस्स वुत्ता ।
 इदं पि संधे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥११॥
 वनप्पगुम्बे यथा फुस्सितगगे, गिम्हान मासे पठमस्मि गिम्हे ।
 तथूपमं धम्मवरं अदेसयि, निव्वानगामि परमं हिताय ।
 इदंऽपि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१२॥
 वरो वरञ्जू वरदो वराहरो, अनुत्तरो धम्मवरं अदेसयि ।
 इदंऽपि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१३॥
 खीणं पुराणं नवं नत्थि संभवं, विरत्तचित्ता आयतिके भवस्मि ।
 ते खीणबीजा अविरूद्धिच्छन्दा, निव्वन्ति धीरा यथाऽयं पदीपो ।
 इदं पि संधे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१४॥
 यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानिव अन्तळिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं, बुद्धं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥१५॥
 यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तळिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं, धम्मं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥१६॥
 यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तळिक्खे
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं, संधं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥१७॥

रतनसुत्तं निदिठत्तं ।

(१४—आमगन्ध-सुत्तं २।२)

सामाकचिगूलक^१ चीनकानि^२, पत्तप्फलं मूलप्फलं गविप्फलं ।
 धम्मेन लद्धं सतमस्नमाना^३, न कामकामा अलिकं भणन्ति ॥१॥
 यदस्न^४मानो सुकतं सुनिट्ठितं, परेहि दिन्नं पयतं पणीतं ।
 सालीनमन्नं परिभुञ्जमानो, सो भुञ्जसि^५ कस्सप आमगन्धं ॥२॥

^१ R. दिगुलक. ^२ M. चीनकानि च. ^३ R. सतमञ्जहमाना. C. सतमसमाना. ^४ R., C. यदञ्जहमानो. ^५ R. भुञ्जती. M. भुञ्जति

न आमगन्धो मम कप्पतीति , इच्चेव त्वं भासति ब्रह्मबन्धु^१ ।
 सालीनमन्नं परिभुञ्जमानो , सकुन्तमंसेहि सुसंखतेहि ।
 पुच्छामि तं कस्सप एतमत्थं , कथप्पकारो तव आमगन्धो ॥३॥
 पाणातिपातो वध-छेद-बन्धनं , थेय्यं मुसावादो निकतिवञ्चनानि च ।
 अज्जेनकुत्तं* परदारसेवना , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥४॥
 ये इध कामेसु असञ्जता जना , रसेसु गिद्धा असुचीक^२मिस्सिता
 नत्थीकदिट्ठि^३ विसमा दुरन्नया , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥५॥
 ये लूखसा दारुणा पिट्ठिमंसिका , मित्तद्वनो निक्करुणातिमानिनो ।
 अदानसीला न च देन्ति कस्सचि , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥६॥
 कोधो मदो थम्भो पच्चुट्ठापना च , माया उसूया^४ भस्ससमुस्सयो च ।
 मानातिमानो च असब्धि सन्थवो , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥७॥
 ये पापसीला इणघातसूचका , वोहारकूटा इध पाटिरूपिका ।
 नराधमा येऽथ करोन्ति किब्बिसं , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥८॥
 ये इध पाणेषु असञ्जता जना , परेसमादाय विहेसमुय्युता ।
 दुस्सीललुद्धा फरुसा अनादरा , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥९॥
 एतेसु गिद्धा विरुद्धातिपातिनो , निच्चुय्युता पेच्च तमं वजन्ति ये ।
 पतन्ति सत्ता निरयं अवंसिरा , एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥१०॥
 न मच्छमंसाननासकत्तं^५ , न नग्गियं (मुण्डियं जटा) जल्लं खराजिनानि वा ।
 नाग्गिहुत्तं^६स्सुपुसेवना वा , ये वाऽपि लोके अमरा बहू तपा ।
 मन्ताहुती यञ्जमुत्तुपसेवना , सोधेन्ति मच्चं अवितिण्णकंखं ॥११॥
 सोतेसु गुत्तो विदितिन्द्रियो^७ चरे , धम्मे ठितो अज्जवमद्वे रतो ।
 संगतिगो सब्बदुक्खप्पहीनो , न लिप्पती^८ दिट्ठसुतेसु धीरो ॥१२॥
 इच्चेतमत्थं भगवा पुनप्पुनं , अक्खासि तं^९ वेदयि मन्तपारगू ।
 चित्राहि गाथाहि मुनिप्पकासयि , निरामगन्धो असितो दुरन्नयो ॥१३॥

^१ C. ब्रह्मबन्धुं. * C. अज्जेन कुज्जं. R. अज्जनकुज्जं. ^२ M.
 असुचिभावमिस्सिता. ^३ R., B. नत्थिकदिट्ठि; M. नत्थि कुदिट्ठि.
^४ R., M. उत्सुया. ^५ R. न मच्छमंसं ननासकत्तं; C. न मच्छमंसं
 नानासकत्तं. ^६ M. अग्गिहुत्तस्सुपवेसना. (?) ^७ M. मन्ताहुति.
 R. विजितिन्द्रियो. ^८ M. लिप्पति. ^९ M. नं.

सुत्वान बुद्धस्स सुभासितं पदं, निरामगन्धं सब्बदुक्खप्पनुदनं^१।
नीचमनो वन्दि तथागतस्स, तत्थेव पब्बज्जमरोचयित्थाति ॥१४॥

आमगन्धसुत्तं निदिठतं ।

(१५—हिरि-सुत्तं २।३)

हिरिं तरन्तं विजिगुच्छमानं, सखाऽहमस्मि इति भासमानं ।
सय्हानि कम्मानि अनादियन्तं, नेसो ममंऽति इति नं विजज्ज्या ॥१॥
अनन्व^१यं पियं वाचं यो मित्तेसु पकुब्बति ।
अकरोन्तं भासमानं परिजानन्ति पण्डिता ॥२॥
न सो मित्तो यो सदा अप्पमत्तो, भेदासंकी रंधमेवाऽनुपस्सी ।
यस्मिं च सेति उरसीव पुत्तो, स वे मित्तो यो परेहि अभेज्जो ॥३॥
पामुज्जकरणं ठानं पसंसावहनं सुखं ।
फलानिसंसो भावेति वहन्तो पोरिसं धुरं ॥४॥
पविवेकरसं पीत्वा रसं उपसमस्स च ।
निदूरो होति निप्पापो धम्मपीतिरसं पिबंऽति ॥५॥

हिरिसुत्तं निदिठतं ।

(१६—महामंगल-सुत्तं २।४)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्वन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

बहू देवा मनुस्सा च मंगलानि अचिन्तयुं ।
आकंखमाना सोत्थानं ब्रूहि मंगलमुत्तमं ॥१॥

^१ M. अत्थन्वयं.

असेवना च बालानं पण्डितानं च सेवना ।
 पूजा च पूजनीयानं एतं मंगलमुत्तमं ॥२॥
 पतिरूपदेसवासो च पुब्बे च कतपुञ्जता ।
 अत्तस्सम्मापणिधि च एतं मंगलमुत्तमं ॥३॥
 बाहुसच्चं च सिप्पं च विनयो च सुसिक्खितो ।
 सुभासिता च या वाचा एतं मंगलमुत्तमं ॥४॥
 मातापितु उपट्टानं पुत्तदारस्स संगहो ।
 अनाकुला च कम्मन्ता एतं मंगलमुत्तमं ॥५॥
 दानं च धम्मचरिया च ज्ञातकानं च संगहो ।
 अनवज्जानि कम्मनि एतं मंगलमुत्तमं ॥६॥
 आरति विरति पापा मज्जपाना च संयभो ।
 अप्पमादो च धम्मेसु एतं मंगलमुत्तमं ॥७॥
 गारवो च निवातो च सन्तुट्ठि^१ च कतञ्जुता ।
 कालेन धम्मसवणं एतं मंगलमुत्तमं ॥८॥
 खन्ति^२ च सोवचस्सता समणानं च दस्सनं ।
 कालेन धम्मसाकच्छा एतं मंगलमुत्तमं ॥९॥
 तपो च ब्रह्मचरियं^३ च अरियसच्चान दस्सनं ।
 निब्बाणसच्छिकिरिया च एतं मंगलमुत्तमं ॥१०॥
 फुट्टस्स लोकधम्मेहि चित्तं यस्स न कम्पति ।
 असोकं विरजं खेमं एतं मंगलमुत्तमं ॥११॥
 एतादिसानि कत्वान सब्बत्थमपराजिता ।
 सब्बत्थ सोत्थिं गच्छन्ति तं तेसं मंगलमुत्तमं^३ ॥१२॥

महामंगलसुत्तं निदिठत्तं ।

(१७—सूचिलोम-सुत्तं २।५)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा गयायं विहरति टंकितमञ्चे सूचिलोमस्स
 यक्खस्स भवने । तेन खो पन समयेन खरो च यक्खो सूचिलोमो च यक्खो भगवतो
 अविदूरे अतिक्कमन्ति । अथ खो खरो च यक्खो सूचिलोमं यक्खं एतदवोच—

^१ R. संतुट्ठो. ^२ R. खन्ती. ^३ C., R. ब्रह्मचरिया.

एसो समणोऽति । नेसो समणो, समणको एसो; याव जानामि यदि वा सो समणो, यदि वा समणकोऽति । अथ खो सूचिलोमो यक्खो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवतो कायं उपनामेसि । अथ खो भगवा कायं अपनामेसि । अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं एतददोच—भायसि मं समणाति । न ख्वाहं तं आवुसो भायामि, अपि च ते संफस्सो पापकोऽति । पञ्चहं तं समण पुच्छिसामि, सच्चं मे न व्याकरिस्ससि, चित्तं वा ते खिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगंगाय खिपिस्सामीति । न ख्वाहं तं आवुसो पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिय ापजाय सदेवमनुस्साय यो मे चित्तं वा खिपेय्य, हृदयं वा फालेय्य, पादेसु वा गहेत्वा पारगंगाय खिपेय्य । अपि च त्वं आवुसो पुच्छ यदाक्खसीति । अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

रागो च दोसो च कुतो निदाना । अरती रती लोमहंसो कुतोजा ।

कुतो समुट्ठाय मनोवितक्का । कुमारका धंक^१ मिबोस्सजन्ति ॥१॥

रागो च दोसो च इतो निदाना । अरती रती लोमहंसो इतोजा ।

इतो समुट्ठाय मनोवितक्का । कुमारका धंकमिबोस्सजन्ति ॥२॥

स्नेहजा अत्तसंभूता निग्रोधस्सेव खन्धजा ।

पुथु विसत्ता कामेसु मालुवा वितत्ता वने ॥३॥

ये नं पजानन्ति यतो निदानं । ते नं विनोदेन्ति सुणोहि यक्ख ।

ते दुत्तरं ओधमिमं तरन्ति । अतिण्णपुब्बं अपुनब्भवायाति ॥४॥

सूचिलोमसुत्तं निदिठत्तं ।

(१८—धम्मचरिय-सुत्तं २।६)

धम्मचरियं ब्रह्मचरियं एतदाहु वसुत्तमं ।

पब्बजितोऽपि चे होति अगारस्मानगारियं^२ ॥१॥

सो चे मुखरजातिको विहेसाभिरतो मगो ।

जीवितं तस्स पापियो रजं वड्ढेति अत्तनो ॥२॥

कलहाभिरतो भिक्खु मोहधम्मेन आवटो^३ ।

अक्खातंऽपि न जानाति धम्मं बुद्धेन देसितं ॥३॥

^१ R. वक. ^२ M. अगारानगारियं. ^३ M. आवुतो.

विहेसं भावित्तानं अविज्जाय पुरक्खतो।
 संकिलेसं न जानाति मग्गं निरयगामिनं ॥४॥
 विनिपातं समापन्नो गब्भा गब्भं तमा तमं।
 स वे तादिसको भिक्खु पेच्च दुक्खं निगच्छति ॥५॥
 गूथकूपो यथा अस्स संपुण्णो गणवस्सिको।
 यो^१ एवरूपो अस्स दुब्बिसोधो हि संगणो^२ ॥६॥
 यं एवरूपं जानाथ भिक्खवो गेहनिस्सितं।
 पापिच्छं पापसंकप्पं पापआचारगोचरं ॥७॥
 सब्बे समग्गा हुत्वान अभिनिब्बिज्ज याथ^३ तं।
 कारण्डवं निद्धमथ कसम्भुं अपकस्सथ^४ ॥८॥
 ततो पलापे वाहेथ अस्समणे समणमानिने।
 निद्धमित्वान पापिच्छे पापआचारगोचरे ॥९॥
 सुद्धा सुद्धेहि संवासं कप्पयन्हो पतिस्सता।
 वतो समग्गा निपका दुक्खस्सन्तं करिस्सथाति ॥१०॥

धम्मचरियसुत्तं^५ निट्ठितं।

(१६—ब्राह्मणधम्मिक-सुत्तं २।७)

एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो संबहुला कोसलका ब्राह्मणमहासाला जिण्णा बुद्धा महल्लका अद्धगता वयो अनुप्पत्ता येन भगवा तनुपसंकमिसु, उपसंकमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदिसु सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसुं। एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणमहासाला भगवन्तं एतदवोचुं—संदिस्सन्ति नु खो भो गोतम एतरहि ब्राह्मणा पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधम्मोऽति। न खो ब्राह्मणा सन्दिस्सन्ति एतरहि ब्राह्मणा पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधम्मोऽति। साधु नो भवं गोतमो पोराणानं ब्राह्मणधम्मं भासतु, सचे भो गोतमस्स अगारुति। तेन हि ब्राह्मणा सुणाथ, साधुकं मानसिकरोथ, भासिस्सामीति। एवं भोऽति खो ते ब्राह्मणमहासाला भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच—

^१ C., M. यो च. ^२ M. अंगणो. ^३ M. अभिनिब्बिज्जयाथ;
 R. अभिनिब्बिज्जयाथ; B. अभिनिब्बिज्जयाथ. ^४ M. अवकस्सथ.
^५ B. धम्मचरियसुत्तं ति कपिलसुत्तं.

इसयो पुब्बका आसुं सञ्जतत्ता तपस्सिनो ।
 पञ्चकामगुणे हित्वा अत्तदत्थमचारिसुं^१ ॥१॥
 न पसू ब्राह्मणानासुं न हिरञ्जं न धानियं ।
 सञ्जायधनधञ्जासुं ब्रह्मं निधिमपालयुं ॥२॥
 यं नेसं भतकं आसि द्वारभत्तं उपट्ठितं ।
 सद्धापकतमेसानं दातवे तदमञ्जिसुं ॥३॥
 नानारत्तेहि वत्थेहि सयनेहावसथेहि च ।
 फीता जनपदा रट्ठा ते नमस्सिसु ब्राह्मणे ॥४॥
 अवज्झा ब्राह्मणा आसुं अजेय्या धम्मरक्खिता ।
 न ते कोचि निवारेसि कुलद्वारेसु सब्बसो ॥५॥
 अट्ठचत्तारीस^२ वस्सानि (कोमार) ब्रह्मचरियं चरिसु ते ।
 विज्जाचरणपरियेड्ढि अचरं ब्राह्मणा पुरे ॥६॥
 न ब्राह्मणा अञ्जमगमु नऽपि भरियं किणिसुं ते ।
 संपियेनेव संवासं संगन्त्वा समरोचयुं ॥७॥
 अञ्जत्र तम्हा समया उतुवेमरणिं पति ।
 अन्तरा मेथुनं धम्मं नास्सु गच्छन्ति ब्राह्मणा ॥८॥
 ब्रह्मचरियं च सीलं च अज्जवं मद्दवं तपं ।
 सोरच्चं^३ अविहिंसं च खन्ति चापि अवण्णयुं ॥९॥
 यो नेसं परमो आसि ब्रह्मा दळ्हपरक्कमो ।
 स वापि^४ मेथुनं धम्मं सुपिनन्तेन नागमा ॥१०॥
 तस्सवत्तमनुसिक्खन्ता इधेके विञ्जुजातिका ।
 ब्रह्मचरियं च सीलं च खन्ति चापि अवण्णयुं ॥११॥
 तण्डुलं सयनं वत्थं सप्पितेलं च याचिय ।
 धम्मेन समुदानेत्वा^५ ततो यञ्जमकप्पयुं ।
 उपट्ठितस्मिं यञ्जस्मिं नास्सु गावो हनिंसु ते ॥१२॥
 यथा माता पिता भाता अञ्जे वाऽपि च ज्ञातका ।
 गावो नो परमा मित्ता यासु जायन्ति ओसधा ॥१३॥
 अन्नदा बलदा चेता वण्णदा सुखदा तथा ।
 एतमत्थवसं जत्वा नास्सु गावो हनिंसु ते ॥१४॥

^१ M. अत्तदत्थमचारयुं. सी०-अत्तदत्थमकारिसुं. ^२ M. अट्ठचत्ताळीस
 वस्सानि. ^३ M. सोरज्जं. ^४ C. स चापि. ^५ M., B. समोधानेत्वा.

सुखुमाला महाकाया वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 ब्राह्मणा सेहि धम्मेहि किच्चाकिच्चेसु उस्सुका ।
 याव लोके अवत्तिं सुखमेधित्थं पजा ॥१५॥
 तेसं आसि विपल्लासो दिस्वान अणुतो अणुं ।
 राजिनो च वियाकारं नारियो समलंकता ॥१६॥
 रथे चाजञ्जसंयुत्ते सुकते चित्तसिब्बने ।
 निवेसने निवेसे च विभत्ते भागसो मिते ॥१७॥
 गोमण्डलपरिबूळहं नारीवरगणायुतं ।
 उळारं मानुसं भोगं अभिज्झायिसु ब्राह्मणा ॥१८॥
 ते तत्थ मन्ते गन्थेत्वा ओक्काकं तदुपागमुं ।
 पहतधनधञ्जोसि (यजस्सु बहु ते वित्तं) यजस्सु बहु ते धनं ॥१९॥
 ततो च राजा सञ्जत्तो ब्राह्मणेहि रथेसभो ।
 अस्समेधं पुरिसमेधं (सम्मापासं) ^१वाजपेय्यं निरगळं ।
 एते यागे यजित्वान ब्राह्मणानं अदा धनं ॥२०॥
 गावो सयनं च वत्थं च नारियो ^२ समलंकता ।
 रथे चाजञ्जसंयुत्ते सुकते चित्तसिब्बने ॥२१॥
 निवेसनानि रम्मामि सुविभत्तानि भागसो ।
 नानाधञ्जस्स पूरेत्वा ब्राह्मणानं अदा धनं ॥२२॥
 ते च तत्थ धनं लद्धा सन्निधिं समरोचयुं ।
 तेसं इच्छावतिण्णानं भिय्यो तण्हा पवड्ढथ ।
 ते तत्थ मन्ते गन्थेत्वा ओक्काकं पुन ^३मुपागमुं ॥२३॥
 यथा आपो च पठवी हिरञ्जं धनधानियं ।
 एवं गावो मनुस्सानं परिक्खारो सो हि पाणिनं ।
 यजस्सु बहु ते वित्तं यजस्सु बहु ते धनं ॥२४॥
 ततो च राजा सञ्जत्तो ब्राह्मणेहि रथेसभो ।
 नेकसतसहस्सियो ^४ गावो अञ्जे अघातयि ॥२५॥
 न पादा न विसाणेन नास्सु हिंसन्ति केन चि ।
 गावो एळकसमाना सोरता कुंभदूहना ।
 ता विसाणे गहेत्वान राजा सत्थेन घातयि ॥२६॥

^१ R. बाचपेय्यं. ^२ R. नारियो च. ^३ C. पुनुपागमं. ^४ R.
 नेका सतसहस्सियो; M. अनेकसतसहस्सियो.

ततो च देवा पितरो इन्दो असुररक्खसा ।
 अधम्मो इति पक्कन्दुं यं सत्थं निपती गवे ॥२७॥
 तयो रोगा पुरे आसुं इच्छा अनसनं जरा ।
 पसूनं च समारंभा अट्टानवुत्तिमागमुं ॥२८॥
 एसो अधम्मो दण्डानं ओक्कन्तो पुराणो अहु ।
 अट्टसिकायो हज्जन्ति धम्मा धंसेन्ति याजका ॥२९॥
 एवमेसो अनुधम्मो पोराणो विज्जुगरहितो ।
 यत्थ एदिसकं पस्सति याजकं गरहती जनो ॥३०॥
 एवं धम्मे वियापन्ने विभिन्ना सुह्वेस्सिका ।
 पुथु विभिन्ना खत्तिया पति भरिया अवमज्जथ ॥३१॥
 खत्तिया ब्रह्मबन्धू च ये चज्जो गोत्तरक्खिता ।
 जातिवादं निरंकत्वा कामानं वसमागमुंति ॥३२॥

एवं वुत्ते ते ब्राह्मणमहासाला भगवन्तं एतदवीचुं—अभिवक्तुं भो गोतम . . .
 पे० . . . धम्मो पकासितो, एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम, धम्मं च भिक्खुसंघं
 च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गतेऽति ।

ब्राह्मणधम्मिकसुत्तं निट्ठितं ।

(२०—नावा-सुत्तं २।८)

यस्मा हि धम्मं पुरिसो विजज्जा , इन्दंज्व नं देवता पूजयेय्य ।
 सो पूजितो तस्मिं पसन्नचित्तो , बहुस्सुतो पातुकरोति धम्मं ॥१॥
 तदट्ठि कत्वान निसम्म धीरो , धम्मानुधम्मं पटिपज्जमानो ।
 विज्जन् विभावी निपुणो च होति , यो तादिसं भजति अप्पमत्तो ॥२॥
 खुद्दं च बालं उपसेवमानो , अनागतत्थं च उसूयकं च ।
 इधेव धम्मं अविभावयित्वा , अवितिण्णकंखो मरणं उपेति ॥३॥
 यथा नरो आपणं ओतरित्वा , महोदिकं सलिलं सीघसोतं ।
 सो बृह्मानो अनुसोतगामी , किं सो परे सक्खति तारयेतुं ॥४॥
 तथेव धम्मं अविभावयित्वा , बहुस्सुतानं अनिसामयज्ज्थं ।
 सयं अजानं अवितिण्णकंखो , किं सो परे सक्खति निज्जपेत्तुं ॥५॥

यथाऽपि नावं दळ्हमारुहित्वा , पियेनऽरित्तेन^१ समंगिभूतो ।
 सो तारये तत्थ बहूऽपि अञ्जो , तत्रूपयञ्जू^२ कुसलो मुतीमा^३ ॥६॥
 एवंऽपि यो वेदगु भावित्तो , बहुस्सुतो होति अवेधधम्मो ।
 सो खो परे निज्झपये पजानं , सीतावधानूपनिसूपपन्नो ॥७॥
 तस्मा हवे सप्पुरिसं भजेथ , मेधाविनं चेव बहुस्सुतं च ।
 अञ्जाय अत्थं पटिपज्जमानो , विञ्जातधम्मो सो सुखं लभेथाति ॥८॥

नावासुत्तं^४ निद्रितं

(२१—किंसील-मुत्तं २।६)

किंसीलो किं समाचारो कानि कम्मनि ब्रूह्यं ।
 नरो सम्मा निविट्ठस्स उत्तमत्थं च पापुणे ॥१॥
 वद्धापचायी^५ अनुसुय्यको सिया, कालञ्जू चऽस्स गरुनं^६ दस्सनाय ।
 धम्मि कथं एरयितं खणञ्जू, सुण्येय्य सक्कच्च सुभासितानि ॥२॥
 कालेन गच्छे गरुनं सकासं, थंभं निरंकत्वा निवातवुत्ति ।
 अत्थं धम्मं संयमं ब्रह्मचरियं, अनुस्सरे चेव समाचरे च ॥३॥
 धम्मरामो धम्मरतो, धम्मे ठितो धम्मविनिच्छयञ्जू ।
 नेवाचरे धम्मसन्दोसवादं, तच्छेहि नीयेथ सुभासितेहि ॥४॥
 हस्सं जप्पं परिदेवं पदोसं, मायाकतं कुहनं गिद्धिमानं ।
 सारम्भकक्कस्सकसावमुच्छं, हित्वा चरे वीतमदो ठितत्तो ॥५॥
 विञ्जातसारानि सुभासितानि, सुतं च विञ्जातं समाधिसारं ।
 न तस्स पञ्जा च सुतं च वड्ढति, यो सालसो होति नरो पमत्तो ॥६॥
 धम्मे च ये अरियपवेदिते रता, अनुत्तरा ते वचसा मनसा कम्मना च ।
 ते सन्ति-सोरच्च-समाधि-सण्ठिता, सुतस्स पञ्जाय च सारमज्झगूति ॥७॥

किंसीलमुत्तं निद्रितं

^१ B., M. फियेन. ^२ B, M. तत्रूपयञ्जू. ^३ M. मतीमा. ^४ B.
 धम्ममुत्तं, नावासुत्तंति पि. ^५ M. वद्धापचायी. ^६ R., C. गरुनं.

(२२—उट्ठान-सुत्तं २।१०)

उट्ठहथ निसीदथ को अत्थो सुपितेन वो ।
 आतुरानं हि का निद्दा सल्लविद्धान रूपतं ॥१॥
 उट्ठहथ निसीदथ दळ्हं सिक्खथ सन्तिया ।
 मा वो पमत्ते विज्जाय मञ्चुराजा) अमोहयित्थ वसानुगे ॥२॥
 याय देवा मनुस्सा च सिता तिट्ठन्ति अत्थिका ।
 तरथेतं विसत्तिकं खणो वे मा उपच्चगा ।
 खणातीता हि सोचन्ति निरयम्हि समप्पिता ॥३॥
 पमादो रजो पमादो^१ पमादानुपतितो रजो ।
 अप्पमादेन विज्जाय अब्बहे सल्लमत्तनोऽति ॥४॥

उट्ठानसुत्तं निट्ठितं

(२३—राहुल-सुत्तं २।११)

कच्चि अभिण्हसंवासा नावजानासि पण्डितं ।
 उक्काधारो मनुस्सानं कच्चि अपचितो तया ॥१॥
 नाहं अभिण्हसंवासा अवजानामि पण्डितं ।
 उक्काधारो मनुस्सानं निच्चं अपचितो मया ॥२॥
 वत्थुगाथा^२
 पंचकामगुणे हित्वा पियरूपे मनोरमे ।
 सद्दाय घरा निक्खम्म दुक्खस्सन्तकरो भव ॥३॥
 मित्ते भजस्सु कल्याणे पत्तं^३ च सयनासने ।
 विवित्तं अप्पनिग्घोसं मत्तञ्जू होहि भोजने ॥४॥
 चीवरे पिण्डपाते च पच्चये सयनासने ।
 एतेसु तण्हं माकासि मा लोकं पुनरागमि ॥५॥
 संवुतो पातिमोक्खस्मि इन्द्रियेसु च पंचसु ।
 सति कायगता त्यत्थु निब्बिदाबहुलो भव ॥६॥

^१ C. पमादा. ^२ M. ओ. ^३ C. पत्थं. म०—पत्थं.

निमित्तं परिवज्जेहि सुभं रागूपसहितं ।
 अमुभाय चित्तं भावेहि एकगं सुसमाहितं ॥७॥
 अनिमित्तं च भावेहि मानानुसयमुज्जह ।
 ततो मानाभिसमया उपसन्तो चरिस्ससीति ॥८॥
 इत्थं सुदं भगवा आयस्मन्तं राहुलं इमाहि गाथाहि अभिण्हं ओवदतीति ।

राहुलसुत्तं निवृत्तं

(२४—वंगीस-सुत्तं २।१२)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा आळवियं विहरति अग्गाळवे चेतिये । तेन खो पन समयेन आयस्मतो वंगीसस्स उपज्झायो निग्रोधकप्पो नाम थेरो अग्गाळवे चेतिये अचिरपरिनिब्बुतो होति । अथ खो आयस्मतो वंगीसस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि—परिनिब्बुतो नु खो मे उपज्झायो उदाहु नो परिनिब्बुतोऽति । अथ खो आयस्मा वंगीसो सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वंगीसो भगवन्तं एतदवोच—
 इध मय्हं भन्ते रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि—
 परिनिब्बुतो नु खो मे उपज्झायो, उदाहु नो परिनिब्बुतोऽति । अथ खो आयस्मा वंगीसो उट्ठायासना एकसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनऽज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

पुच्छाम^१ सत्थारं अनोमपज्जं, दिट्ठेव धम्मे यो विचिकिच्छानं छेत्ता^२ ।
 अग्गाळवे कालमकासि भिक्खु, जातो यसस्सी अभिनिब्बुततो ॥१॥
 निग्रोधकप्पो इति तस्स नामं, तथा कतं भगवा ब्राह्मणस्स ।
 सो तं नमस्सं अचरि^३ मुत्यपेक्खो, आरद्धविरियो दळ्हधम्मदस्सी ॥२॥
 तं सावकं सक्क मयंऽपि सब्बे, अज्जातुमिच्छाम समन्तचक्खु ।
 समवट्ठिता नो सवणाय सोता, तुवं नो सत्था त्वं अनुत्तरोऽसि ॥३॥
 छिन्देव नो विचिकिच्छं ब्रूहि मेऽतं, परिनिब्बुतं वेदय भूरिपज्ज ।
 मज्जेऽव नो भास समन्तचक्खु, सक्कोऽव देवानं सहस्सनेत्तो ॥४॥

^१ ३४३-३५८ थे० गा० १२६३-१२७८.

^२ M. छेत्वा.

^३ C.

अचरी.

ये केचि गन्था इध मोहमग्गा , अञ्जाणपक्खा विचिकिच्छठाना ।
 तथागतं पत्वा न ते भवन्ति , चक्खुं हि एतं परमं नरानं ॥५॥
 नो चे हि जातु पुरिसो किलेसे , वातो यथा अब्भघनं विहाने ।
 तमोऽवऽस्स निवुतो सब्बलोको , न जोतिमन्तोऽपि नरा तपेय्युं ॥६॥
 धीरा^१ च पज्जोतकरा भवन्ति , तं तं^२ अहं धीर^३ तथेव मञ्जे ।
 विपस्सिनं जानमुपागमम्ह^४ , परिसासु नो आविकरोहि कप्पं ॥७॥
 खिप्पं गिरं एरय वग्गु वग्गुं , हंसोऽव^५ पग्गय्ह सणिं निकूज^६ ।
 बिन्दुस्सरेन सुविकप्पितेन , सब्बेऽव ते उज्जुगता सुणोम ॥८॥
 पहीनजातिमरणं^७ असेसं , निग्गय्हधोतं वदेस्सामि धम्मं ।
 न कामकारो हि पुथुज्जनानं , संखेय्यकारो च तथागतानं ॥९॥
 संपन्नवेय्याकरणं तवेदं , समुज्जुपञ्जास्स^८ समुग्गहीतं ।
 अयमञ्जली पच्छिमो सुप्पणामितो , मा मोहयी जानमनोमपञ्ज ॥१०॥
 परोवरं^९ अरियधम्मं विदित्वा , मा मोहयी जानमनोमविरिय ।
 वारिं यथा धम्मनि धम्मततो , वाचाऽभिकंखामि सुतं पवस्स[†] ॥११॥
 यदत्थिकं बह्मचरियं अचारि , कप्पायनो कच्चिऽस्स तं अमोघं ।
 निब्बायि सो अनुपादिसेसो^{१०} , यथा विमुत्तो अहु तं सुणोम ॥१२॥
 अच्छेच्छि तण्हं इध नामरूपे (इति भगवा) , कण्हस्स सोतं दीघरत्तानुसयितं
 अतारि जातिमरणं असेसं , इच्चव्रवी^{११} भगवा पंचसेट्ठो ॥१३॥
 एस सुत्वा पसीदामि वचो ते इसिसत्तम ।
 अमोघं किर मे पुट्टं न मं वञ्चेसि ब्राह्मणो ॥१४॥
 यथावादी तथाकारी अहु बुद्धस्स सावको ।
 अच्छिदा मच्चुनो जालं ततं^{१२} मायाविनो दळ्हं ॥१५॥
 अद्दस^{१३} भगवा आदिं^{१४} उपादानस्स कप्पियो ।
 अच्छगा वत कप्पायनो मच्चुयेध्यं सुदुत्तरंऽति ॥१६॥

बंगीसमुत्तं^{१५} निट्ठितं

^१ C., M. धीराऽव. ^२ M. यं. ^३ B., M. वीर. ^४ C.
 जानमुपागमम्ह. ^५ R. हंसाऽव. ^६ M. सणिकं निकूजि.
^७ M. पहीनं. ^८ M. समुज्जुपञ्जास्स. ^९ M. वरोवरं. † R.
 सुत्तस्स वस्स. B. सुत्तस्स वस्सा ति वा. ^{१०} R. , C. आहु सउपादिसेसो.
^{११} M. इच्चव्रवि. ^{१२} B. तथा. M. तं तं. ^{१३} M. अद्दसा. ^{१४} M. आदि.
^{१५} B. 'निप्रोधकप्पमुत्तं'तिऽपि.

(२५ —सम्मापरिब्बाजनिय-सुत्तं २।१३)

पुच्छाम मुनिं पहूतपञ्जं , तिण्णं पारगतं परिनिब्बुतं ठितत्तं ।
 निक्खम्म घरा पनुज्ज कामे , कथं (भिक्खु) सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥१॥
 यस्स मंगला समूहता (इति भगवा) , उप्पादा सुपिना च लक्खणा च ।
 सो मंगलदोसविप्पहीनो^१ , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥२॥
 रागं विनयेथ मानुसेसु , दिब्बेसु कामेसु चापि भिक्खु ।
 अतिककम्म भवं समेच्च धम्मं , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥३॥
 विपिट्ठि कत्वा^२ पेसुनानि , कोधं कदरियं जहेय्य भिक्खु ।
 अनुरोध-विरोध-विप्पहीनो , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥४॥
 हित्वा पियं च अप्पियं च , अनुपादाय अनिस्सितो कुहिञ्चि ।
 संयोजनियेहि विप्पमुत्तो , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥५॥
 न सो उपधीसु सारमेति , आदानेसु विनेय्य छन्दरागं ।
 सो अनिस्सितो अनञ्जनेय्यो , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥६॥
 वचसा मनसा च कम्मना च , अविरुद्धो सम्मा विदित्वा धम्मं ।
 निब्बाणपदाभिपत्थयानो , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥७॥
 यो वन्दति मंजति न उण्णमेय्य , अक्कुट्ठोऽपि न सन्धिथेथ भिक्खु ।
 लद्धा परभोजनं न मज्जे , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥८॥
 लोभं च भवं^३ च विप्पहाय , विरतो छेदनबन्धना^४ च भिक्खु ।
 सो तिण्णकथंकथो विसल्लो , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥९॥
 सारुप्पमत्तनो विदित्वा , न च भिक्खु हिंसेय्य कंचि^५ लोके ।
 यथातथियं विदित्वा धम्मं , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥१०॥
 यस्सानुसया न सन्ति केचि , मूला अकुसला समूहतासे ।
 सो निरासो अनासयानो^६ , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥११॥
 आसवखीणो पहीनमानो , सब्बं रागपथं उपातिवत्तो ।
 दन्तो परिनिब्बुतो ठितत्तो , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥१२॥
 सद्धो सुतवा नियामदस्सी , वग्गगतेसु न वग्गसारि धीरो ।
 लोभं दोसं विनेय्य पटिघं , सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥१३॥

^१ C. स मंगलदोसविप्पहीनो (भिक्खु). R. स मंगलदोसविप्पहीनो. भिक्खु सम्मा. ^२ M. विपीति कत्वान. ^३ C., M. भयं. ^४ R. छेदनबन्धनातो. B. छेदनबन्धनतो. ^५ M. किंचि. ^६ R. अनाससानो. M. निरासो अनासिसानो.

संसुद्धजिनो विवत्तच्छद्दो^१, धम्मेषु वसी पारगू अनेजो ।
 संखारनिरोधज्जाणकुसलो, सम्मा सो लोके परिब्वजेय्य ॥१४॥
 अतीतेसु अनागतेसु चापि, कप्पातीतो अतिच्च सुद्धिपञ्जो ।
 सब्बायतनेहि विप्पमुत्तो, सम्मा सो लोके परिब्वजेय्य ॥१५॥
 अञ्जाय पदं समेच्च धम्मं, विवटं दिस्वान पहानमासवानं ।
 सब्बूपधीनं परिकखयानो^२, सम्मा सो लोके परिब्वजेय्य ॥१६॥
 अद्धा हि भगवा तथेव एतं, यो सो एवं विहारि दन्तो भिक्खु ।
 सब्बसंयोजनिये च वीतिवत्तो, सम्मा सो लोके परिब्वजेय्याति ॥१७॥

सम्मापरिब्वजिनियसुत्तं^३ निद्रितं

(२६—धम्मिक-सुत्तं २।१४)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो धम्मिको उपासको पंचहि उपासकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसंकमि उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो धम्मिको उपासको भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

पुच्छामि तं गोतम भूरिपञ्ज, कथं करो सावको साधु होति ।
 यो वा अगारा अनगारमेति, अगारिनो वा पनुपासकासे ॥१॥
 तुवं हि लोकस्स सदेवकस्स, गतिं पजानासि परायणं च ।
 न चऽत्थि तुल्यो निपुणत्थदस्सी, तुवं हि बुद्धं पवरं वदन्ति ॥२॥
 सब्बं तुवं ज्ञाणमवेच्च धम्मं, पकासेसि सत्ते अनुकंपमानो ।
 विवत्तच्छद्दोऽसि^४ समन्तचक्खु, विरोचसि विमलो सब्बलोके ॥३॥
 आगच्छि^५ ते सन्तिके नागराजा, एरावणो नाम जिनोऽति सुत्वा ।
 सोऽपि तया मन्तयित्वा अज्झगमा, साधूऽति सुत्वान पतीतरूपो ॥४॥
 राजाऽपि तं वेस्सवणो कुवेरो, उपेति धम्मं परिपुच्छमानो ।
 तस्सापि त्वं पुच्छितो ब्रूसि धीर, सो चापि सुत्वान पतीतरूपो ॥५॥
 ये केचिऽमे तिथिया वादसीला, आजीविका वा यदि वा निगण्ठा ।
 पञ्जाय तं नातितरन्ति सब्बे, ठितो वजन्तं विय सीघर्गामि ॥६॥

^१ M. विवटच्छद्दो. ^२ R. परिकखया. ^३ B. महासमयसुत्तंऽतिऽपि.

^४ M. विवटच्छद्दोऽसि. ^५ C. आगच्छि.

ये केचिऽमे ब्राह्मणा वादसीला, बुद्धा चापि ब्राह्मणा सन्ति केचि ।
 सब्बे तयि अत्थबद्धा भवन्ति, ये वाऽपि चऽञ्जे वादिनो मञ्जमाना ॥७॥
 अयं हि धम्मो निपुणो सुखो च^१, योऽयं तया भगवा सुप्पवुत्तो ।
 तमेव सब्बे सुस्सूसमाना, त्वं नो वद पुच्छितो बुद्धसेट्ठ ॥८॥
 सब्बेऽपिऽमे^२ भिक्खवो संनिसिन्ना, उपासका चापि तथेव^३ सोतुं ।
 सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं, सुभासितं वासवस्सेव देवा ॥९॥
 सुणाथ मे भिक्खवो सावयामि^४ वो, धम्मं धृतं तं च धराथ^५ सब्बे ।
 इरियापथं पब्बजितानुलोमिकं, सेवेथ नं अत्थदसी मुतीमा^६ ॥१०॥
 न वे^७ विकाले विचरेय्य भिक्खु, गामं च पिण्डाय चरेय्य काले ।
 अकलाचारिं हि सजन्ति संग्गा, तस्मा विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥११॥
 रूपा च सहा च रसा च गंधा, फस्सा च ये संमदयन्ति^८ सत्ते ।
 एतेसु धम्मेषु विनेय्य छन्दं, कालेन सो पविसे^९ पातरासं ॥१२॥
 पिण्डं च भिक्खु समयेन लद्धा, एको पटिक्कम्म रहो निसीदे ।
 अज्झत्तचिन्ती न मनो बहिद्धा, निच्छारये संगहित्तभावो^{१०} ॥१३॥
 सचेऽपि सो सल्लपे सावकेन, अञ्जेन वा केनचि भिक्खुना वा ।
 धम्मं पणीतं तमुदाहरेय्य, न पेसुणं^{११} नोपि परूपवादं ॥१४॥
 वादं हि एके पटिसेनियन्ति, न ते पसंसाम परित्तपञ्जे ।
 ततो ततो ने पसजन्ति संग्गा, चित्तं हि ते तत्थ गमेन्ति दूरे ॥१५॥
 पिण्डं विहारं सयनासनं च, आपं च संघाटिरजूपवाहनं ।
 सुत्वान धम्मं सुगतेन देसितं, संखाय सेवे वरपञ्जसावको ॥१६॥
 तस्मा हि पिण्डे सयनासने च, आपे च संघाटिरजूपवाहने ।
 एतेसु धम्मेषु अनूपलित्तो, भिक्खु यथा पोक्खरे वारिबिन्दु ॥१७॥
 गहट्ठवत्तं पन वो वदामि, यथा करो सावको साधु होति ।
 न हेसो लब्भा सपरिग्गहेन, फस्सेतुं यो केवलो भिक्खुधम्मो ॥१८॥
 पाणं न हाने न च घातयेय्य, न चानुजञ्जा हननं परेसं ।
 सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं, ये थावरा ये च तसन्ति लोके ॥१९॥

^१ C., M. सुखोऽव. ^२ R. सब्बे चिमे. ^३ M. तथेव. ^४ M. सावयिस्सामि. ^५ M. चरथ. ^६ M. अत्थदस्सो मतिमा. B. अत्थदस्सो मुतीमा. ^७ M. नो चे. B. नो वे. ^८ M. संमदयन्ति (?). ^९ M. पाविसे. ^{१०} R., B. संगहीत०. ^{११} C. पेसुनं.

ततो अदिन्नं परिवज्जयेय्य, किञ्चि क्वचि सावको बुज्झमानो ।
 न हारये हरतं नानुजञ्जा, सब्बं अदिन्नं परिवज्जयेय्य ॥२०॥
 अब्रह्मचरियं परिवज्जयेय्य, अंगारकासुं जलितंऽव विञ्जू ।
 असंभुणन्तो पन ब्रह्मचरियं, परस्स दारं नातिक्कमेय्य ॥२१॥
 सभगगतो वा परिसगगतो वा, एकस्स वेको^१ न मुसा भणेय्य ।
 न भासये भणतं नानुजञ्जा, सब्बं अभूतं परिवज्जयेय्य ॥२२॥
 मज्जं च पानं न समाचरेय्य, धम्मं इमं रोचये यो गहट्ठो ।
 न पायेय्य पिबतं नानुजञ्जा^२, उम्मादनं तं इति नं विदित्वा ॥२३॥
 मदा हि पापानि करोन्ति बाला, कारेन्ति चऽञ्जोऽपि जने पमत्ते ।
 एतं अपुञ्जायतनं विवज्जये, उम्मादनं मोहनं बालकन्तं ॥२४॥
 पाणं न हाने न चादिन्नमादिये, मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।
 अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना, रत्ति न भुंजेय्य विकालभोजनं ॥२५॥
 मालं न धारे^३ न च गन्धमाचरे, मंचे छमायं च^४ सयेथ सन्थते ।
 एतं हि अट्ठंगिकमाहुऽपोसथं, बुद्धेन दुक्खन्तगुना पकासितं ॥२६॥
 ततो च पक्खस्सुपवस्सुपोसथं, चातुद्दसि पंचदसि च अट्ठमिं ।
 पाटिहारियपक्खं च पसन्नमानसो, अट्ठंगुपेतं सुसमत्तरूपं ॥२७॥
 ततो च पातो उपवुत्थुपासेथो, अन्नं पानेन च भिक्खुसंघं ।
 पसन्नचित्तो अनुमोदमानो, यथारहं संविभजेथ विञ्जू ॥२८॥
 धम्मेन मातापितरो भरेय्य, पयोजये धम्मिकं सो वणिज्जं ।
 एतं गिही वत्तयं अप्पमत्तो, सयंपभे^५ नाम उपेति देवेऽति ॥२९॥

धम्मिकसुत्तं निट्ठितं

चूळवग्गो दुतियो

नस्स वग्गस्स उद्दानं—

रतनं आसगन्धं^६ मंगलमुत्तमं ।

सूत्रिलोमो धम्मचरिया पुन ब्राह्मण धम्मिकं ।

^१ C. चेको. ^२ R. पिपतं. M. पिबतं. ^३ R. धारये० ^४ R. च०.
^५ M. सयंपभा (?) ^६ R. हिरि०

नावा च सुत्तं किंसी उट्ठानं अथ राहुलो ।
 कप्पो च परिब्बाजो^१ धम्मिको च पुनापरं
 जुहसेतानि सुत्तानि चूलवग्गोऽति वुच्चति^२ ।

^१ C. परिब्बाजं च. ^२ M. रतनागन्धो हिरि च मंगलं सूचिलोमेन ।
 कपिलो ब्राह्मणो पि च नालं (?) किंसील उट्ठानो । राहुलो पुन कप्पा च
 परिब्बाजनियो तथा । धम्मिकं च विदुनाहु चूलवग्गंऽति चुद्दसा ति ।

३—महावग्गो

(२७—पब्बज्ज-सुत्तं ३।१)

पब्बज्जं कित्तिस्सामि यथा पब्बजि चक्खुमा ।
यथा वीमंसमानो सो पब्बज्जं समरोचयि ॥१॥
संबाधोऽयं^१ घरावासो रजस्सायतनं इति ।
अब्भोकासो च पब्बज्जा इति दिस्वान पब्बजि ॥२॥
पब्बजित्वान कायेन पापकम्मं विवज्जयि ।
वचीदुच्चरितं हित्वा आजीवं परिसोधयि ॥३॥
अगमा राजगहं बुद्धो मगधानं गिरिब्वजं ।
पिण्डाय अभिहारेसि आकिण्णवरलक्खणो ॥४॥
तमद्दसा बिम्बिसारो पासादस्मि पतिट्ठितो ।
दिस्वा लक्खणसंपन्नं इममत्थं अभासथ ॥५॥
इमं भोन्तो निसामेथ अभिरूपो ब्रह्मा^२ सुचि ।
चरणेन चैव संपन्नो युगमत्तं च पेक्खति ॥६॥
ओक्खित्तचक्खु सतिमा नायं नीचकुलामिव ।
राजदूता विधावन्तु^३ कुहिं भिक्खु गमिस्सति ॥७॥
ते पेसिता राजदूता पिट्ठितो अनुबन्धिसुं ।
कुहिं गमिस्सति भिक्खु कत्थ वासो भविस्सति ॥८॥
सपदानं चरमानो गुत्तद्वारो सुसंबुतो ।
खिप्पं पत्तं अपूरेसि संपजानो पतिस्सतो ॥९॥
स पिण्डचारं चरित्वा निक्खम्म नगरा मुनि ।
पण्डवं अभिहारेसि एत्थ वासो भविस्सति ॥१०॥
दिस्वान वासूपगतं ततो दूता उपाविसुं ।
एको च दूतो आगन्त्वा राजिनो पटिवेदयि ॥११॥

^१ M. संबाधायं. ^२ M. ब्रह्मा. ^३ M. राजदूताऽभिधावन्तु.

एस भिक्खु महाराज पण्डवस्स पुरक्खतो ।
 निसिन्नो व्यग्घुसभोऽव सीहोऽव गिरिगम्भरे ॥१२॥
 सुत्वान दूतवचनं भद्धानेन खत्तियो ।
 तरमानरूपो नित्यासि येन पण्डवपब्बतो ॥१३॥
 स धानभूमिं यायित्वा याना ओरुह्ख खत्तियो ।
 पत्तिको उपसंकम्म आसज्ज नं उपाविसि ॥१४॥
 निसज्ज राजा सम्मोदि कथं सारणियं^१ ततो ।
 कथं सो वीतिसारेत्वा इममत्थं अभासथ ॥१५॥
 युवा च दहरो चासि पठमुप्पत्तिको^२ सुसु ।
 वण्णारोहेन संपन्नो जातिमा विय खत्तियो ॥१६॥
 सोभयन्तो अनीकगं नागसंघपुरक्खतो ।
 ददामि भोगे भुंजस्सु जातिं चञ्जखाहि पुच्छितो ॥१७॥
 उज्जुं जनपदो^३ राजा हिमवन्तस्स पस्सतो ।
 धनविरियेन संपन्नो कोसलेसु निकेतिनो ॥१८॥
 आदिच्चो^४ नाम गोत्तेन साकिया^५ नाम जातिया ।
 तम्हा कुला पब्बजितो (ऽम्हि राज^६) न कामे अभिपत्थयं ॥१९॥
 कामेस्वादीनवं दिस्वा नेक्खम्मं दट्ठु खेमतो ।
 पधानाय गमिस्सामि एत्थ मे रज्जति मनोऽति ॥२०॥

पब्बज्जामुत्तं निद्रितं

(२८—पधान-सुतं ३।२)

तं मं पधानपहितत्तं नदि नेरज्जरं पति ॥१॥
 विपरक्कम्म ज्ञायन्तं योगक्खेमस्स पत्तिया ।
 नमुची^७ करुणं वाचं भासमानो उपागमि
 किसो त्वमसि दुब्बण्णो सन्तिके मरणं तव ॥२॥
 सहस्सभागो मरणस्स एकंसो तव जीवितं ।
 जीव^८ भो जीवितं सेय्यो जीवं पुज्जानि काहसि ॥३॥

^१ R. सारणियं. ^२ C. पठमुप्पत्तिया. ^३ C. जानपदो. ^४ M.
 आदिच्चो. ^५ M. साकियो. ^६ M. नास्ति ^७ M. नमुचि. ^८ M. जीवं.

चरतो च ते ब्रह्मचरियं अग्निहुत्तं च जूहतो ।
 पहूतं चीयते पुञ्जं किं पधानेन काहसि ॥४॥
 दुग्गो मग्गो पधानाय दुक्करो दुरभिसंभवो ।
 इमा गाथा भणं मारो अट्ठा बुद्धस्स सन्तिके ॥५॥
 तं तथावादिनं मारं भगवा एतदब्रवि^१ ।
 पमत्तबन्धु पापिम येनत्थेन इधागतो ॥६॥
 अणुमत्तेनऽपि पुञ्जेन अत्थो मय्हं न विज्जति ।
 येसं च अत्थो पुञ्जानं ते मारो वत्तुमहरति ॥७॥
 अत्थि सद्धा ततो^२ विरियं पञ्जा च मम विज्जति ।
 एवं मं पहितत्तंऽपि किं जीवमनुपुच्छ^३सि ॥८॥
 नदीनमपि सोतानि अयं वातो विसोसये ।
 किं च^४ मे पहितत्तस्स लोहितं नूपसुस्सये ॥९॥
 लोहिते सुस्समानमिह पित्तं सेम्हं च सुस्सति ।
 मंसेसु खीमयानेसु भिय्यो चित्तं पसीदति ।
 भिय्यो सति च पञ्जा च समाधि मम तिट्ठति ॥१०॥
 तस्स मेऽवं विहरतो पत्तस्सुत्तमवेदनं ।
 कामे नापेक्खते चित्तं पस्स सत्तस्स^५ मुद्धतं ॥११॥
 कामा ते पठमा सेना दुतिया अरति वुच्चति ।
 ततिया खुप्पिपासा ते चतुत्थी तण्हा पवुच्चति ॥१२॥
 पञ्चमं थीनमिद्धं ते छट्ठा भीरुपवुच्चति ।
 सत्तमी विचिकिच्छा ते मक्खो थंभो ते अट्ठमो ॥१३॥
 लाभो सिलोको सक्कारो मिच्छालद्धो च यो यसो ।
 यो चत्तानं समुक्कंसे परे च अवजानति ॥१४॥
 एसा नमुचि ते सेना कण्हस्साभिप्पहारिणी^६ ।
 न तं असूरो जिनाति जेत्वा च लभते सुखं ॥१५॥
 एस मुज्जं परिहरे धिरत्थु इध जीवितं ।
 संगामे मे मतं सेय्यो यं चे जीवे पराजितो ॥१६॥
 पगाळ्हा एत्थ न दिस्सन्ति एके समणब्राह्मणा ।
 तं च मग्गं न जानन्ति येन गच्छन्ति सुब्बता ॥१७॥

^१ C. एतदब्रवि.^२ M. तपो.^३ M. जीवमनुपुच्छथ.^४ C., M. किंचि.^५ M. सद्धस्स.^६ R. ०हारणी.

समन्ता धजिनिं दिस्वा युत्तं मारं सवाहनं ।
 युद्धाय पच्चुग्गच्छामि मा मं ठाना अचावयि ॥१८॥
 यं तेऽतं नप्पसहति सेनं लोको सदेवको ।
 तं ते पञ्जाय गच्छामि आमं पत्तंस्व अस्मना^१ ॥१९॥
 वसि कत्वानं संकप्पं सतिं च सुप्पतिट्ठितं ।
 रट्ठा रट्ठं विचरिस्सं सावके विनयं पुथ ॥२०॥
 ते अप्पमत्ता पहितत्ता मम सासनकारका ।
 अकामस्स ते गमिस्सन्ति यत्थ गत्त्वा न सोचरे ॥२१॥
 सत्त वस्सानि^२ भगवन्तं अनुबन्धिं पदा पदं ।
 ओत्तारं नाधिगच्छिस्सं सम्बुद्धस्स सतीमतो ॥२२॥
 मेदवण्णंस्व पासाणं वायसो अनुपरियगा^३ ।
 अपेत्य मुदु विन्देम अपि अस्सादना सिया ॥२३॥
 अलद्धा तत्थ अस्सादं वायसेत्तो अपक्कमि ।
 काकोस्व सेलमासज्ज^४ निब्बिजापेम गोतमं^५ ॥२४॥
 तस्स सोकपरेतस्स वीणा कच्छा अभस्सथ ।
 ततो सो दुम्मनो यक्खो तत्थेवन्तरधायथाति ॥२५॥

पधानसुत्तं निट्ठितं

(२६—सुभासित-सुत्तं ३।३)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने.....पे०.....
 भगवा एतदवोच—चतूहि भिक्खवे अंगेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, न
 दुब्भासिता, अनवज्जा च अननुवज्जा^६ च विज्जूनं । कतमेहि चतूहि ? इध भिक्खवे
 भिक्खु सुभासितं येव भासति नो दुब्भासितं, धम्मं येव भासति नो अधम्मं, पियं
 येव भासति नो अप्पियं, सच्चं येव भासति नो अलिकं । इमेहि खो भिक्खवे चतूहि
 अंगेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, नो दुब्भासिता, अनवज्जा च अननु-
 वज्जा विज्जूनंऽति ।

^१ R. अम्हना. ^२ M. सत्तवस्सं. ^३ M. अनुपरीयगा. ^४ C. सेलमा-
 वज्ज. ^५ सं० नि० I. 124^८. 127¹⁷. गोतमा. ^६ म०—अनुपवज्जा.

इदमवोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था—

सुभासितं उत्तममाहु सन्तो । धम्मं भणे नाधम्मं तं दुतियं ।

पियं भणे नाप्पियं तं ततियं । सच्चं भणे नालिकं तं चतुत्थंति ॥१॥

अथ खो आयस्मा बंगीसो उट्ठायासना एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच—पटिभाति मं सुगताति । पटिभातु तं बंगीसाति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा बंगीसो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि—

तमेव भासं भासेय्य यायत्तानं न तापये ।

परे च न विहिंसेय्य सा वे वाचा सुभासिता ॥२॥

पियवाचमेव भासेय्य या वाचा पटिनन्दिता ।

यं अत्तादाय पापानि परेसं भासते पियं ॥३॥

सच्चं वे अमता वाचा एस धम्मो सनन्तनो ।

सच्चे अत्थे च धम्मे च आहु सन्तो पतिट्ठिता ॥४॥

यं बुद्धो भासती^१ वाचं खेमं निब्बाणपत्तिया ।

दुक्खस्सन्ताकिरियाय सा वे वाचानमुत्तमाति ॥५॥

सुभासितमुत्तं निट्ठितं ।

(३०—सुन्दरिकभारद्वाज-सुत्तं ३१४)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति सुन्दरिकाय नदिया तीरे । तेन खो पन समयेन सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो सुन्दरिकाय नदिया तीरे अग्निं जुहति, अग्निहुत्तं परिचरति । अथ खो सुन्दरिक भारद्वाजो ब्राह्मणो अग्निं जुहित्वा अग्निहुत्तं परिचरित्वा, उट्ठायासना समन्ता चतुद्दिसा अनुविलोकेसि—को नू खो इमं हव्यसेसं भुञ्जेय्याति । अद्दसा खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं अवि-दूरे अञ्जतरस्मि स्खमूले ससीसं पारुपतं निसिन्नं, दिस्वान वामेन हत्थेन हव्य-सेसं^२ गहेत्वा, दक्खिणेन हत्थेन कमण्डलुं गहेत्वा, येन भगवा तेनुपसंकमि । अथ खो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स पदसद्देन सीसं विवरि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो, मुण्डो, अयं भवं, मुण्डको अयं भवंति, ततोऽव पुन

^१ M. भासति. ^२ B. पूरळाससुत्तं. ^३ M. हव्य०.

निवर्त्तितुकामो अहोसि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि—
मुण्डाऽपि हि इधेकच्चे ब्राह्मणा भवन्ति, यन्नूनाहं उपसंकमित्वा जातिं पुच्छेय्यंति ।
अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भग-
वन्तं एतदवोच—किञ्चो भवंति । अथ खो भगवा सुन्दरिक भारद्वाजं ब्राह्मणं
गाथाहि अज्झभासि—

न ब्राह्मणो नोऽमिह न राजपुत्तो, न वेस्सायनो उद^१ कोचि नोऽमिह ।
गोतं परिज्जाय पुथुज्जनानं, अकिञ्चनो मन्त चरामि लोके ॥१॥
संघाटिवासी अगहो^२ चरामि, निवुत्तकेसो अभिनिब्बुत्ततो ।
अलिप्पमानो इध माणवेहि, अवकल्ल^३ मं (ब्राह्मण) पुच्छसि^४ गोत्तपञ्चं ॥२॥
पुच्छन्ति वे भो ब्राह्मणा ब्राह्मणेहि, सह ब्राह्मणो नो भवंति ।
ब्राह्मणो चे त्वं ब्रूसि मं च ब्रूसि अब्राह्मणं ।
तं सार्वित्तिं पुच्छामि तिपदं चतुवीसतक्खरं ॥३॥
किं निस्सिता इसयो मनुजा खत्तिया ब्राह्मणा,
देवतानं यज्जमकप्पयिसु पुथु इध लोके ।
यदन्तगू वेदगू यज्जकाले, यस्साहुत्तिं लभे तस्सिज्जेऽति ब्रूमि ॥४॥
अद्धा हि तस्स हुतमिज्जे (ति ब्राह्मणो), यं तादिसं वेदगुं अहसाम ।
तुम्हादिसानं हि अदस्सनेन, अज्जो जनो भुज्जति पूरळासं ॥५॥
तस्मातिह त्वं ब्राह्मण अत्थेन, अत्थिको उपसंकम्म पुच्छ ।
सन्तं विधूमं अनिघं निरासं, अप्पेविध अभिविन्दे सुमेधं ॥६॥
यज्जे रताहं (भो गोतम) यज्जं यिट्ठुकामो ।
नाहं पजानामि अनुसासतु मं भवं, यत्थ हुतं इज्जते ब्रूहि मे तं ॥७॥
तेन हि त्वं ब्राह्मण ओदहस्सु सोतं धम्मं ते देसिस्सामि—
मा जातिं पुच्छ चरणं च पुच्छ, कट्ठा हवे जायति जातवेदो ।
नीचा कुलीनोऽपि मुनी धितीमा, आजानियो होति हिरीनिसेधो ॥८॥
सच्चेन दन्तो दमसा उपेतो, वेदन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
कालेन तमिह हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥९॥
ये कामे हित्वा अगहा^५ चरन्ति, सुसज्जतत्ता तसरंऽव उज्जुं ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥१०॥

^१ M. नुद. ^२ C., R., B. अगिहो. ^३ M. अलल्लं. ^४ R. पुच्छि.

^५ R. अगिहा.

ये वीतरागा सुसमाहितिन्द्रिया , चन्दोऽव राहुगहणा पमुत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥११॥
 असज्जमाना विचरन्ति लोके , सदा सता हित्वा ममायितानि ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥१२॥
 यो कामे हित्वा अभिभुय्यचारी , यो वेदि जातिमरणस्स अन्तं ।
 परिनिब्बुतो उदकरहदोऽव सीतो , तथागतो अरहति पूरळासं ॥१३॥
 समो समेहि विसमेहि दूरे , तथागतो होति अनन्तपञ्जो ।
 अनूपलित्तो इध वा दुरं वा , तथागतो अरहति पूरळासं ॥१४॥
 यम्हि न माया वसती न मानो , यो वीतलोभो अममो निरासो ।
 पनुण्णकोधो अभिनिब्बुतत्तो , यो^१ ब्राह्मणो सोकमलं अहासि ।
 तथागतो अहरति पूरळासं ॥१५॥
 निवेसनं यो मनसो अहासि , परिग्गहा यस्स न सन्ति केचि ।
 अनुपादियानो इध वा दुरं वा , तथागतो अरहति पूरळासं ॥१६॥
 समाहितो यो उदतारि ओघं , धम्मं चऽञ्जासि परमाय दिट्ठिया ।
 खीणासवो अन्तिमदेहधारी , तथागतो अरहति पूरळासं ॥१७॥
 भवासवा यस्स वची खरा च , विधूपिता अत्थगता न सन्ति ।
 स वेदगू सब्बधि विप्पमुत्तो , तथागतो अहरति पूरळासं ॥१८॥
 संगतिगो यस्स न सन्ति संगी , यो मानसत्तेसु अमानसत्तो ।
 दुक्खं परिञ्ज्जाय सुखेत्तवत्थुं , तथागतो अरहति पूरळासं ॥१९॥
 आसं अनिस्साय विवेकदस्सी , परवेदियं दिट्ठिमुपातिवत्तो ।
 आरम्मणा यस्स न सन्ति केचि , तथागतो अरहति पूरळासं ॥२०॥
 परोवरा यस्स समेच्च धम्मा , विधूपिता अत्थगता न सन्ति ।
 सन्तो उपादानखये विमुत्तो , तथागतो अहरति पूरळासं ॥२१॥
 संयोजनं जातिखयन्तदस्सी , योऽपानुदि रागपथं असेसं ।
 सुद्धो निद्दोसो विमलो अकाचो^२ , तथागतो अरहति पूरळासं ॥२२॥
 यो अत्तनाऽत्तानं नानुपस्सति , समाहितो उज्जुगतो ठितत्तो ।
 स वे अनेजो अखिलो अक्खो , तथागतो अरहति पूरळासं ॥२३॥
 मोहन्तरा यस्स न सन्ति केचि , सब्बेसु धम्मेसु च ज्ञाणदस्सी ।
 सरीरं च अन्तिमं धारेति , पत्तो च सम्बोधिमनुत्तरं सिवं ।
 एत्तावता यक्खस्स सुद्धि , तथागतो अरहति पूरळासं ॥२४॥

^१ R. सो.

^२ C. अकामो.

हुतं च मय्हं हुतमत्थु सच्चं , यं तादिसं वेदगुनं अलत्थं ।
 ब्रह्मा हि सक्खि पटिगण्हातु मे भगवा , भुञ्जतु मे भगवा पूरळासं ॥२५॥
 गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं , संपस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
 गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा , धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥२६॥
 अञ्ज्णेन च केवलिनं महेसि , खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
 अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु , खेत्तं हि तं पुञ्जपेक्खस्स होति ॥२७॥
 साधाहं भगवा तथा विञ्जं , यो दक्खिणं भुंजेय्य मादिसस्स ।
 यं यञ्जकाले परियेसमानो , पप्पुय्य तव सासनं ॥२८॥
 सारम्भा यस्स विगता चित्तं यस्स अनाविलं ।
 विप्पमुत्तो च कामेहि थीनं यस्स पनूदितं ॥२९॥
 सीमन्तानं विनेतारं जातिमरणकोविदं ।
 मुनिं मोनेय्यसंपन्नं तादिसं यञ्जमागतं ॥३०॥
 भकुटिं विनयित्वान पंजलिका नमस्सथ ।
 पूजेथ अन्नपानेन एवं इज्झन्ति दक्खिणा ॥३१॥
 बुद्धो भवं अरहति पूरळासं , पुञ्जक्खेत्तमनुत्तरं ।
 आयागो सब्बलोकस्स , भोतो दिन्नं महप्फलंति ॥३२॥

अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच—अभिवक्तुं भो
 गोतम.... पे० ... अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं
 सरणं गच्छामि, धम्मं च भिक्खु संधं च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके
 पब्बज्जं, लभेय्यं उपसंपदंति । अलत्थ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो.....
 पे०..... अरहतं अहोसीति ।

सुन्दरिकभारद्वाजसुत्तं निदिठत्तं ।

(३१—माघ-सुत्तं ३।५)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते अथ खो
 माघो माणवो येन भगवा तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि ।
 सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसीन्नो खो
 माघो माणवो भगवन्तं एतदवोच—अहं हि भो गोतम दायको दानपति वदञ्जु
 याचयोगो, धम्मेन भोगे परियेसामि, धम्मेन भोगे परियेसित्वा धम्मलद्धेहि भोगेहि
 धम्माधिगतेहि एकस्स पि ददामि, द्विन्नं पि ददामि, तिण्णं पि ददामि, चतुन्नं पि
 ददामि, पंचन्नं पि ददामि, छन्नं पि ददामि, सत्तन्नं पि ददामि, अट्ठन्नं पि ददामि,
 नवन्नं पि ददामि, दसन्नं पि ददामि, वीसायऽपि ददामि, तिसाययऽपि ददामि,

चत्तारीसायऽपि ददामि, पञ्चासायऽपि ददामि, सतस्सऽपि ददामि, भिय्योऽपि ददामि; कच्चाहं भो गोतम एवं ददन्तो एवं यजन्तो बहू पुञ्जं पसवामीति ? तग्घ त्वं माणव एवं ददन्तो एवं यजन्तो बहू पुञ्जं पसवसि । यो खो माणव दायको दानपति वदञ्जु याचयोगो धम्मेन भोगे परियेसति, धम्मेन भोगे परियेसित्वा धम्मलङ्गेहि भोगेहि धम्माधितेहि एकस्सपि ददाति.....पे०.....सतस्स पि ददाति, भिय्योऽपि ददाति, बहू सो पुञ्जं पसवतीति । अथ खो माघो माणवो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

पुच्छामहं भो गोतमं वदञ्जुं (इति माघो माणवो) ,
 कासायवासिं अगहं चरन्तं ।
 यो याचयोगो दानपति गहट्ठो , पुञ्जत्थिको यजति पुञ्जपेक्खो ।
 ददं परेसं इध अन्नपानं , कत्थं हुतं यजमानस्स सुज्जे ॥१॥
 (यो) याचयोगो दानपति गहट्ठो (माघाति भगवा) ,
 पुञ्जत्थिको यजति पुञ्जपेक्खो ।
 ददं परेसं इध अन्नपानं , आराधये दक्खिण्ये हि तादि ॥२॥
 यो याचयोगो दानपति गहट्ठो (इति माणवो) ,
 पुञ्जत्थिको यजति पुञ्जपेक्खो ।
 ददं परेसं इध अन्नपानं , अक्खाहि मे भगवा दक्खिण्ये ॥३॥
 ये वे असत्ता विचरन्ति लोके , अकिंचना केवलिनो यतत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥४॥
 ये सब्बसंयोजनबंधनच्छिदा , दन्ता विमुत्ता अनिघा निरासा ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥५॥
 ये सब्बसंयोजनविप्पमुत्ता , दन्ता विमुत्ता अनिघा निरासा ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥६॥
 रागं च दोसं च पहाय मोहं , खीणासवा वुसितब्रह्मचरिया ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥७॥
 येसु न माया वसती न मानो^१ , ये^२ वीतलोभा अममा निरासा ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥८॥

^१ M. योज्यते खीणासवा वुसितब्रह्मचरिया द्वितीय पादस्थाने कालेन तेसु . . ।

^२ M. इतः परं पद्यान्तरं अरभ्यते—

ये वीतलोभा अममा निरासा । खीणासवा वुसितब्रह्मचरिया ।
 कालेन तेसु ।

ये वे न तण्हासु उपातिपन्ना , वितरेय्य ओघं अममा चरन्ति ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥९॥
 येसं^१ तण्हा नत्थि कुहिञ्चि लोके , भवाभवाय इध वा हुरं वा ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१०॥
 ये कामे हित्वा अगहा चरन्ति , सुसञ्ञतत्ता तसरंज्व उज्जुं^२ ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥११॥
 ये वीतरागा सुसमाहितिन्द्रिया , चन्दोऽव राहुगहणा पमुत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१२॥
 समिताविनो वीतरागा अकोपा , येसं गति नत्थि इध विप्पहाय ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१३॥
 जहेत्वा जातिमरणं असेसं , कथंकथं सब्बमुपातिवत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१४॥
 ये अत्तदीपा विचरन्ति लोके , अकिञ्चना सब्बधि विप्पमुत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१५॥
 ये हेत्थ^३ जानन्ति यथातथा इदं , अयमन्तिमा नत्थि पुनब्भवोति ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१६॥
 यो वेदगू ज्ञानरतो सतीमा^४ , संमोधिपत्तो सरणं बहुन्नं ।
 कालेन तम्मिह हव्यं पवेच्छे , यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥१७॥
 अद्धा अमोघा मम पुच्छना अहु , अक्खासि मे भगवा दक्खिण्ये ।
 त्वं हेत्थ जानासि यथातथा इदं , तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥१८॥
 यो याचयोपो दानपति गहट्ठो (इति माघो माणवो) ,
 पुञ्ञात्थिको यजति पुञ्ञपेक्खो ।
 ददं परेसं इध अन्नपानं , अक्खाहि मे भगवा यञ्ञसंपदं ॥१९॥
 यजस्सु यजमानो (माघा ति भगवा) , सब्बत्थ च विप्पसादेहि चित्तं ।
 आरम्मणं यजमानस्स यञ्ञं^५ , एत्थ पतिट्ठाया जहाति दोसं ॥२०॥
 सो^६ वीतरागो पविनेय्य^७ दोसं , मेत्तं चित्तं भावयं अप्पमाणं ।
 रत्ति दिवं सततं अप्पमत्तो , सब्बा दिसा फरते अप्पमञ्ञं ॥२१॥

^१ R. येसं इतः परं-तु, ^२ R. उज्जु. M. उज्जुं. ^३ C. एत्थ.
^४ M. सतिमा. ^५ P. यञ्ञो. ^६ M. यो. ^७ M. स विनेय्य.

को सुज्झति मुच्चति बज्झति च , केनऽत्तना गच्छति ब्रह्मलोकं ।
 अजानतो मे मुनि ब्रूहि पुट्ठो , भगवा हि मे सक्खि ब्रह्मज्ज दिट्ठो ।
 तुवं हि नो ब्रह्मसमोऽति सच्चं , कथं उप्पज्जति ब्रह्मलोकं (जुतीमा^१) ॥२२॥
 यो यजति तिविधं यज्जसंपदं (माघाति भगवा) ,
 आराधये दक्खिण्ये हि तादि ।

एवं यजित्वा सम्मा याचयोगो , उप्पज्जति ब्रह्मलोकंऽति ब्रूमीति ॥२३॥
 एवं वृत्ते माघो माणवो भगवन्तं एतदवोच—अभिककन्तं भो गोतम—
 पे०..... अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतंति ।

माघसुत्तं निदिठतं ।

(३२—सभिय-सुत्तं ३।६)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे ।
 तेन खो पन समयेन सभियस्स परिब्बाजकस्स पुराणसालोहिताय देवताय पञ्हा
 उट्ठिटा होन्ति—यो ते सभिय समणो वा ब्राह्मणो वा इमे पञ्हे पुट्ठो व्याकरोति,
 तस्स सन्ति के ब्रह्मचरियं चरेय्यासीति । अथ खो सभियोपरिब्बाजको
 तस्सा देवताय सन्तिके पञ्हे उग्गहेत्वा, ये ते समणब्राह्मणा संधिनो
 गणिनो गणा-चरिया ज्ञाता यस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स,
 सेय्यथीदं—पूरणो कस्सपो, मक्खलि गोसालो, अजितो केसकंबली^२, पकुधो^३
 कच्चायनो, संजयो बेल ट्ठिपुत्तो^४, निगण्ठो नातपुत्तो^५ ते उपसंकमित्वा ते पञ्हे
 पुच्छति । ते सभियेन परिब्बाजकेन पञ्हे पुट्ठा न संपायन्ति, असंपायन्ता कोपं च
 दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोन्ति, अपि च सभियं येव परिब्बाजकं पटिपुच्छन्ति ।
 अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि—ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 संधिनो गणिनो गणाचरिया ज्ञाता यस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स,
 सेय्यथीदं—पूरणो कस्सपो. पे०..... निगण्ठो नातपुत्तो, ते मया पञ्हे पुट्ठा
 न संपायन्ति, असंपायन्ता कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोन्ति, अपि च
 मज्जेवेत्थ पटिपुच्छन्ति; यन्नूनाहं हीनायावत्तित्वा कामे परिभुज्जेय्यंति । अथ
 खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि—अयंऽपि समणो गोतमो संधी चेव गणी

^१ C. जुतिमा, M. जुतिम. ^२ C., M. केसकंबलो. ^३ C.
 ककु, धो. ^४ M. बेलट्ट°. ^५ C. नाथ पुत्तो M. नाट°.

च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; यन्नूनाहं समणं गोतमं उपसंकमित्वा इमे पञ्हे पुच्छेय्यंति । अथ खो सभियस्स परिब्बाज-कस्स एतदहोसि—येऽपि खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा जिण्णा वुद्धा महल्लका अद्भगता वयो अनुप्पत्ता थेरा रत्तञ्जू चिरपब्बजिता संधिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता, बहुजनस्स, सेय्यथीदं—पूरणो कस्सपो. पे. निगण्ठो नातपुत्तो, तेऽपि मया पञ्हे पुट्ठा न संपायन्ति, असंपायन्ता कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोन्ति, अपि च मञ्जेवेत्थ पटिपुच्छन्ति । किं पन मे समणो गोतमो इमे पञ्हे पुट्ठो व्याकरिस्सति । समणो हि गोतमो दहरो चेव जातिया नवो च पब्बज्जायाति । अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसिसमणो खो दहरोऽति न परिभोतब्बो । दहरोऽपि चे समणो होति, सो होति महिद्धिको महानुभावो, यन्नूनाहं समणं गोतमं उपसंकमित्वा इमे पञ्हे पुच्छेय्यंति । अथ खो सभियो परिब्बाजको येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन राजगहं वेळुवनं कलन्दकनिवापो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । इकमन्तं निसिन्नो खो सभियो परिब्बाजको भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

कंखी वेचिकिच्छी आगमं (इति सभियो ।), पञ्हे पुच्छितुं अभिकंखमानो ।

तेसन्तकरो भगवाहि^१ पुट्ठो, अनुपुब्बं^२ अनुधम्मं व्याकरोहि मे ॥१॥

दूरतो आगतोऽसि सभिया (ति भगवा), पञ्हे पुच्छितुं अभिकंखमानो ।

तेसन्तकरो भवामि पुट्ठो^३, अनुपुब्बं^४ अनुधम्मं व्याकरोमि ते ॥२॥

पुच्छ मम सभिय पञ्हं, यं किंचि मनसिऽच्छसि ।

तस्स तस्सेव पञ्हस्स, अहं अन्तं करोमि तेऽति ॥३॥

अथ खो अभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि—अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो, यावताऽहं अञ्जेसु समणब्राह्मणेसु ओकासमत्तंऽपि नालत्थं, तं मे इदं समणेन गोतमेन ओकासकम्मं कतंति अत्तमनो पमोदितो उदगगो पीतिसोम-नस्सजातो भगवन्तं पञ्हं पुच्छि—

^१ M. भवं भवाहि. R. भवाहि मे.

^२ M., R. पञ्हे मे पुट्ठो

अनुपुब्बं.

^३ R. ते. M. तेसमन्तं करोमि ते.

^४ R. पञ्हे

पुट्ठो अनुपुब्बं. । M. पञ्हे पुट्ठो अनुपुब्बं. ।

किं पत्तिनमाहु भिक्खुनं (इति सभियो), सोरत्तं^१ केन कथं च दन्तमाहु ।

बुद्धोऽति कथं पवुच्चति, पुट्ठो मे भगवा व्याकरोहि ॥४॥

पज्जेन कतेन अत्तना (सभियाति भगवा), परिनिब्बानगतो वित्तिण्णकंखो ।

विभवं च भवं च विप्पहाय, वुसितवा खीणपुनब्भवो स भिक्खु ॥५॥

सब्बत्थ उपेक्खको सतीमा, न सो हिंसति किंचि सब्बलोके ।

तिण्णो समणो अनाविलो, उस्सदा यस्स न सन्ति सोरतो सो ॥६॥

यस्सिन्द्रियाणि भावितानि, अज्झत्तं बहिद्धा च सब्बलोके ।

निब्बिज्ज^२ इमं परं च लोकं, कालं कंखति भावितो स दन्तो ॥७॥

कप्पानि विचेय्य केवलानि, संसारं दुभयं चुतूपपातं ।

विगतरजमनंगणं विसुद्धं, पत्तं जातिक्खयं तमाहु बुद्धंति ॥८॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
अत्तमनो पमोदितो उदग्गो पीतिसोमनस्सजातो भगवन्तं उत्तरि पञ्चं
पुच्छि—

किं पत्तिनमाहु ब्राह्मणं (इति सभियो), समणं केन कथं च न्हात^३कोऽति ।

नागोऽति कथं पवुच्चति, पुट्ठो मे भगवा व्याकरोहि ॥९॥

बाहेत्वा सब्बपापानि (सभियाति भगवा), विमलोसा धुसमाहितो ठितत्तो ।

संसारमत्तिच्च केवली सो, असितो तादि पवुच्चते स^४ ब्रह्मा ॥१०॥

समितावि पहाय पुञ्जपापं, विरजो ञ्त्वा इमं परं च लोकं ।

जातिमरणं उपातिवत्तो, समणो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥११॥

निन्हाय^५ सब्बपापकानि, अज्झत्तं बहिद्धा च सब्बलोके ।

देवमनुस्सेसु कप्पियेसु, कप्पं नेति तमाहु न्हात^३कोऽति ॥१२॥

आगुं न करोति किंचि लोके, सब्बसंयोगे विसज्ज बन्धानानि ।

सब्बत्थ न सज्जति विमुत्तो, नागो तादि पवुच्चते^६ तथत्ताति ॥१३॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको...पे०...भगवन्तं उत्तरि पञ्चं पुच्छि—

कं खेतजिनं वदन्ति बुद्धा (इति सभियो), कुसलं केन कथं च पंडितोऽति ।

मुनि नाम कथं पवुच्चति, पुट्ठो मे भगवा व्याकरोहि ॥१४॥

^१ R. सोरत. B. 'सूरत' ति पि. ^२ P. निब्बिज्ज. ^३ C. न्हातको.

^४ C. त्यज्यते B. सो०. ^५ C. निन्हाय. ^६ C. पवुच्चति.

खेत्तानि विचेय्य^१ केवलानि (सभियाति भगवा),
 दिब्बं^२ मानुसकं च ब्रह्मखेत्तं ।
 सब्बखेत्तमूलबंधना पमुत्तो, खेत्तजिनो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥१५॥
 कोसानि विचेय्य केवलानि, दिब्बं मानुसकं च ब्रह्मकोसं ।
 (सब्ब) कोसमूलबंधना पमुत्तो, कुसलो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥१६॥
 तदुभयानि^३ विचेय्य पण्डरानि, अज्झत्तं बहिद्धा च सुद्धिपञ्चो ।
 कण्हं^४ सुक्कं उपातिवत्तो, पण्डितो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥१७॥
 असतं च सतं च जत्वा धम्मं, अज्झत्तं च बहिद्धा च सब्बलोके ।
 देवमनुस्सेहि पूजितो सो, संगं जालमतिच्च सो मुनीति ॥१८॥
 अथ खो सभियो परिब्बाजको...पे०...भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं पुच्छि—
 किं पत्तिनमाहु वेदगुं (इति सभियो), अनुविदितं केन कथं च विरियवाऽति ।
 आजानियो किति नाम होति, पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि ॥१९॥
 वेदानि विचेय्य केवलानि (सभिया ति भगवा),

समणानं यानिऽपत्थि ब्राह्मणानं ।

सब्बवेदनासु वीतरागो, सब्बं वेदमतिच्च वेदगू सो ॥२०॥
 अनुविच्च पपंचनामरूपं, अज्झत्तं बहिद्धा च रोगमूलं ।
 सब्बरोगमूलबंधना पमुत्तो, अनुविदितो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥२१॥
 विरतो इध सब्बपापकेहि, निरयदुक्खमतिच्च विरियवा सो ।
 सो विरियवा पधानवा, धीरो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥२२॥
 यस्सऽस्सु लुतानि^५ बंधनानि, अज्झत्तं बहिद्धा च सब्बमूलं ।
 (सब्ब) संगमूलबंधना पमुत्तो, आजानियो तादि पवुच्चते तथत्ताऽति ॥२३॥
 अथ खो सभियो परिब्बाजको...पे०...भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं पुच्छि—
 किं पत्तिनमाहु सोत्थियं^६ (इति सभियो), अरियं केन कथं च चरणवाऽति ।
 परिब्बाजको किंति नाम होति, पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि ॥२४॥
 सुत्वा सब्बधम्मं अभिञ्जाय लोके (सभियाति भगवा),
 सावज्जानवज्जं यदत्थि किंचि ।
 अभिभुं अकथं कथं विमुत्तं, अनीघं^७ सब्बधिमाहु सोत्थि^८ योऽति ॥२५॥

^१ B. 'विजेय्य' तिपि.

^२ R. दिव्यं.

^३ R., M. दुभयानि.

^४ R. कण्हसुक्कं. P. कण्हसुक्कं.

^५ M. लुनानि.

^६ R. सोत्तियं.

^७ R. अनिघं. ^८ R. सोत्तियं.

छेत्वा आसवानि आलयानि, विद्धा सो न उपेति गम्भसेय्यं ।
 सब्बं तिविधं पनुज्ज पंकं, कप्पं नेति तमाहु अरियोऽति ॥२६॥
 यो इध चरणेषु पत्तिपत्तो, कुसलो सब्बदा आजानाति^१ धम्मं ।
 सब्बत्थ न सज्जति विमुत्तो^२, पटिघा यस्स न सन्ति चरणवा सो ॥२७॥
 दुक्खवेपक्कं^३ यदत्थि कम्मं, उद्धं अधो च तिरियं चापि मज्झे ।
 परिवज्जयित्वा^४ परिञ्जचारी, मायं मानमथोऽपि लोभकोधं^५ ।
 परियन्तमकासि नामरूपं, तं परिब्बाजकमाहु पत्तिपत्तंति ॥२८॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
 उत्तमनो पमोदितो उदग्गो पीतिसोमनस्सजातो उट्ठायसाना एकंसं उत्तरासंगं
 करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि
 अभित्थवि—

यानि च तीणि यानि च सट्ठि, समणप्पवादसितानि^६ भूरिपञ्च ।
 सञ्जक्खर^७ सञ्जानिस्सितानि, ओसरणानि विनेय्य ओघतं अगा ॥२९॥
 अन्तगूसि पारगूसि दुक्खस्स, अरहाऽसि सम्मासंबुद्धो खीणासवं तं मज्झे ।
 जुतिमा मुतिमा पहूतपञ्चो, दुक्खस्सन्तकर अता^८रियि मं ॥३०॥
 यं मे कंखितमञ्जासि, विचिकिच्छं^९ मं^{१०} अतारेसि नमो ते ।
 मुनि मोनपथेषु पत्तिपत्तं^{११}, अखिल आदिच्चवन्धु सोरतोऽसि ॥३१॥
 या मे कंखा पुरे आसि तं मे व्याकासि चक्खुमा ।
 अद्धा मुनीसि संबुद्धो नत्थि नीवरणा तव ॥३२॥
 उपायासा च ते सब्बे विद्धस्ता विनलीकता ।
 सीतिभूतो दमप्पत्तो धितिमा सच्चनिककमो ॥३३॥
 तस्स ते नागनागस्स महावीरस्स भासतो ।
 सब्बे देवाऽनुमोदन्ति उभो नारदपण्डिता ॥३४॥
 नमो ते पुरिसाजञ्ज नमो ते पुरिसुत्तम ।
 सदेवकस्मि लोकस्मि नत्थि ते पटिपुग्गलो ॥३५॥

^१ R., C. अजानि. ^२ M. विमुत्तचित्तो. ^३ C. दुक्खं.
^४ B., M. परिब्बाजयित्वा. ^५ M. मानपथं विलोभकोधं. ^६ M.
 निस्सितानि. ^७ M. पञ्चक्खर०. ^८ C. दुक्खस्सन्तकर अतारेसि.
^९ M., C. विचिकिच्छा. ^{१०} M. नास्ति ^{११} M.
 पत्तिपत्तं.

तुवं बुद्धो तुवं सत्था तुवं माराभिभू^१ मुनि ।
 तुवं अनुसये छेत्वा तिण्णो तारेसिऽमं पजं ॥३६॥
 उपधी^२ ते समतिक्कन्ता आसवा ते पदालिता ।
 सीहोऽसि अनुपादानो पहीनभयभेरवो ॥३७॥
 पुण्डरीकं यथा वग्गु तोये न उपलिप्पति^३ ।
 एवं पुञ्जे च पापे च उभये त्वं न लिप्पसि^४ ।
 पादे वीर पसारेहि सभियो वन्दति सत्थुनोऽति ॥३८॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच—अभिककन्तं गोतम...पे०...धम्मं च भिक्खुसंघं च, लभेय्याहं भन्ते भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसंपदंऽति । यो खो सभिय अञ्जातित्थियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकंखति पब्बज्जं, आकंखति उपसंपदं, सो चत्तारो मासे परिवसति; चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसंपादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च^५ मेऽत्थ^६ पुगलवेमत्तता विदिताऽति । सचे भन्ते अञ्जातित्थियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकंखन्ता पब्बज्जं आकंखन्ता उपसंपदं चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसंपादेन्ति भिक्खुभावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसंपादेन्तु भिक्खुभावायाति । अलत्थ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं अलत्थ उपसंपदं...पे०... अञ्जतरो खो पनायस्मा सभियो अरहतं अहोसीति ।

सभियसुत्तं निदिठत्तं ।

(३३—सेल-सुत्तं ३।७)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा अंगुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि अड्ढतेल्लसेहि भिक्खुसतेहि येन आपणं नाम अंगुत्तरापानं निगमो तदवसरि । अस्सोसि खो केणियो जटिलो—समणो खलु भो गोतमो सकयपुत्तो सकयकुला पब्बजितो अंगुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि अड्ढतेल्लसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो; तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं

^१ M. मायाभिभू. ^२ C., M. उपधि. ^३ M. उपलिप्पति. ^४ M. लिप्पसि. ^५ C. चेत्य.

कल्याणो कित्तिसहो अब्भुगतो—इतिऽपि सो भगवा अरहं सम्मासंबुद्धो विज्जा-
चरणसंपन्नो सुगतो लोकविद् अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देव मनुस्सानं
बुद्धो भगवा, सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं
सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदेति; सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं
मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्म-
चरियं पकासेति; साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होतीति । अथ खो
केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि,
सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चं
खो केणियं जटिलं भगवा धम्मिया कथाय संदस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि संपहं-
सेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो
समुत्तेजितो संपहंसितो भगवन्तं एतदवोच—अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय
भत्तं सद्धिं भिक्खुसंघेनाति । एवं वुत्ते भगवा केणियं जटिलं एतदवोच—महा खो
केणिय भिक्खुसंघो अड्ढतेळसानि भिक्खुसतानि, त्वं च खो ब्राह्मणेसु अभिप्प
सन्नोऽति । दुतियंऽपि खो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच—किंचापि भो
गोतम महाभिक्खुसंघो अड्ढतेळसानि भिक्खुसतानि, अहं च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो,
अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसंघेनाति । दुतियंऽपि खो
भगवा केणियं जटिलं एतदवोच—महा खो केणिय भिक्खुसंघो अड्ढतेळसानि
भिक्खुसतानि, त्वं च खो ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नोऽति । ततियंऽपि खो केणियो जटिलो
भगवन्तं एतदवोच—किंचापि भो गोतम महाभिक्खुसंघो अड्ढतेळसानि भिक्खु-
सतानि, अहं च खो ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो, अधिवासेत्वेव मे भवं गोतमो स्वात-
नाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसंघेनाति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो
केणियो जटिलो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना येन सको अस्समो
तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा मित्तामच्चे जातिसालोहिता आमन्तेसि—सुणन्तु मे
भोन्तो^१ मित्तामच्चा जातिसालोहिता, समणो मे गोतमो निमन्तितो स्वातनाय
भत्तं सद्धिं भिक्खुसंघेन, येन मे कायवेय्यावटिकं करेय्याथाति । एवं भोऽति खो
केणियस्स जटिलस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता केणियस्स जटिलस्स पटिस्सुत्वा
अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ति, अप्पेकच्चे कट्टानि फालेन्ति, अप्पेकच्चे भाजनानि
धोवन्ति, अप्पेकच्चे उदकमणिकं पतिट्ठापेन्ति, अप्पेकच्चे आसनानि पञ्जापेन्ति;
केणियो पन जटिलो सामं येव मण्डलमालं पटियादेति । तेन खो पन समयेन
सेलो ब्राह्मणो आपणे पटिवसति, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्ख-

^१ M. भवन्तो.

रप्पभेदानं इतिहासपंचमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अन्वयो तीणि माणवकसतानि मन्ते वाचेति । तेन खो पन समयेन केणियो जटिलो सेले ब्राह्मणे अभिप्पसन्नो होति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि परि-
वुतो जंघाविहारं अनुचंक्रममानो अनुविचरमानो येन केणियस्स जटिलस्स अस्समो तेनुसंकमि । अद्सा खो सेलो ब्राह्मणो केणियस्समिये^१ जटिले अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ते—पे० . . . अप्पेकच्चे आसनानि पञ्जापेन्ते, केणियं पन जटिलं सामं येव मण्डलमालं पटियादेन्तं । दिस्वान केणियं जटिलं एतदवोच—किन्तु भोतो केणियस्स आवाहो वा भविस्सति, विवाहो वा भविस्सति, महायञ्जो वा पच्चु-
पट्टितो, राजा वा मागधो सेनियो बिबिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धि बलकायेनाति । न मे सेल आवाहो भविस्सति, नऽपि विवाहो भविस्सति, नऽपि राजा मागधो सेनियो बिबिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धि बलकायेन, अपि च खो मे महायञ्जो पच्चुपट्टितो अत्थि । समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अंगुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि अड्ढतेल्लेसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोमतं...पे०...बुद्धो भगवाऽति । सो मे निमन्तितो स्वातनाय सद्धि भिक्खुसंघेनाति । बुद्धोऽति खो केणिय वदेसि । बुद्धोऽति भो सेल वदामि । बुद्धोऽति भो केणिय वदेसि । बुद्धोऽति भो सेल वदामीति । अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि—घोसोऽपि खो एसो दुल्लभो लोकस्मि यदिदं बुद्धोऽति । आगतानि खो पन अस्माकं मन्तेसु द्वात्तिसमहापुरि-
सलक्खणानि येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वेऽव गतियो भवन्ति अनञ्जा । सचे अगारं अज्झावसति राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथीदं—चक्करतनं, हत्थिरतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरंगरूपा परसेनप्पमद्दना । सो इमं पठवि सागरपरियन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे खो पनागारस्मा अनगारियं पब्बजति अरहं होति सम्मासंबुद्धो लोके विवत्तच्छद्दो^२ । कहं पन भो केणिय एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मासंबुद्धोऽति । एवं वुत्ते केणियो जटिलो दक्खिणं वाहं पग्गहेत्वा सेलं ब्राह्मणं एतदवोच—येन सा भो सेल नीलवनराजीति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि सद्धि येन भगवा तेनुपसंकमि । अथ खो सेलो ब्राह्मणो ते माणवके आमन्तेसि—अप्पसद्दा भोन्तो आगच्छन्तु पदे पदं निक्खिपन्ता, दुरासदा हि ते भगवन्तो सीहाऽव एकचरा, यदा चाहं भो समणेन

^१ M. केणियस्य जटिलस्स अस्समे.^२ M. विवटच्छद्दो.

गोमतेन सद्धिं मन्तेय्यं मा मे भोन्तो अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ, कथापरियोसानं मे भवन्तो आगमेन्तूति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसंकमि । उपसंक-
मित्रा भगवतो सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सेलो ब्राह्मणो , भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिस-
लक्खणानि सम्मन्नेसि । अद्दसा खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिस-
लक्खणानि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे; द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कंखति विचिकिच्छति
नाधिमुच्चति न संपसीदति—कोसोहितं च वत्थगुह्ये, पहूतजिह्वताय च । अथ खो
भगवतो एतदहोसि—पस्सति खो मे अयं सेलो ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणा-
नि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे; द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कंखति विचिकिच्छति
नाधिमुच्चति न संपसीदति—कोसोहितं च वत्थगुह्ये पहूतजिह्वताय चाति ।
अथ खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसंखारं अभिसंखासि यथा अद्दस सेलो
ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा
उभोऽपि कण्णसोतानि अनुमति पटिमसि, उभोऽपि नासिकसोतानि अनुमसि
पटिमसि, केवलंऽपि नलाटमण्डलं जिह्वाय छादेसि । अथ खो सेलस्स-
ब्राह्मणस्स एतदहोसि—समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि
परिपुण्णेहि, नो अपरिपुण्णेहि; नो च खो नं जानामि बुद्धो वा नो वा । सुतं खो
पन मेज्जं ब्राह्मणानं बुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं—ये ते
भवन्ति अरहन्तो सम्मासंबुद्धा ते सके वण्णे भञ्जमाने अत्तानं पातुकरोन्तीति;
यन्नूनाहं समणं गोतमं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्यंजति । अथ खो
सेलो ब्राह्मणो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि—

परिपुण्णकायो सुरुचिं सुजातो चारुदस्सनो ।

सुवण्णवण्णोऽसि भगवा सुसुक्कदाठोऽसि विरियवा ॥१॥

नरस्स हि सुजातस्स ये भवन्ति वियंजना ।

सब्बे ते तव कार्यास्मि महापुरिसलक्खणा ॥२॥

पसन्ननेत्तो सुमुखो ब्रह्मा उज्जु पतापवा ।

मज्झे समणसंघस्स आदिच्चोऽव विरोचसि ॥३॥

कल्याणदस्सनो भिक्खु कंचनसन्निभत्तचो ।

किं ते समणभावेन एवं उत्तमवणिनो ॥४॥

राजा अरहसि भवितुं चक्कवत्ती रथेसभो ।

चातुरन्तो विजितावी जम्बुसण्डस्स^१ इस्सरो ॥५॥

^१ M. जंबुमण्डस्स.

खत्तिया भोजराजानो अनुयुत्ता भवन्ति ते ।
 राजाऽहमस्मि सेला (ति भगवा) धम्मराजा अनुत्तरो ।
 धम्मेन चक्कं वत्तेमि चक्कं अप्पतिवत्तियं ॥७॥
 संबुद्धो पटिजानासि (इति सेलो ब्राह्मणो) धम्मराजा अनुत्तरो ।
 धम्मेन चक्कं वत्तेमि इति भाससि गोतम ॥८॥
 को नु सेनापति भोतो सावको सत्थुदन्वयो^१ ।
 को ते इमं अनुवत्तेति धम्मचक्कं पव^२त्तितं ॥९॥
 मया पवत्तितं चक्कं (सेला ति भगवा) धम्मचक्कं अनुत्तरं ।
 सारिपुत्तो अनुवत्तेति अनुजातो तथागतं ॥१०॥
 अभिञ्जेय्यं अभिञ्जातं भावेतब्बं च भावितं ।
 पहातब्बं पहीनं मे तस्मा बुद्धोऽस्मि ब्राम्हण ॥११॥
 विनयस्सु मयि^३ कंखं अधिमुच्चस्सु ब्राह्मण ।
 दुल्लभं दस्सनं होति संबुद्धानं अभिण्हसो ॥१२॥
 येसं वे^४ दुल्लभो लोके पातुभावो अभिण्हसो ।
 सोऽहं ब्राह्मण संबुद्धो सल्लकत्तो अनुत्तरो ॥१३॥
 ब्रह्मभूतो अतितुलो मारसेनप्पमद्दनो ।
 सब्बामित्ते वसी कत्वा मोदामि अकुतोभयो ॥१४॥
 इमं भोन्तो निसामेथ यथा भासति चक्खुमा ।
 सल्लकत्तो महावीरो सीहोऽव नदति वने ॥१५॥
 ब्रह्मभूतं अतितुलं मारसेनप्पमद्दनं ।
 को दिस्वा नप्पसीदेय्य अपि कण्हाभिजातिको ॥१६॥
 यो मं इच्छति अन्वेतु यो वा निच्छति गच्छतु ।
 इधाहं पब्बजिस्सामि वरपञ्जस्स सन्तिके ॥१७॥
 एतं चे रुच्चति भोतो सम्मासंबुद्धसासनं ।
 मयंऽपि पब्बजिस्साम वरपञ्जस्स सन्तिके ॥१८॥
 ब्राह्मणा तिसता इमे याचन्ति पंजलीकता ।
 ब्रह्मचरियं चरिस्साम भगवा तव सन्तिके ॥१९॥
 स्वाकखातं ब्रह्मचरियं (सेला ति भगवा) संदिट्ठिकमकालिकं ।
 यत्थ अमोघा पब्बज्जा अप्पमत्तस्स सिक्खतोऽति ॥२०॥

^१ M. सत्थुदन्वयो. थे० गा०—सत्थुरन्वयो. ^२ M. पवत्तियं. ^३ R. मयी.

^४ R., C. वो.

अलत्थ खो सेलो ब्राह्मणो सपरिसो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं अलत्थ उपसंपदं ।
अथ खो केणियो जटिलो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके अस्समे पणीतं खादनीयं
भोजनीय पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि—कालो भो गोतम, निद्रितं
भत्तंति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन केणियस्स
जटिलस्स अस्समो तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा पञ्जात्ते आसने निसीदि सद्धिं
भिक्खुसंघेन । अथ खो केणियो जटिलो बुद्धपमुखं भिक्खुसंघं पणीतेन खादनीयेन
भोजनीयेन सहत्था संतप्पेसि संपवारेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवन्तं भुत्तावि
ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि—

अग्गिहुत्तमुखा यञ्जा सावित्ती छन्दसो मुखं ।

राजा मुखं मनुस्सानं नदीनं सागरो मुखं ॥२१॥

नक्खत्तानं मुखं चन्दो आदिच्चो तपतं मुखं ।

पुञ्चं आकखमानानं संघो वे यजतं मुखंति ॥२२॥

अथ खो भगवा केणियं जटिलं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठाय आसना
पक्कामि । अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी
पहित्तो विहरन्तो न चिरस्सेव यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारम्मा अतगारियं
पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा
उपसंपज्ज विहासि, खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति
अब्भञ्जासि । अञ्जतरो च खो पनायस्मा सेलो सपरिसो अरहतं अहोसि । अथ
खो आयस्मा सेलो सपरिसो येन भगवा तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा एकंसं चीवरं
क्त्वा येन भगवा तेन ऽञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाहि अञ्जभासि—

यं तं सरणमागम्म इतो अट्ठमि चक्खुम^१ ।

सत्तरत्तेन भगवा दन्तम्ह तव सासने ॥२३॥

तुवं बुद्धो तुवं सत्था तुवं माराभिभू मुनि ।

तुवं अनुसये छेत्वा तिण्णो तारेसिऽमं पजं ॥२४॥

उपधि ते समतिक्कन्ता आसवा ते पदालिता ।

सीहोऽसि अनुपादानो पहीनभयभेरवो ॥२५॥

भिक्खवो तिसता इमे तिट्ठन्ति पञ्जलीकता ।

पादे वीर पसारेहि नागा वन्दन्तु सत्थुनोऽति ॥२६॥

सेलमुत्तं निट्ठतं ।

^१ R. C. चक्खुमा.

(३४—सल्ल-सुत्तं ३।८)

अनिमित्तमनञ्जातं मच्चानं इध जीवितं ।
 कसिरं च परित्तं च तं च दुक्खेन संञ्जुतं^१ ॥१॥
 न हि सो उपक्कमो अत्थि येन जाता न मिय्यरे ।
 जरंऽपि पत्वा मरणं एवंधम्मा हि पाणिनो ॥२॥
 फलानमिव पक्कानं पातो पपतना^२ भयं ।
 एवं जातानं मच्चानं निच्चं मरणतो भयं ॥३॥
 यथाऽपि कुम्भकारस्स कता मत्तिकभाजना ।
 सब्बे भेदनपरियन्ता एवं मच्चान जीवितं ॥४॥
 दहरा च महन्ता च ये बाला ये च पंडिता ।
 सब्बे मच्चुवसं यन्ति सब्बे मच्चुपरायणा ॥५॥
 तेसं मच्चुपरेतानं गच्छतं परलोकतो ।
 न पिता तायते पुत्तं जाति वा पन जातके ॥६॥
 पेक्खतं येव जातीनं पस्स लालपतं पुथु ।
 एकमेको व मच्चानं गो वज्झो^३ विय निय्यति ॥७॥
 एवमब्भाहतो लोको मच्चुना च जराय च ।
 तस्मा धीरा न सोचन्ति विदित्वा लोकपरियायं ॥८॥
 यस्स मगं न जानासि आगतस्स गतस्स वा ।
 उभो अन्ते असंपस्सं निरत्थं परिदेवसि ॥९॥
 परिदेवयमानो वे कंचिदत्थं^४ उदब्बहे ।
 सम्मूळ्हो हिंसमत्तानं कयिरा चेनं विचक्खणो ॥१०॥
 न हि रुण्णेन^५ सोकेन सन्ति पप्पोति चेतसो ।
 भिय्यस्सुप्पज्जते दुक्खं सरीरं उपहञ्जति ॥११॥
 किसो विवण्णो भवति हिंसमत्तानमत्तना ।
 न तेन पेता पालेन्ति निरत्था परिदेवना ॥१२॥
 सोकमप्पजहं जन्तु भिय्यो दुक्खं निगच्छति ।
 अनुत्थुनन्तो कालकतं सोकस्स वसमन्वगू ॥१३॥

^१ M. संयुत्तं. ^२ M. पतनतो. P. पपततो. ^३ M. वज्जो. ^४ M.
 किंचिदत्थ. ^५ C. रुण्णेन.

अञ्जोऽपि पस्स गमिने यथा कम्मूपगे नरे ।
 मच्चुनो वसमागम्म फन्दन्ते चिध पाणिनो ॥१४॥
 येन येन हि मञ्जान्ति ततो तं होति अञ्जथा ।
 एतादिसो विनाभावो पस्स लोकस्स परियायं ॥१५॥
 अपि चे वस्ससतं जीवे भिय्यो वा पन मानवो ।
 जातिसंघा विना होति जहाति इध जीवितं ॥१६॥
 तस्मा अरहतो सुत्वा विनेय्य परिदेवितं ।
 पेतं कालकतं दिस्वा न सो लब्भा मया इति ॥१७॥
 यथा सरणमादित्तं वारिना परिनिब्बये^१ ।
 एवंऽपि धीरो सप्पञ्जो पंडितो कुसलो नरो ।
 खिप्पमुप्पतितं सोकं वातो तूलंऽव धंसये ॥१८॥
 परिदेवं पजप्पं च दोमनस्सं च अत्तनो ।
 अत्तनो सुखमेसानो अब्बहे^२ सल्लमत्तनो ॥१९॥
 अब्बूळ्हसल्लो असितो सन्ति पप्पुय्य चेतसो ।
 सब्बसोकं अतिकन्तो असोको होति निब्बुतोऽति ॥२०॥

सल्लसुत्तं निदिठतं ।

(३५—वासेट्ठ-सुत्तं ३।६)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा इच्छानंगले^३ विहरति इच्छानंगलवनसण्डे ।
 तेन खो पन समयेन संबहुला अभिञ्जाता अभिञ्जाता ब्राह्मणमहासाला इच्छा-
 नंगले पटिवसन्ति, सेय्यथीदं—चंकी ब्राह्मणो, तारुक्खो ब्राह्मणो, पोक्खरसाति
 ब्राह्मणो, जानुस्सोणि^४ ब्राह्मणो, तोदेय्यब्राह्मणो, अञ्जो च अभिञ्जाता
 अभिञ्जाता ब्राह्मणमहासाला । अथ खो वासेट्ठभारद्वाजानं माणवानं जंघाविहा-
 रं अनुचंक्रममानानं अनुविचरमानानं अयमन्तरा कथा उदपादि—कथं भो ब्राह्मणो
 होतीति । भारद्वाजो माणवो एवमाह—यतो खो उभतो सुजातो होति मातितो
 च पितितो च संसुद्धगहणिको, याव सत्तमा पिता महयुगा अक्खित्तो अनुप-

^१ M., C. परिनिब्बुतो.

^२ M. अब्बुहे,

^३ R. इच्छानंकले.

^४ R., M. जानुस्सोणि.

क्कुट्ठो^१ जातिवादेन, एत्तावता खो ब्राह्मणो होतीति । वासेट्ठो माणवो एव-
माह—यतो खो भो सीलवा च होति वतसंपन्नो^२ च, एत्तावता खो ब्राह्मणो होतीति ।
नेव खो असक्खि भारद्वाजो माणवो वासेट्ठं माणवं सञ्जपेत्तुं, न पन असक्खि
वासेट्ठो माणवो भारद्वाजं माणवं सञ्जपेत्तुं । अथ खो वासेट्ठो माणवो
भारद्वाजं माणवं आमन्तेसि—अयं खो भारद्वाज समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो इच्छानंगले विहरति इच्छानंगलवनसण्डे, तं खो पन भवन्तं गोतमं
एवं कल्याणो कित्तिहो अब्भुगतो...पे०...बुद्धो भगवाऽति; आयाम भो भारद्वाज,
येन समणो गोतमो तेनुपसंकमिस्साम, उपसंकमित्वा समणं गोतमं एतमत्थं
पुच्छिस्साम, यथा नो समणो गोतमो व्याकरिस्सति तथा न धारेस्सामाति ।
एवं भोऽति खो भारद्वाजो माणवो वासेट्ठस्स माणवस्स पच्चस्सोसि । अथ खो
वासेट्ठभारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसंकमिस्सु, उपसंकमित्वा भगवता सद्धिं
सम्मोदिसुं, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं
निसिन्नो खो वासेट्ठो माणवो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

अनुज्जातपटिज्जाता तेविज्जा मयमस्सु^३भो ।
अहं पोक्खरसातिस्स तारुक्खस्सायं माणवो ॥१॥
तेविज्जानं यदक्खातं तत्र केवलिनोऽस्मसे ।
पदकस्मा वेय्याकरणा जपे^४ आचरियसादिसा ॥२॥
तेसं नो जातिवादस्मिं विवादो अत्थि गोतम ।
जातिया ब्राह्मणो होति भारद्वाजोऽति भासति ।
अहं च कम्मना^५ ब्रूमि एवं जानाहि चक्खुम ॥३॥
ते न सक्कोम सञ्जत्तुं^६ अज्जमज्जा^७ मयं उभो ।
भगवन्तं पुट्ठुमागम्म संबुद्धं इति विस्सुतं ॥४॥
चन्दं यथा खयातीतं पेच्चपंजलिका जना ।
वन्दमाना नमस्सन्ति एवं लोकास्मि गोतमं ॥५॥
चक्खुं लोके समुप्पन्नं मयं पुच्छाम गोतमं ।
जातिया ब्राह्मणो होति उदाहु भवति कम्मना ।
अजानतं नो पब्रूहि यथा जानेमु ब्राह्मणं ॥६॥
तेसं वोऽहं व्यक्खिस्सं^८ (वासेट्ठा ति भगवा) अनुपुब्बं यथातथं ।
जातिविभगं पाणानं अज्जमज्जा हि जातियो ॥७॥

^१ M. अनुपकुट्ठो. ^२ C. वत्तसपन्नो. ^३ C. मयमस्सुभो. ^४ B. जप्पे.
^५ M. C. कम्मना. ^६ M. सञ्जापेत्तुं । ^७ C. व्याक्खिस्सं, M. अहं
व्यक्खिस्सं.

तिणक्खेऽपि जानाथ न चापि पटिजानरे ।
 लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥८॥
 ततो कीटे पतङ्गे च याव कुन्थकिपिल्लिके ।
 लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥९॥
 चतुप्पदेऽपि जानाथ खुद्दके च महल्लके ।
 लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥१०॥
 पादूदरेऽपि जानाथ उरगे दीघपिट्टिके ।
 लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥११॥
 ततो मच्छेऽपि जानाथ उदके^१ वारि गोचरे ।
 लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥१२॥
 ततो पक्खीऽपि^२ जानाथ पत्तयाने विहंगमे ।
 लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥१३॥
 यथा एतासु जातीसु लिंगं जातिमयं पुथु ।
 एवं नत्थि मनुस्सेसु लिंगं जातिमयं पुथु ॥१४॥
 न केसेहि न सीसेन न कण्णेहि न अक्खिहि ।
 न मुखेन न नासाय ओट्टेहि भमूहि वा ॥१५॥
 न गीवाय न अंसेहि न उदरेन न पिट्टिया ।
 न सोणिया न उरसा न संबाधे न मेथुने ॥१६॥
 न हत्थेहि न पादेहि नांगुलीहि नखेहि वा ।
 न जंघाहि न ऊरूहि न वण्णेन सरेन वा ।
 लिंगं जातिमयं नेव यथा अञ्जासु जातिसु ॥१७॥
 पच्चत्तं ससरीरेसु मनुस्सेस्वेतं न विज्जति ।
 वोकारं च मनुस्सेसु समञ्जाय पवुच्चति ॥१८॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु गोरक्खं उपजीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि कस्सको सो न ब्राह्मणो ॥१९॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु पुथु सिप्पेन जीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि सिप्पिको सो न ब्राह्मणो ॥२०॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु वोहारं उपजीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि वाणिजो सो न ब्राह्मणो ॥२१॥

^१ R. ओदके.

^२ R. पक्खी विजनाथ.

यो हि कोचि मनुस्सेसु परपेस्सेन^१ जीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि पेस्सिको^२ सो न ब्राह्मणो ॥२२॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु अदिघ्नं उपजीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि चोरो एसो न ब्राह्मणो ॥२३॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु इस्सत्थं जीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि योधाजीवो न ब्राह्मणो ॥२४॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु पोरोहिच्चेन जीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि याजको सो न ब्राह्मणो ॥२५॥
 यो हि कोचि मनुस्सेसु गामं रट्ठं च भुञ्जति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि राजा एसो न ब्राह्मणो ॥२६॥
 न चाहं ब्राह्मणं ब्रूमि योनिजं मत्तिसंभवं ।
 भोवादि नाम सो होति सचे होति सकिञ्चनो ।
 अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२७॥
 सब्बसंयोजनं छेत्वा यो वे न परितस्सति ।
 संगतिगं विसंयुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२८॥
 छेत्वा नन्धि^३ वरत्तं च सन्दानं सहनुक्कमं ।
 उक्खित्तपळिघं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२९॥
 अक्कोसं वधबन्धं च अदुट्ठो यो तितिक्खति ।
 खन्तीबलं बलानीकं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३०॥
 अक्कोधनं वतवन्तं सीलवन्तं अनुस्सदं ।
 दन्तं अन्तिमसारीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३१॥
 बारि पोक्खरपत्तेऽव आरग्गेरिव सासपो ।
 यो न लिप्पति कामेसु तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३२॥
 यो दुक्खस्स पजानाति इधेव खयमत्तनो ।
 पन्नभारं विसंयुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३३॥
 गंभीरपञ्चं मेधाविं मग्गामग्गस्स कोविदं ।
 उत्तमत्थं अनुप्पत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३४॥
 असंसट्ठं गहट्ठेहि अनागारेहि चूभयं ।
 अनोकसारि^४ अप्पिच्छं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३५॥

१ M. परपेस्सेन.

२ M. पेस्मको.

३ C. नन्धि.

४ M.

अनोकचारि.

निधाय दण्डं भूतेषु तसेषु थावरेषु च ।
 यो न हन्ति न घातेति तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३६॥
 अविरुद्धं विरुद्धेषु अत्तदण्डेषु निब्बुतं ।
 सादानेषु अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३७॥
 यस्स रागो च दोसो च मानो मक्खो च पातितो ।^१
 सासपोरिव आरग्गा तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३८॥
 अकक्कसं विज्जापनि^२ गिरं सच्चं उदीरये ।
 याय नाभिसजे कच्चि तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३९॥
 योऽच दीघं व रस्सं वा अणुं थूलं सुभासुभं ।
 लोके अदिघ्नं नादियति तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४०॥
 आसा यस्स न विज्जन्ति अस्मि लोके परमिह च ।
 निरासयं^३ विसंयुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४१॥
 यस्सालया न विज्जन्ति अज्जाय अकथंकथी ।
 अमतोगधं अनुप्पत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४२॥
 योऽध पुज्जं च पापं च उभो संगं उपच्चगा ।
 असोकं विरजं सुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४३॥
 चन्दंस्व विमलं सुद्धं विप्पसन्नमनाविलं ।
 नन्दीभवपरिक्खीणं^४ तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४४॥
 यो इमं पलिपथं दुग्गं संसारं मोहमच्चगा ।
 तिण्णो पारगतो^५ ज्ञायी अनेजो अकथंकथी ।
 अनुपादाय निब्बुतो तमहं ब्रूमि ब्राह्मणां ॥४५॥
 योऽध कामे पट्टवानं अनागारो परिब्वजे ।
 कामभवपरिक्खीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४६॥
 योऽध तण्हं पट्टवानं अनागारो परिब्वजे ।
 तण्हाभवपरिक्खीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४७॥
 हित्वा मानुसकं योगं दिब्बं योगं उपच्चगा ।
 सब्बयोगविसंयुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४८॥
 हित्वा रतिं च अरतिं च सीतिभूतं निरूपधिं ।
 सब्बलोकाभिभुं वीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४९॥

१ M. ओहितो.

२ M., P. विज्जापनि.

३ M. निरासासं.

४ M. नन्दीराग^०.

५ M. पारंगतो.

चृतिं यो वेदि सत्तानं उपपत्तिं च सब्बसो ।
 असत्तं सुगतं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥५०॥
 यस्स गतिं न जानन्ति देवा गन्धब्बमानुसा ।
 खीणासवं अरहन्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥५१॥
 यस्स पुरे च पच्छा च मज्झे च नत्थि किञ्चनं ।
 अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥५२॥
 उसभं पवरं वीरं^१ महेसिं विजिताविनं ।
 अनेजं नहातकं^२ बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥५३॥
 पुब्बे निवासं यो वेदि सग्गापायं च पस्सति ।
 अथो जातिक्खयं पत्तो तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥५४॥
 समञ्जा हेसा लोक्खिं नामगोत्तं पक्खितं ।
 सम्मुच्चा^३ समुदागतं तत्थ तत्थ पक्खितं ॥५५॥
 दीघरत्तमनुसयितं दिट्ठिगतमजानतं ।
 अजानन्ता नोपब्रुन्ति^४ जातिया होति ब्राह्मणो ॥५६॥
 न जच्चा ब्राह्मणो होति न जच्चा होति अब्राह्मणो ।
 कम्मना^५ ब्राह्मणो होति कम्मना होति अब्राह्मणो ॥५७॥
 कस्सको कम्मना होति सिप्पिको होति कम्मना ।
 वाणिजो कम्मना होति पेस्सिको होति कम्मना ॥५८॥
 चोरोऽपि कम्मना होति योधाजीवोऽपि कम्मना ।
 याजको कम्मना होति राजाऽपि होति कम्मना ॥५९॥
 एवमेतं यथाभूतं कम्मं पस्सन्ति पण्डिता ।
 पटिच्च समुप्पाददसा^६ कम्मविपाककोविदा ॥६०॥
 कम्मना वत्तती^७ लोको कम्मना वत्तती^८ पजा ।
 कम्मनिबन्धना सत्ता रथास्साणीव यायतो ॥६१॥
 तपेन ब्रह्मचर्य्येनसंयमेन दमेन च ।
 एतेन ब्राह्मणो होति एतं ब्राह्मणमुत्तमं^९ ॥६२॥
 तीहि विज्जाहि संपन्नो सन्तो खीणपुनब्भवो ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि ब्रह्मा सक्को विजानतंऽति ॥६३॥

^१ M. धीरं. ^२ M. न्हातकं. ^३ M. समञ्जा. ^४ R. नो पब्रुवान्त.
^५ M. कम्मना. ^६ M. पटिच्चसमुप्पादस्स. ^७ M. वत्तति. ^८ B.
 'ब्रह्मानं' ति पि.

एवं वुत्ते वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्तं एतदवोचुं—अभिवक्तुं भो गोतम...पे०...एते मयं भगवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मं च भिक्खुसंघं च, उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं^१ गतेऽति ।

वासेट्ठसुत्तं निर्दिष्टं ।

(३६—कोकालिय-सुत्तं ३।१०)

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो कोकालियो भिक्खु येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कोकालियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—पापिच्छा भन्ते सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गताऽति । एवं वुत्ते भगवा कोकालियं भिक्खुं एतदवोच— मा हेवं कोकालिय, मा हेवं कोकालिय, पसादेहि कोकालिय सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं, पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लानाति । दुतियंऽपि खो कोकालियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—किञ्चापि मे भन्ते भगवा सद्धायिको पच्चयिको, अथ खो पापिच्छाऽव सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गताऽति । दुतियंऽपि खो भगवा कोकालियं भिक्खुं एतदवोच—मा हेवं कोकालिय, मा हेवं कोकालिय, पसादेहि कोकालिय सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं, पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लानाऽति । तति-यंऽपि खो कोकालियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—किञ्चापि मे भन्ते भगवा सद्धायिको पच्चयिको, अथ खो पापिच्छाऽव सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसंगताऽति । ततियंऽपि खो भगवा कोकालियं भिक्खुं एतदवोच—मा हेवं कोकालिय, मा हेवं कोकालिय, पसादेहि कोकालिय सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं, पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लानाऽति । अथ खो कोकालियो भिक्खु उट्ठायासना भगवंतं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अचिरपक्कन्तस्स च कोकालियस्स भिक्खुनो सासपमत्तीहि पिळकाहि सब्बो कायो फुट्ठो अहोसि, सासपमत्तियो हुत्वा मुग्गमत्तियो अहेसुं, मुग्गमत्तियो हुत्वा कळायमत्तियो अहेसुं, कळायमत्तियो हुत्वा कोलट्ठिमत्तियो अहेसुं, कोलट्ठिमत्तियो हुत्वा कोलमत्तियो अहेसुं, कोलमत्तियो हुत्वा आमलकमत्तियो अहेसुं, आमलकमत्तियो हुत्वा बेळुवसलाटुकामत्तियो अहेसुं, बेळुवसलाटुकामत्तियो हुत्वा बिल्लिमत्तियो अहेसुं, बिल्लिमत्तियो हुत्वा

^१ R. सरणागते.

पभिज्जिसु, पुब्बं च लोहितं च पग्घरिसु। अथ खो कोकालियो भिक्खु तेनेवा-
बाधेन कालं अकासि। कालकतो च कोकालियो भिक्खु पदुमनिरयं उपपज्जि
सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा।

अथ खो ब्रह्मा सहंपति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं
जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितो खो ब्रह्मा सहंपति भगवन्तं एतदवोच—कोका-
लियो भन्ते भिक्खु कालकतो, कालकतो च भन्ते कोकालियो भिक्खु पदुमनिरयं
उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वाऽति। इदं अवोच ब्रह्मा सहंपति,
इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेव अन्तरधायि।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि—इमं भिक्खवे
रत्तिं ब्रह्मा सहंपति अभिक्कन्ताय रत्तिया...पे०...आघातेत्वाऽति; इदं अवोच ब्रह्मा
सहंपति, इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा यत्थेव अन्तरधायीऽति।
एवं वुत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—कीवदीघं नु खो भन्ते पदुमे
निरये आयुप्पमाणंऽति। दीघं खो भिक्खु पदुमे निरये आयुप्पमाणं, तं न सुकरं
संखातुं एत्तकानि वस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतानीति वा, एत्तकानि वस्सस-
तसहस्सानीति वाऽति। सक्का पन भन्ते उपमा^१ कातुंऽति। सक्का भिक्खूति
भगवा अवोच—सेय्यथापि भिक्खु वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो, ततो
पुरिसो वस्ससतस्स अच्चयेन एकं एकं तिलं उद्धरेय्य, खिप्पतरं खो सो भिक्खु
वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो इमिना उपक्कमेन परिक्खयं परियादानं
गच्छेय्य, न त्वेव एको अब्बुदो निरयो। सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अब्बुदा
निरया एवं एको निरब्बुदो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति निरब्बुदा निरया
एवं एको अबबो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अबबा निरया एवं एको
अहहो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अहहा निरया एवं एको अटटो निरयो,
सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अटटा निरया एवं एको कुमुदो निरयो, सेय्यथापि
वीसति कुमुदा निरया, एवं एको सोगन्धिको निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु
वीसति सोगन्धिका निरया एवं एको उप्पलको निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु
वीसति उप्पलका निरया एवं एको पुण्डरिको निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति
पुण्डरिका निरया, एवं एको पदुमो निरयो। पदुमं खो पन भिक्खु निरयं कोका-
लियो भिक्खु उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वाऽति। इदं अवोच
भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था—

^१ M. उपमं.

पुरिस्स हि जातस्स कुठारी जायते मुखे ।
 याय छिन्दति अत्तानं बालो दुब्भासितं भणं ॥१॥
 यो निन्दियं पसंसति । तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
 विचिनाति मुखेन सो कलि । कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥२॥
 अप्पमत्तो अयं कलि ।
 यो अक्खेसु धनपराजयो, सब्बस्सापि सहापि अत्तना ।
 अयमेव महत्तरो कलि, यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥३॥
 सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, छत्तिस^१ च पञ्च च अब्बुदानि^१ ।
 यं अरियगरही निरयं उपेति, वाचं मनं च पणिधाय पापकं ॥४॥
 अभूतवादी निरयं उपेति, यो वाऽपि कत्वा न करोमीति चाह ।
 उभोऽपि ते पेच्च समा भवन्ति, निहीनकम्मा मनुजा परत्थ ॥५॥
 यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति, सुट्ठस्स पोसस्स अनंगणस्स ।
 तमेव बालं पच्चेति पापं, सुखुमो रजो पटिवातंऽव खित्तो ॥६॥
 यो लोभगुणे अनुयुत्तो, सो वचसा परिभासति अञ्जे ।
 अस्सद्धो कदरियो अवदञ्ज्, मच्छरि पेसुणियस्मि अनुयुत्तो ॥७॥
 मुखदुग्ग विभूतमनरिय, भूनुहु पापक दुक्कतकारि ।
 पुरिस्सन्तकलि अवजात, मा बहु भाणिऽथ नेरयिकोऽसि ॥८॥
 रजमाकिरसि अहिताय, सन्ते गरहसि किब्बिसकारि ।
 बहूनि च दुच्चरितानि चरित्वा, गञ्छिसि^२ खो पपतं^३ चिररत्तं ॥९॥
 न हि नस्सति कस्सचि कम्मं, एति ह^४ नं^४ लभतेऽव सुवामि ।
 दुक्खं मन्दो परलोके, अत्तनि पस्सति किब्बिसकारी ॥१०॥
 अयोसंकुसमाहतट्ठानं, तिण्हधारं अयसूलमुपेति ।
 अथ^५ तत्तअयोगुळसन्निभं, भोजनमत्थि तथा पतिरूपं ॥११॥
 न हि वग्गु वदन्ति वदन्ता, नाभिजवन्ति न ताणमुपेन्ति ।
 अंगारे संन्यते सेन्ति, अग्गिनिसमं जलितं पविसन्ति ॥१२॥
 जालेन च ओनहियाना, तत्थ हनन्ति अयोमयकूटेहि ।
 अन्धंऽव तिमिसमायन्ति, तं विततं^६ हि यथा महिकायो ॥१३॥

^१ M. छत्तिसति पंच च अब्बुदानं. ^२ M. गच्छसि. ^३ M. पतति.

P. 'पपटं, पपदं' ति पि. ^४ M. हनं. B. ह तं अथवा हतं. ^५ M. तत्थ.

^६ M. वित्थतं.

अथ लोहमयं पन कुम्भि, अग्निनिसम जलितं पविसन्ति ।
 पच्चन्ति हि तासु चिररत्तं, अग्निनिसमासु^१ समुष्पिलवासो^२ ॥१४॥
 अथ पुब्बलोहितमिस्से, तत्थ किं पच्चति किब्बिसकारी ।
 यं यं^३ दिसत्तं अधिसेति, तत्थ किलिस्सति^४ संफुसमानो ॥१५॥
 पुळवावसथे सलिलस्मि, तत्थ किं पच्चति किब्बिसकारी ।
 गन्तुं न हि तीरमपत्थि, सब्बसमा हि समन्तकपल्ला ॥१६॥
 असिपत्तवनं पन तिण्हं, तं पविसन्ति समच्छिदगत्ता^५ ।
 जिह्वं बळिसेन गहेत्वा, आरचयारचया^६ विहनन्ति ॥१७॥
 अथ वेतरणिं पन दुग्गं, तिण्हधारं खुरधारमुपेति ।
 तत्थ मन्दा पपतन्ति, पापकरा पापानि^७ करित्वा ॥१८॥
 खादन्ति हि तत्थ रुदन्ते, सामा सबला काकोलगणा च ।
 सोणा सिगाला पटिगिज्जा, कुलला वायसा च वितुदन्ति ॥१९॥
 किच्छा वतायं इध वृत्ति, यं जनो पस्सति किब्बिसकारी ।
 तस्मा इध जीवितसेसे, किच्चकरो सिया नरो न च मज्जे ॥२०॥
 ते गणिता विदूहि तिलवाहा, ये पदुभे निरये उपनीता ।
 नहुतानि हि कोटियो पच्च भवन्ति, द्वादस कोटिसतानि पुनज्ज्जा ॥२१॥
 यावदुक्खा निरया इध वृत्ता, तत्थऽपि ताव चिरं वसितब्बं ।
 तस्मा सुचिपेसलसाधुगुणेषु, वाचं मनं सततं परिरक्खेऽति ॥२२॥

कोकालियसुतं निदिठत्तं ।

(३७—नाळक-सुतं ३।११)

आनन्दजाते तिदसगणे पतीते^१, सक्कच्च इन्दं सुचिवसने च देवे ।
 दुस्सं गहेत्वा अतिरिव थोमयन्ते, असितो इसि अद्दस दिवाविहारे ॥१॥
 दिस्वान देवे मुदितमने^२ उदग्गे, चित्ति^३ करित्वा इदं अवो^४ चासि तत्थ ।
 किदेवसंधो अतिरिव कल्यारूपो, दुस्सं गहेत्वा भमयथ^५ किं पटिच्च ॥२॥

- ^१ गिनिस्समासु समुष्पिलवा ते. ^२ R. नं. ^३ R., B. किलिज्जति.
^४ M. समुच्छिन्नकगत्ता. ^५ B. आरज यारजया. ^६ M. पापानिऽध कत्वा.
^७ M. पणीते. ^८ M. पमुदितमने. ^९ C. विन्ति. ^{१०} M. अवाचापि.
^{११} M. न रमयथ.

यदाऽपि आसि असुरेहि सङ्गमो, जयो मुरानं असुरा पराजिता ।
 तदापि नेतादिसो लोमहंसनो, किं अब्भुतं दट्ठु मरु पमोदिता ॥३॥
 सेलेन्ति गायन्ति च वादयन्ति च, भुजानि पोठेन्ति च नच्चयन्ति च ।
 पुच्छामि वोऽहं मेरुमुद्धवासिने, धुनाथ मे संसयं खिप्प मारिसा ॥४॥
 सो^१ बोधिसत्तो रतनवरो अतुल्यो, मनुस्सलोके हितमुखताय जातो ।
 सनयानं गामे जनपदे लुम्बिनेय्ये, तेनऽम्ह तुट्ठा अतिरिव कल्यरूपा ॥५॥
 सो सब्बसत्तुत्तमो अगगपुग्गलो, नरासभो सब्बपजानं उत्तमो ।
 वत्तेस्सति चक्कं इसिव्ह्ये वने, नदंऽव सीहो बलवा मिगाभिभू^२ ॥६॥
 तं सहं सुत्वा तुरितं अवंसरी सो, सुद्धोदनस्स तद भवन् उपागमि ।
 निसज्ज तत्थ इदं अबोचासि सक्के, कुहि कुमारो अहमपि दट्ठुकामो ॥७॥
 ततो कुमारं जलितं इव सुवण्णं, उक्कामुखेऽव सुकुसलसम्पहट्ठं ।
 तद्दल्लमानं सिरिया अनोमवण्णं, दस्सेसुं^३ पुत्तं असितव्ह्यस्स सक्का ॥८॥
 दिस्वा कुमारं सिखिमिव पज्जलन्तं, तारासभंऽव नभसिगमं विसुद्धं ।
 सुरियं तपन्तं सरदरिव^४ अब्भुत्तं, आनन्दजातो विपुलमलत्थ पीति ॥९॥
 अनेकसाखं च सहस्समण्डलं, छत्तं मरु धारयुं अन्तलिकखे ।
 सुवण्णदण्डा वीतिपतन्ति चामरा, न दिस्सरे चामरछत्तागाहका ॥१०॥
 दिस्वा जटी कण्हसिरिव्ह्यो इसि, सुवण्णनेक्खं विय पण्डुकम्बले ।
 सेतं च छत्तं धरियन्तं^५ मुद्धनि, उदग्गचित्तो सुमनो पटिग्गहे ॥११॥
 पटिग्गहेत्वा पन सक्कपुड्गवं, जिगिसको^६ लक्खणमन्तपारगू ।
 पसन्नचित्तो गिरं अब्भुदीरयि, अनुत्तरायं दिपदानं उत्तमो ॥१२॥
 अथऽत्तनो गमनं अनुस्सरन्तो, अकल्यरूपो गलयति^७ अस्सुकानि ।
 दिस्वान सक्का इसिमवोचुं रुदन्तं, नो चे कुमारो भविस्सति अन्तरायो ॥१३॥
 दिस्वान सक्के इसिमवोच अकल्ये, नाहं कुमारो अहितं अनुस्सरामि ।
 न चापिमस्स भविस्सति अन्तरायो, न ओरकायं अधिमनसा भवाथ ॥१४॥
 संबोधिियग्गं फुसिस्सतायं कुमारो, सो धम्मचक्कं परमविसुद्धदस्सी ।
 वत्तेस्सतायं बहुजनहितानुक्कंपी, वित्थारिकऽस्स भविस्सति ब्रह्मचरियं ॥१५॥
 ममं च आयु न चिरं इधावसेसो, अथऽन्तरा मे भविस्सति कालकिरिया ।
 सोऽहं न सुस्सं असमधुरस्स धम्मं, तंनऽम्ह अट्ठो^८ व्यसनगतो अघावी ॥१६॥

^१ M. यो. ^२ M. मिगाभिभू. ^३ M. दस्सिसु. ^४ M. सार-
 दिरावब्भमुत्तं. ^५ M. धारयन्तं. ^६ M. जिगीसको. ^७ M. गरयति.
 B. 'गरयति' इति पि. ^८ M. अज्झो.

सो साकियानं विपुलं जनेत्व^१ पीतिं, अन्तेपुरह्मा निरगमा ब्रह्मचारी ।
 सो भागिनेय्यं सयमनुकम्पमानो, समादपेसि असमधुरस्स धम्मो ॥१७॥
 बुद्धोऽति घोसं यद परतो सुणासि, सम्बोधिपत्तो विचरति^२ धम्ममगं ।
 गन्त्वान तत्थ समयं परिपुच्छियानो^३,
 चरस्सु तस्मि भगवति ब्रह्मचरियं ॥१८॥
 तेनानुसिट्ठो हितमनसेन तादिना, अनागते परमविसुद्धदस्सिना ।
 सो नालको उपचितपुञ्ञसञ्चयो,
 जिनं पतिक्खं परिबसि रक्खितिन्द्रियो ॥१९॥
 सुत्वान घोसं जिनवरचक्कवत्तने, गन्त्वान दिस्वा इसिनिसभं पसन्नो ।
 मोनेय्यसेट्ठं मुनिपवरं अपुच्छि, समागते असितव्ह^४ यस्स सासनेऽति ॥२०॥

वत्थुगाथा^५ निट्ठिता ।

अञ्ञातमेतं वचनं असितस्स यथातथं ।
 तं तं गोतम पुञ्ञाम सब्बधम्मान पारगुं ॥२१॥
 अनगारियुपेतस्स भिक्खाचरियं जिगिसतो ।
 मुनि पब्रूहि मे पुट्ठो मोनेय्यं उत्तमं पदं ॥२२॥
 मोनेय्यं ते उपञ्ञास्सं (ति भगवा ।) दुक्करं दुरभिसंभवं ।
 हन्द ते नं पवक्खामि सन्थम्भस्सु दळ्हो भव ॥२३॥
 समानभावं^६ कुब्बेथ गामे अक्कुट्टुवन्दितं ।
 मनोपदोसं रक्खेय्य सन्तो अनुण्णतो चरे ॥२४॥
 उच्चावचा निच्छरन्ति दाये अगिसिखूपमा ।
 नारियो मुनिं पलोभेन्ति ता सु तं मा पलोभयुं ॥२५॥
 विरतो मेथुना धम्मा हित्वा कामे परोवरे^७ ।
 अविर्द्धो असारत्तो पाणेसु तसथावरे ॥२६॥
 यथा अहं तथा एते, यथा एते तथा अहं ।
 अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ॥२७॥
 हित्वा इच्छं च लोभं च यत्थ सत्तो पृथुज्जनो ।
 चक्खुमा पटिपज्जेय्य तरेय्य नरकं इमं ॥२८॥

^१ M. जनेत्वा । बहि अन्तेपुरम्हा..... ^२ M. विचरति. ^३ M. परिपुच्छमानो. ^४ M. असिताव्हयस्स. ^५ M. वत्थुकथा. ^६ B., M. समानभागं. ^७ M. परोपरे.

ऊनूदरो मिताहारो अपिच्छस्स अलोलुपा ।
 स वे इच्छाय निच्छातो अनिच्छो होति निव्वुतो ॥३१॥
 स पिण्डचारं चरित्वा वनन्तं अभिहारये ।
 उपट्ठितो रुक्खमूर्लस्मि आसनूपगतो मुनि ॥३०॥
 स ज्ञानपसुतो धीरो वनन्ते रमितो सिया ।
 ज्ञायेथ रुक्खमूर्लस्मि अत्तानं अभितोसयं ॥३१॥
 ततो रत्त्या विवसने गामन्तं अभिहारये ।
 अव्हानं नाभिनन्देय्य अभिहारं च गामतो ॥३२॥
 न मुनी^१ गाममागम्म कुलेसु सहसा चरे ।
 घासेसनं छिन्नकथो न वाचं पयुतं भणे ॥३३॥
 अलत्थं यदिदं साधु नालत्थं कुसलामिति ।
 उभयेनेव सो तादि^२ रुक्खंऽव उपनिवत्तति ॥३४॥
 स पत्तपाणि विचरन्तो अमूगो मूगसम्मतो ।
 अप्पं दानं न हीळेय्य दातारं नावजानिय ॥३५॥
 उच्चावचा हि पटिपदा समणेन पकासिता ।
 न पारं दिगुणं^३ यन्ति न इदं एकगुणं मुतं ॥३६॥
 यस्स च विसता नत्थि छिन्नसोतस्स भिक्खुनो ।
 किच्चाकिच्चप्पहीनस्स परिळाहो न विज्जति ॥३७॥
 मोनेय्यं ते उपज्जिस्सं (ति भगवा ।) खुरधारूपमो भवे ।
 जिह्वाय तालुं आहच्च उदरे संयतो सिया ॥३८॥
 अलीनचित्तो च सिया न चापि बहु चिन्तये ।
 निरामगन्धो असितो ब्रह्मचरियपरायणो ॥३९॥
 एकासनस्स सिक्खेथ समणोपासनसस्स च ।
 एकत्तं मोनमक्खातं एको चे अभिरमिस्सति^४ ॥४०॥
 अथ भासिहि दस दिसा ।
 सुत्वा धीरानं निर्घोसं ज्ञायीनं कामचागीनं^५ ।
 ततो हिरिं च सद्धं च भिय्यो कुब्बेथ मामको ॥४१॥
 तं नदीहि विजानाथ सोब्भेसु पदरेसु च ।
 सणन्ता यन्ति कुस्सोब्भा तुण्ही याति महोदधि ॥४२॥

^१ M. मुनि. ^२ R. तादी. ^३ P. दुगुणं. ^४ B. अभिरमिस्ससि.

^५ R. कामचागीनं.

यदूनकं तं सणति यं पूरं सन्तमेव तं ।
 अड्ढ कुंभूपमो वालो रहदो पूरोऽव पण्डितो ॥४३॥
 यं समणो बहु भासति उपेतं अत्थसंहितं ।
 जानं सो धम्मं देसेति जानं सो बहु भासति ॥४४॥
 यो च जानं यतत्तो^१ जानं न बहु भासति ।
 स मुनि मोनमरहति स मुनि मोन^२मज्झगा ति^३ ॥
 नालकसुत्तं निदिठत्तं ।

(३८—द्वयतानुपस्सना-सुत्तं ३।१२)

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातु-
 पासादे । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पण्णरसे पुण्णाय पुण्णमाय
 रत्तिया भिक्खुसंघपरिवृत्तो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा तुण्हीभूतं
 तुण्हीभूतं भिक्खुसंघं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि—ये ते भिक्खवे कुसला
 धम्मा अरिया निय्यानिका सम्बोधगामिनो तेसं वो भिक्खवे कुसलानं धम्मानं
 अरियानं निय्यानिकानं सम्बोधगामीनं का उपनिसा सवनायाति, इति चे भिक्खवे
 पुच्छितारो अस्सु, ते एवं अस्सु वचनीया—यावदेव द्वयतानं धम्मानं यथाभूतं
 जाणायाऽति । किं च द्वयतं वदेथ—इदं दुक्खं अयं दुक्खसमुदयोऽति अयं
 एकानुपस्सना, अयं दुक्खनिरोधो अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाऽति अयं दुति-
 यानुपस्सना । एवं सम्माद्वयतानुपस्सिनो खो भिक्खवे भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आता-
 पिनो पहित्तस्स विहरतो द्विन्नं फलानं अञ्जतरं फलं पाटिकंखं—दिट्ठेव धम्मे
 अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिताऽति । इदमवोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो
 अथापरं एतदवोच सत्था—

ये दुक्खं नप्पजानन्ति अथो दुक्खस्स संभवं ।
 यत्थ च सब्बसो दुक्खं असेसं उपरुज्झति ।
 तं च मग्गं न जानन्ति दुक्खूपसमगामिनं ॥१॥
 चेतोविमुत्तिहीना ते अथो पञ्जाविमुत्तिया ।
 अभब्बा ते अन्तकिरियाय ते वे जातिजरूपगा ॥२॥

^१ C. संयतत्तो. ^२ M. मुनं. ^३ P. योज्यते भगवाऽति ।

ये^१ च दुक्खं पजानन्ति अथो दुक्खस्स संभवं ।
 यत्थ च सब्बसो दुक्खं असेसं उपरुज्झति ।
 तं च मग्गं पजानन्ति दुक्खूपसमगामिनं ॥३॥
 चेतोविमुत्तिसंपन्ना अथो पञ्चाविमुत्तिया ।
 भब्बा ते अन्तकिरियाय न ते जातिजरूपगाऽति ॥४॥

सिया अञ्ज्जेन पि परियायेन सम्माद्वयतानुपस्सनाऽति, इति चे भिक्खवे पुच्छितारो अस्सु, सियाऽतिऽस्सु वचनीया । कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं उपधिपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, उपधीनं त्वेव असेसविराग-निरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा..... पे०..... अथापरं एतदवोच सत्था—

उप^२धीनिदाना पभवन्ति दुक्खा । ये केचि लोकस्मिं अनेकरूपा ।
 यो वे अविट्ठा उपधिं करोति । पुनप्पुनं दुक्खमुपेति मन्दो ।
 तस्मा पजानं उपधिं न कथिरा । दुक्खस्स जातिप्पभवानुपस्सीति ॥५॥

सिया अञ्ज्जेनपि परियायेन सम्माद्वयतानुपस्सनाऽति, इति चे भिक्खवे पुच्छितारो अस्सु, सियाऽतिऽस्सु वचनीया, कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं अविज्जापच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा.... पे०..... अथापरं एतदवोच सत्था—

जातिमरणसंसारं ये वजन्ति पुनप्पुनं ।
 इत्थभावऽञ्ज्जाथाभावं अविज्जा येव सा गति ॥६॥
 अविज्जा हयं महामोहो येनिदं संसितं चिरं ।
 विज्जागता च ये सत्ता नागच्छन्ति पुनब्भवंऽति ॥७॥

सिया अञ्ज्जेन पि..... पे०..... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं संखारपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, संखारानं त्वेव असेसविराग-निरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं द्वितियानुपस्सना । एवं सम्मा.... अथापरं एतदवोच सत्था—

यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं संखारपच्चया ।
 संखारानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति ॥८॥
 एतं आदीनवं जत्वा दुक्खं संखारपच्चया ।

^१ M. 726-727 नास्ति. ^२ M. उपधि.

सब्बसंखारसमथा सञ्जाय उपरोधना ।

एवं दुक्खक्खयो होति एतं जत्वा यथातथं ॥९॥

सम्मदसा वेदगुनो सम्मदञ्जाय पण्डिता ।

अभिभुय्य मारसंयोगं नागच्छन्ति^१ पुनब्भवंति ॥१०॥

सिया अञ्जेन पि. कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं विञ्जाणपच्चयाऽति अयमेकानुपस्सना, विञ्जाणस्स त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा. अथापरं एतदवोच सत्था—

यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं विञ्जाणपच्चया ।

विञ्जाणस्स निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥११॥

एतं आदीनवं जत्वा दुक्खं विञ्जाणपच्चया ।

विञ्जाणूपसमा भिक्खु निच्छातो परिनिब्बुतोऽति ॥१२॥

सिया अञ्जेन पि. ... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं फस्सपच्चयाऽति अयमेकानुपस्सना, फस्सस्स त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा. अथापरं एतदवोच सत्था—

तेसं फस्सपरेतानं भवसोतानुसारिणं ।

कुम्मग्गपटिपन्नानं आरा संयोजनक्खयो ॥१३॥

ये च फस्सं परिञ्जाय अञ्जाय उपसमे रता ।

त व फस्साभिसमया निच्छाता परिनिब्बुताऽति ॥१४॥

सिया अञ्जेन पि. कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं वेदनापच्चयाऽति अयमेकानुपस्सना । वेदनानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा. अथापरं एतदवोच सत्था—

सुखं वा यदि वा दुक्खं अदुक्खमसुखं सह^२ ।

अज्झत्तं च बहिद्धा च यं किञ्चि अत्थि वेदितं ॥१५॥

एतं दुक्खंति जत्वान मोसधम्मं पलोकिनं ।

फुस्स फुस्स वयं पस्सं एवं तत्थ विरज्जति ।

वेदनानं खया भिक्खु निच्छातो परिनिब्बुतोऽति ॥१६॥

^१ M. न गच्छन्ति.

^२ R. सहा.

सिया अञ्जेन पि.... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं तण्हापच्चयाऽति अयमेकानुपस्सना, तण्हाय त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा.... अथापरं एतदवोच सत्था—

तण्हादुतियो पुरिसो दीघमद्धानं संसारं ।

इत्थभावञ्जयाभावं संसारं नातिवत्तति ॥१७॥

एतं आदीनवं जत्वा तण्हा दुक्खस्स सम्भवं ।

वीततण्हो अनादानो सतो भिक्खु परिब्बजेऽति ॥१८॥

सिया अञ्जेन पि..... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं उपादानपच्चयाऽति अयमेकानुपस्सना, उपादानानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स संभवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा..... अथापरं एतदवोच सत्था—

उपादानपच्चया भवो भूतो दुक्खं निगच्छति ।

जातस्स मरणं होति एसो दुक्खस्स सम्भवो ॥१९॥

तस्मा उपादानक्खया सम्मदञ्जाय पण्डिता ।

जातिक्खयं अभिञ्जाय नागच्छन्ति पुनब्भवंऽति ॥२०॥

सिया अञ्जेन पि.... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं आरम्भपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, आरम्भानं येव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स संभवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा..... अथापरं एतदवोच सत्था—

यं किञ्चि दुक्खं संभोति सब्बं आरम्भपच्चया ।

आरम्भानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥२१॥

एतं आदीनवं जत्वा दुक्खं आरम्भपच्चया ।

सब्बारम्भं पटिनिस्सज्ज अनारम्भे विमुत्तिनो ॥२२॥

उच्छिन्नभवतण्हस्स सन्तचित्तस्स भिक्खुनो ।

वित्तिण्णो जातिसंसारो नत्थि तस्स पुनब्भवोऽति ॥२३॥

सिया अञ्जेन पि..... पे०..... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं आहारपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, आहारानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा... अथापरं एतदवोच सत्था—

यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं आहारपच्चया ।

आहारानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥२४॥

एतं आदीनवं जत्वा दुक्खं आहारपच्चया ।
 सब्बाहारं परिज्जाय सब्बाहारमनिस्सितो ॥२५॥
 आरोग्यं सम्मदज्जाय आसवानं परिकखया ।
 संखाय सेवी धम्मट्ठो संखं न उपेति वेदगुज्जति ॥२६॥

सिया अज्जेन पि....पे०....कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति,
 सब्बं इज्जितपच्चयाज्जति अयं एकानुपस्सना, इज्जितानं त्वेव असेसविरागनिरोधा
 नत्थि दुक्खस्स सम्भवोज्जति अयं दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा.....अथापरं
 एतदवोच सत्था—

यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं इज्जितपच्चया ।
 इज्जितानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥२७॥
 एतं आदीनवं जत्वा दुक्खं इज्जितपच्चया ।
 तस्मा एजं वोसज्ज संखारे उपरुन्धिय ।
 अनेजो अनुपादानो सतो भिक्खु परिब्बजेज्जति ॥२८॥

सिया अज्जेन पि.....पे०....कथं च सिया । निस्सितस्स चलितं होति
 अयं एकानुपस्सना, अनिस्सितो न चलति अयं दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा
 अथापरं एतदवोच सत्था—

अनिस्सितो न चलति निस्सितो च उपादियं ।
 इत्थभावज्जाथाभावं संसारं नातिवत्तति ॥२९॥
 एतं आदीनवं जत्वा निस्सयेसु महग्गभयं ।
 अनिस्सितो अनुपादानो सतो भिक्खु परिब्बजेज्जति ॥३०॥

सिया अज्जेन पि.....पे०....कथं च सिया । रूपेहि भिक्खवे आरुप्पा
 सन्ततरोज्जति अयं एकानुपस्सना, आरुप्पेहि निरोधो सन्ततरोज्जति अयं दुत्तियानु-
 पस्सना । एवं सम्मा.....अथापरं एतदवोच सत्था—

ये च रूपपगा सत्ता ये च आरुप्पवासिनो^१ ।
 निरोधं अप्पजानन्ता आगन्तारो पुनग्गभवं ॥३१॥
 ये च रूपे परिज्जाय अरूपेसु सुसण्ठिता^२ ।
 निरोधे ये विमुच्चन्ति ते जना मच्चुहायिनोज्जति ॥३२॥

सिया अज्जेन पि....पे०.....कथं च सिया । यं भिक्खवे सदेवकस्स
 लोकस्स समारकस्स सम्ममणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय इदं सच्चंजति

^१ M. आरुप्पट्ठायिनो. ^२ M. असण्ठिता.

उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं मुसाऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं—अयं एकानुपस्सना; यं भिक्खवे सदेवकस्स—पे०—सदेवमनुस्साय इदं मुसाऽति उपनिज्झायितं तदमरियानं एतं सच्चंऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं—अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा.....पे०.....अथापरं एतदवोच सत्था—

अनत्तनि अत्तमानं पस्स लोकं सदेवकं ।

निविट्ठं नामरूपस्मि इदं सच्चंऽति मञ्जाति ॥३३॥

येन येन हि मञ्जान्ति ततो तं होति अञ्जथा ।

तं हि तस्स मुसा होति मोसधम्मं हि इत्तरं ॥३४॥

अमोसधम्मं निब्बाणं तदरिया सच्चतो विट्ठ ।

ते वे सच्चाभिसमया निच्छाता परिनिब्बुताऽति ॥३५॥

सिया अञ्जेन पि परियायेन सम्माद्वयतानुपस्सनाऽति इति चे भिक्खवे पुच्छितारो अस्सु, सियातिऽस्सु वचनीया । कथं च सिया । यं भिक्खवे सदेवकस्सपे०.....सदेवमनुस्साय इदं सुखं ऽति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं दुक्खंऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं—अयं एकानुपस्सना, यं भिक्खवे सदेवकस्स.....पे०.....सदेवमनुस्साय इदं दुक्खंऽति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं सुखंऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं—अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्माद्वयतानुपस्सिनो खो भिक्खवे भिक्खुनो अप्पमतस्स आतापिनो पहिततस्स विहरतो द्वित्रं फलानं अञ्जतरं फलं पाटिकं दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिताऽति । इदमवोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था—

रूपा सहा रसा गन्धा फस्सा धम्मा च केवला ।

इट्ठा कन्ता मनापा च यावतत्थीति वुच्चति ॥३६॥

सदेवकस्स लोकस्स एते वो सुखसम्मता ।

यत्थ चेते निरुज्जन्ति तं नेसं दुक्खसम्मतं ॥३७॥

सुखंऽति दिट्ठ मरियेहि सक्कायस्सुपरोधनं ।

पच्चनीकं इदं होति सब्बलोकेन पस्सतं ॥३८॥

यं परे सुखतो आहु तदरिया आहु दुक्खतो ।

यं परे दुक्खतो आहु तदरिया सुखतो विट्ठ ।

पस्स धम्मं दुराजानं सम्पमूलहेत्थ अविट्ठसू ॥३९॥

निवुतानं तमो होति अन्धकारो अपस्सतं ।

सतं च विवटं होति आलोको पस्सतं इव ।

सन्तिके न विजानन्ति मगा धम्मस्सऽकोविदा ॥४०॥

भवराग परेतेहि भवसोतानुसारिहि ।

मारधेय्यानुपन्नेहि^१ नायं धम्मो सुसम्बुधो^२ ॥४१॥

को नु अञ्जात्रमरियेहि पदं सम्बुद्धमरहति ।

यं पदं सम्मदञ्जाय परिनिब्बन्ति अनासवाऽति ॥४२॥

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं । इमस्मिं खो पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने सट्ठिमत्तानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसूति ।

द्वयतानुपस्सनासुत्तं निट्ठितं ।

तस्सुदानं—

सच्चं उपधि अविज्जं च संखारा^३ विञ्जाणपञ्चमं । फस्सवेदनिया तण्हा उपादानारम्भा^४आहारा । इज्जिते^५ फन्दितं रूपं सच्चदुक्खेन सोळसाति ॥

महावग्गो ततियो ।

तस्सुदानं—

पट्थज्जं^६ च पधानं^७ । सुभ^८.....सुन्दरि (तथा) ।

माधसुत्तं च मेजे मल्लं पवुच्चति^९ । वासेट्ठो चापि कोकालि नाल^{१०} को द्वयतानुपस्सना ।

द्वादसेसानि^{११} सुत्तानि महावग्गोति वुच्चतीति ।

^१ M. मारधेय्यानुपन्नेभि. ^२ M. सुसंबुद्धो. ^३ M. संखारे विञ्जाणं पञ्चमं. ^४ M. ०रम्भ. ^५ M. इज्जितं. ^६ M. पट्थज्जा. ^७ M. पधाना. ^८ C. सुभासितं च सुन्दरि. M. सुभा सुन्दरिका तथा. ^९ M. च वुच्चति. ^{१०} C. नास्ति को. ^{११} M. द्वादस तानि.

४—अट्टकवग्गो

(३६—काम-सुत्तं ४।१)

कामं कामयमानस्स तस्स चेतं समिज्झति ।
 अट्ठा पीतिमनो होति लट्ठा मच्चो यदिच्छति ॥१॥
 तस्स चे कामयमानस्स^१ छन्दजातस्स जन्तुनो ।
 ते कामा परिहायन्ति सल्लविट्ठोऽव रूपति ॥२॥
 यो कामे परिवज्जेति सप्पस्सेव पदा सिरो ।
 सो इमं^२ विसत्तिकं लोके सतो समतिवत्तति ॥३॥
 खेतं वत्थुं हिरज्जं वा गवास्सं^३ दासपोरिसं^४ ।
 थियो^५ बन्धु पृथू कामे यो नरो अनुगिज्झति ॥४॥
 अबला^६ नं बलीयन्ति मट्ठन्तेनं परिस्सया ।
 ततो नं दुक्खमन्वेति नावं भिन्नमिबोदकं ॥५॥
 तस्मा जन्तु सदा सतो कामानि परिवज्जये ।
 ते पहाय तरे ओघं नावं सिञ्चि^७ त्व पारगूति ॥६॥

कामसुत्तं निट्ठितं ।

(४०—गुहट्ठक-सुत्तं ४।२)

सत्तो गुहायं बहुनाभिच्छन्नो^८, तिट्ठं नरो मोहनस्मि पगाळ्हो ।
 दूरे विवेका हि तथाविधो सो, कामा हि लोके न हि सुप्पहाया ॥१॥
 इच्छानिदाना भवसातबद्धा, ते दुप्पमुज्जा न हि अज्जमोक्खा ।
 पच्छा पुरे वाऽपि अपेक्ख^९ माना, इमेऽव कामे पुरिमेऽव जप्पं^{१०} ॥२॥

^१ R., N. कामयानस्स. ^२ M., N. सोऽमं. ^३ M. गवस्सं.
^४ M. दासपरिसं. ^५ M. सिरो. ^६ R. अबलाऽव. ^७ M. सिञ्चित्वा, M.,
 N. सित्वाऽव. ^८ M. °छन्दो. ^९ C. अपेक्ख°. ^{१०} M. पजप्पं. नास्ति व

कामेसु गिद्धा पसुता पमूळ्हा, अवदा^१निया ते विसमे निविट्ठा^२ ।
 दुक्खूपनीता परिदेवयन्ति, किं सु भविस्साम इतो चुतासे ॥३॥
 तस्मा हि सिक्खेथ इधेव जन्तु, यं किञ्चि जञ्जा विसमं^३ति लोके ।
 न तस्स हेतु विसमं चरेय्य, अप्पं हिदं^४ जीवितमाहु धीरा ॥४॥
 पस्सामि लोके परिफन्दमानं, पजं इमं तण्हागतं^५ भवेसु ।
 हीना नरा मच्चुमुखे लपन्ति, अवीततण्हासे^६ भवाभवेसु ॥५॥
 ममायिते पस्सथ फन्दमाने, मच्छेऽव अप्पोदके खीणसोते ।
 एतं^७पि दिस्वा^८ अममो चरेय्य, भवेसु आसत्तिमकुब्बमानो ॥६॥
 उभोसु अन्तेसु विनेय्य छन्दं, फस्सं परिञ्जाय^९ अनानुगिद्धो ।
 यदत्तगरही तदकुब्बमानो, न लिप्पती^{१०} दिट्ठ सुतेसु धीरो ॥७॥
 सञ्जं परिञ्जा वितरेय्य ओघं, परिग्गहेसु मुनि नोपलित्तो ।
 अब्बूळ्हसल्लो चरमप्पमत्तो, नासि^{११}सती लोकमिमं परं चा^{१२}ति ॥८॥

गुहट्ठकसुत्तं निदिठत्तं ।

(४१—दुट्ठठक-सुत्तं ४।३)

वदन्ति वे^१ दुट्ठमनापि एके^{११}, अथो^{१२}पि वे^{१३} सच्चमना वदन्ति ।
 वादं च जातं मुनि नो उपेति, तस्मा मुनि नत्थि खिलो कुहिञ्चि ॥१॥
 सकं हि दिट्ठि कथमच्चयेय्य, छन्दा^{१४}नुनीतो रुचिया निविट्ठो ।
 सयं समत्तानि पकुब्बमानो, यथा हि जानेय्य तथा वदेय्य ॥२॥
 यो अत्तनो सीलवतानि जन्तु, अनानु^{१५}पुट्ठो च^{१६} परेस^{१७} पावा^{१८} ।
 अनरियधम्मं कुसला तमाहु, यो आतुमानं सयमेव पावा^{१९} ॥३॥
 सन्तो च भिक्खु अभिनिब्बुतत्तो, इति^{२०}हंति सीलेसु अकत्थमानो ।
 तमरियधम्मं कुसला वदन्ति, यस्सुस्सदा नत्थि कुहिञ्चि लोके ॥४॥

^१ M. अप° . ^२ M. °वत्था, °वित्था. ^३ C. हि तं, M. हेतं.

^४ C. तण्हागतं. ^५ M., M. °सो. ^६ M. दिस्वान. ^७ M.

परिञ्जा. ^८ C. लिप्पति. ^९ C., M. °ति. ^{१०} M. चे. ^{११} C. एते.

^{१२} N. अञ्जोपि. ^{१३} C. चे. ^{१४} M. छन्दानतीतो. ^{१५} M. °फुट्ठो.

^{१६} M. नास्ति ^{१७} M. परस्स. ^{१८} M. पाव.

पकप्पिता^१ संखता यस्स धम्मा, पुरक्खता^२ सन्ति^३ अब्बिदाता ।
 यदत्तनि^४ पस्सति आनिसंसं, तं निस्सितो कुप्प-पटिच्च-सन्ति^५ ॥५॥
 दिट्ठीनिवेसा^६ न हि स्वातिवत्ता, धम्मेसु निच्छेय्य^७ समुगगहीतं ।
 तस्मा नरो तेसु निवेसनेसु, निरस्सति^८ आदिय^९ तिच्च धम्मं ॥६॥
 धोनस्स हि^{१०} नत्थि कुहिचि लोके, पकप्पिता दिट्ठि भवाभवेसु ।
 मायं च मानं च पहाय धोतो, स केन गच्छेय्य अनूपयो सो^{११} ॥७॥
 उपयो हि धम्मेसु उपेति वादं, अनूपयं^{१२} केन कथं वदेय्य ।
 अत्तं निरत्तं न हि तस्स अत्थि, अधोसि सो दिट्ठिमिधेव सब्बा^{१३} ति ॥८॥
 दुट्ठट्ठकमुत्तं निट्ठितं ।

(४२—सुद्धट्ठक सुत्तं ४१४)

पस्सामि सुद्धं परमं अरोगं, दिट्ठेन^{१३} संमुद्धि नरस्स होति ।
 एताभिजानं^{१४} परमंति ज्ञत्वा, सुद्धानुपस्सीति^{१५} पच्चेति ज्ञाणं ॥१॥
 दिट्ठेन चे सुद्धि नरस्स होति, ज्ञाणेन वा सो पजहाति दुक्खं ।
 अञ्जेन सो सुज्झति सोपधीको, दिट्ठी^{१६} हि नं पाव तथा वदानं ॥२॥
 न ब्राह्मणो अञ्जतो सुद्धिमाह, दिट्ठे सुते सीलवते^{१७} मुते वा ।
 पुञ्जे च पापे च अनू^{१८} पलित्तो, अत्तज^{१९} हो न यिध^{२०} पकुब्बमानो ॥३॥
 पुरिमं पहाय अपरं सिता^{२१} से, एजानुगा ते^{२२} न तरन्ति संगं ।
 ते उगगहायन्ति निरस्सजन्ति^{२३}, कपीव साखं पमुखं^{२४} गहाय^{२५} ॥४॥

१ M. °का. २ M. पुरे०. ३ M. °सन्तिमवी°. ४ R. °नी.
 ५ M. कुप्पं पटिच्चे सन्ति. ६ M. दिट्ठि°. ७ M. निगच्छेय्य. ८ M.,
 N. निदस्सति. ९ M. °ती च. १० R. ही. ११ C., N. अनुपयो,-
 अनुपयं. १२ M., Fsb. —सब्बं. १३ C. दिट्ठीन. १४ M.,
 N. एवाभि°. १५ M. नास्ति १६ M. दिट्ठि. १७ C. सीलव्वते.
 १८ C., M. अनु० १९ C. अत्तजहो. २० M., Fsb.—न इध.
 २१ M. सिताय. २२ M. न ते. २३ M. निस्सजन्ति, निस्सज्जन्ति.
 २४ C. पमुञ्चं, M पमुञ्च. २५ C. गहायं.

सयं समादाय वतानि जन्तु, उच्चावचं गच्छति सञ्जासत्तो^१ ।
 विद्वा च वेदेहि समेच्च धम्मं, न उच्चावचं गच्छति भूरिपञ्जो ॥५॥
 स सब्बधम्मेसु^२ विसेनिभूतो, यं किञ्चि दिट्ठं व^३ सुतं मुतं वा ।
 तमेवदास्सिवटं चरन्तं, केनीध लोकास्मि^४ विकप्पयेय्य ॥६॥
 न कप्पयन्ति न पुरेक्खरोन्ति^५, अच्चन्तसुद्धीति^६ न ते वदन्ति ।
 आदानगन्थं गथितं विसज्ज, आसं न कुब्बन्ति कुहिंचि लोके ॥७॥
 सीमातिगो ब्राह्मणो तस्स नत्थि, जत्वा व^७ दिस्वा व^७ समुग्गहीतं ।
 न रागरागी न विराग^८रत्तो, तस्सीध^९ नत्थि^{१०} परमुग्गहीतन्ति ॥८॥
 सुद्धट्ठकसुत्तं निट्ठितं ।

(४३—परमट्ठक-सुत्तं ४।५)

परमंजति दिट्ठीसु^{११} परिब्वसानो, यदुत्तरि^{१२} कुरुते जन्तु लोके ।
 हीनाति अञ्जो ततो सब्बमाह, तस्मा विवादानि अवीतिवत्तो ॥९॥
 यदत्तनी^{१३} पस्सति आनिसंसं, दिट्ठे सुते सीलवते मुते वा ।
 तदेव सो तत्थ समुग्गहाय, निहीनतो पस्सति सब्बमञ्जं^{१४} ॥१०॥
 तं वाऽपि गन्थं कुसला वदन्ति, यं निस्सितो^{१५} पस्सति हीनमञ्जं ।
 तस्मा हि दिट्ठं व सुतं मुतं वा, सीलवत्तं भिक्खु न निस्सयेय्य ॥११॥
 दिट्ठिंऽपि लोकास्मि^{१६} न कप्पयेय्य, जाणेन वा सीलवतेन वाऽपि ।
 समोऽति अत्तानमनूपनेय्य, हीनो न मञ्जोथ विसेसि^{१७} वाऽपि ॥१२॥
 अत्तं पहाय अनुपादियानो, जाणेऽपि सो निस्सयं नो करोति ।
 स वे वियत्तेसु^{१८} न वग्गसारी, दिट्ठिंऽपि सो न पच्चेति किञ्चि^{१९} ॥१३॥

^१ C. पञ्ज°, M. सञ्जातत्तो, अञ्जातत्तो ^२ C. सब्बेसु धम्मेसु,
 नास्ति तस. ^३ M. वा. ^४ M., Fsb—°स्मि. ^५ M. पुरेक्ख°— ^६ M.
 °सुद्धि. ^७ C., M. च. ^८ C., M. पि रागरत्तो. ^९ M. तस्स यिध.
^{१०} R. नत्थि. ^{११} C., M. दिट्ठीसु. ^{१२} M. उत्तरि. ^{१३} C.,
 M. °नि. ^{१४} C. सब्बमञ्जो (द्र० 787d, 797c). ^{१५} C. यन्निस्सितो.
^{१६} M. लोकास्मि. ^{१७} C., P. विसेसवाऽपि, M. विसेसि चाऽपि.
^{१८} B. वियत्तेसु, M. द्वियत्तेसु, दियत्थेसु. ^{१९} B. कंचि (नास्ति cf.
 917a, 1023a).

यस्सूभयन्ते^१ पणिधीऽध नत्थि, भवाभवाय इध वा हुरं वा ।
 निवेसना तस्स^२ न सन्ति केचि, धम्मेषु निच्छेय्य समुग्गहीता^३ ॥६॥
 तस्सीध^४ दिट्ठे व^५ सुते मुते वा, पक्कप्पिता नत्थि अणूऽपि^६ सञ्जा ।
 तं ब्राह्मणं दिट्ठि मनादियानं^७, केनीध^८ लोकस्मि^९ विकप्पयेय्य ॥७॥
 न कप्पयन्ति न पुरेक्खरोन्ति^{१०}, धम्माऽपि तेसं^{११} न पटिच्छितासे^{१२} ।
 न ब्राह्मणो सीलवतेन नेय्यो, पारं गतो न पच्चेति तादि ॥८॥

परमट्ठकसुत्तं निदिठत्तं ।

(४४—जरा-सुत्तं ४१६)

अप्यं वत जीवितं इदं, ओरं वस्ससताऽपि मिय्यति ।
 यो^{१३} चेऽपि^{१४} अतिच्च जीवति, अथ खो सो जरसाऽपि मिय्यति ॥१॥
 सोचन्ति जना ममायिते, न हि सन्ति निच्चा^{१५} परिग्गहा ।
 विनाभावसन्तमेविदं, इति दिस्वा नागारमावसे ॥२॥
 मरणेनऽपि नं पहीयति^{१६}, यं पुरिसो मम^{१७} यिदंऽपि मञ्जाति ।
 एवंऽपि^{१८} विदित्वा पण्डितो, न ममत्ताय^{१९} नमेथ^{२०} मामको ॥३॥
 सुपिनेन यथाऽपि संगतं^{२१}, पटिबुद्धो पुरिसो न पस्सति ।
 एवंऽपि पियायितं^{२२} जनं, पेतं कालकतं न पस्सति ॥४॥
 दिट्ठाऽपि सुताऽपि ते जना, एसं नाममिदं पवुच्चति ।
 नामं एवावसिस्सति^{२३}, अक्खेय्यं पेतस्स^{२४} जन्तुनो ॥५॥

^१ C. यस्सुभन्ते. ^२ M. यस्स. ^३ M. °हीतं. ^४ M.
 तस्सयिध. ^५ M. वा. ^६ M. अणु. ^७ C. ब्राह्मणा दिट्ठिमनादि-
 याना. ^८ C. कोनीध. ^९ M., Fsb,—°स्मि. ^{१०} M. पुरक्ख°. ^{११} M. नास्ति ^{१२} C., Fsb,—पनिच्छितासे. ^{१३} M. न सो, सो.
^{१४} C. मे. ^{१५} तथैव N.; M. न हिंसन्ति निच्चा, Fsb. न हि
 सन्तानिच्चा.

^{१६} C., M. पहीय्यति. ^{१७} M. ममयं, ममायं, मयं. ^{१८} M., N.
 एतं. ^{१९} M., Fsb. पमत्ताय. ^{२०} M. नमेय. ^{२१} M. भंगतं. ^{२२} C.
 जरायितं. ^{२३} M. नामं येवा°, एवावस्सयति, एव तावसिस्सति. ^{२४} M. एतस्स.

सोकपरिदेवमच्छरं, न जहन्ति गिद्धा ममायिते ।
 तस्मा मुनयो परिगगहं, हित्वा अचरिसु^१ खेमदस्सिनो ॥६॥
 पत्तिलीनचरस्स^२ भिक्खुनो, भजमानस्स विवित्तमासनं^३ ।
 सामगियमाहु तस्स तं, यो^४ अत्तानं भवने न दस्सये ॥७॥
 सब्बत्थ मुनि^५ अनिस्सितो, न पियं कुब्बति नोऽपि अप्पियं ।
 तस्मि परिदेवमच्छरं, पण्णे वारि यथा न लिप्पति^६ ॥८॥
 उदविदु यथाऽपि पोक्खरे, पदुमे वारि यथा न लिप्पति^६ ।
 एवं मुनि नोपलिप्पति^६, यदिदं दिट्ठसुत्तं^७ मुत्तेसु वा ॥९॥
 धो नो न हि तेन मज्जति, यदिदं दिट्ठसुत्तं^७ मुत्तेसु वा ।
 न अज्जेन^८ विमुद्धिमिच्छति, न हि सो रज्जति नो विरज्जति ॥१०॥

जरासुत्तं निदिठत्तं ।

(४५—तिस्समेत्तेय्य-सुत्तं ४।७)

मेथुनमनुयुत्तस्स (इच्चायस्मा तिस्सो^{१०} मेत्तेय्यो) विधातं ब्रूहि मारिस्स ।
 सुत्वान तव सासनं विवेके सिक्खिस्सामसे^{११} ॥१॥
 मेथुनमनुयुत्तस्स (मेत्तेय्याति भगवा) मुस्सतेवापि सासनं ।
 मिच्छा च पटिपज्जति एतं तस्मि अनारियं ॥२॥
 एको पुब्बे चरित्वान मेथुनं यो निसेवति ।
 यानं भन्तंऽव तं लोके हीनमाहु पुथुज्जनं ॥३॥
 यसो कित्ति^{१२} च या पुब्बे हायतेऽवापि^{१३} तस्स सा ।
 एतंऽपि दिस्वा सिक्खेथ मेथुनं विप्पहातवे ॥४॥
 संकप्पेहि परेतो सो^{१४} कपणो विय ज्ञायति ।
 सुत्वा परेसं निग्घोसं मकु होति तथाविधो ॥५॥

^१ M. अचरिसु, अचरियंसु, अचरियंसु. ^२ M. पटि°. ^३ M. विवित्तमानसं, C. चित्तमानसं, N. विवित्तमासनं. ^४ M. सो.
^५ Fsb.—मुनी. ^६ M., N. लिपति. ^७ M. दिट्ठं. ^८ M. दिट्ठं.
^९ M., Fsb.—नाज्जेन. ^{१०} M. तिस्समेत्तेय्यो. ^{११} M., Fsb.—सिक्खि
 सामसे ^{१२} C. कित्ति. Fsb, N. कित्ती. ^{१३} C. हायते चापि.
^{१४} Fsb. यो.

अथ सत्थानि कुस्ते परवादेहि चोदितो ।
 एस ख्वस्स महागेधो मोसवज्जं पगाहति ॥६॥
 पण्डितोऽति समञ्जातो^१ एकचरियं अधिद्वितो ।
 अथापि मेथुने युत्तो मन्दोऽव परिकिस्सति ॥७॥
 एतमादीनवं ज्ञात्वा मुनि पुब्बापरे इधे ।
 एकचरियं दळ्हं कयिरा^२ न निसेवेथ मेथुनं ॥८॥
 विवेकं येव सिक्खेथ एतदरि^३यानमुत्तमं ।
 तेन^४ सेट्ठो न^५ मज्जेथ स त्रे निब्बानसन्तिके ॥९॥
 रित्तस्स^६ मुनिनो चरतो कामेसु अनपेक्खिनो ।
 ओघतिण्णस्स पिहयन्ति कामेसु गथिता^७ पजाऽति ॥१०॥

तिस्समेत्तेय्यसुत्तं निट्ठितं ।

(४६—पसूर-सुत्तं ४८)

इधेव सुद्धि^१ इति वादियन्ति^२, नाञ्जेसु^३ धम्मेसु विसुद्धिमाहु ।
 यं निस्सिता तत्थ सुभं^४ वदाना, पच्चेकसच्चेसु पुथू निविट्ठा ॥१॥
 ते वादकामा परिसं विगय्ह, बालं दहन्ति^५ मिथु अज्जमज्जं ।
 वदेन्ति^६ ते अज्जसिता कथोज्जं, पसंसकामा कुसला वदाना ॥२॥
 युत्तो कथायं^७ परिसाय मज्जे, पसंसमिच्छं विनिधाति होति ।
 अपाहतस्मिं पन मंकु होति, निन्दाय सो कुप्पति रत्थमेसी ॥३॥
 यमस्स वादं परिहीनमाहु, अपाहतं पञ्हवीमंसकासे^८ ।
 परिदेवति^९ सोचति हीनवादो, उपच्चगा मंजति अनुत्थुणाति^{१०} ॥४॥

^१ M. पसञ्जातो. ^२ M. कयिराथ, करियाथ. ^३ M. एकचरिया-
 नमुत्तमं. ^४—^५ M. न तेन सेट्ठो ^६ C. चित्तस्स. ^७ M. गथिता.
^८ Fsb. C. सुद्धि (द्र० ८९२a.) ^९ M. वादयन्ति. ^{१०} M. नञ्जेसु.
^{११} N. सुभा. ^{१२} M. हरन्ति. ^{१३} M., N. वदन्ति. ^{१४} C. °य.
^{१५} M. Fsb. C. पञ्हवि°, C. Fsb °सकाये. ^{१६} Fsb. °ती.
^{१७} C., M. Fsb. °नाति.

एते विवादा समणेषु जाता, एतेसु उग्घाति^१ निघाति^१ होति ।
 एतंऽपि^२ दिस्वा विरमे कथोज्जं, न हञ्जदत्थत्थि पसंसलाभा ॥५॥
 पसंसितो वा पन तत्थ होति, अक्खाय वादं परिसाय मज्जे ।
 सो हस्सति^३ उण्णमतिच्च^४ तेन, पप्पुय्य त^५मत्थं^६ यथामनो अहु^७ ॥६॥
 या उष्णति^८ साऽस्स^९ विघातभूमि, मानातिमानं वदते पनेसो ।
 एतंपि दिस्वा न विवादयेथ, न हि तेन सुद्धिं^{१०} कुसला वदन्ति ॥७॥
 सूरौ यथा राजखादाय पुट्ठो^{११}, अभिगज्जमेति पटिसूरमिच्छं ।
 येनेव सो तेन पलेहि^{१२} सूर^{१३}, पुब्बेऽव नत्थि यदिदं युधाय ॥८॥
 ये दिट्ठिमुगग्यह विवादयन्ति^{१४}, इदमेव सच्चंऽति च वादयन्ति ।
 ते त्वं वदस्सु^{१५} न हि तेऽघ^{१६} अत्थि, वादम्हि जाते पटिसेनिकत्ता ॥९॥
 विसेनिकत्वा पन ये चरन्ति^{१७}, दिट्ठीहि दिट्ठि अविरुज्झमाना ।
 तेसु त्वं किं^{१८} लभेथो^{१९} पसूर^{२०}, येसीघ नत्थि^{२१} परमु^{२२}ग्गहीतं ॥१०॥
 अथ तं पवित^{२३}क्कमागमा, मनसा दिट्ठिगतानि चिन्तयन्तो ।
 धोनेन युगं समागमा, न हि त्वं सग्घसि^{२४} संपयातवे'ति ॥११॥

पसूरसुत्तं निदिठतं ।

(४७—मागन्दिन्य-सुत्तं ४।६)

दिस्वान तण्हं अरति^{२५} रगं च, नाहोसि छन्दो अपि मेथुनस्मि ।
 किमेव्निदं मुत्तकरीसपुण्णं, पादाऽपि न संफुसितुं न इच्छे ॥१॥
 एतादिसं चे रतनं न इच्छसि, नारिं नरिन्देहि बहूहि पत्थितं ।
 दिट्ठिगतं^{२६} सीलवतानुजीवितं, भवूपपत्तिं च वदेसि कीदिसं ॥२॥

१ M. °टि. २ C. एवं. ३ Fsb. °ती, M. हंसति. ४ M. °ती च, ५—६ Fsb. तं. अत्थं. M. तमत्थ. ७ R. °ह. ८ Fsb. °ती.
 ९ M. सास, तस्स. १० M. सुद्धि. ११ M. फुट्ठो. १२ M. पलेति.
 १३ M. सूर, पुर. १४ M. विवादयन्ति. १५ M. वरस्सु. १६ M. °च.
 १७ M. वदन्ति. १८ M. किर. १९ M. लभेथ. २० M. समुद्. २१ Fsb.
 नत्थी. २२ M. परमं. २३ M. सवितक्क°. २४ C. पग्घसि, M.
 अग्घसि, N. सक्खसि. २५ M. अरति च रागं, N. अरतिं च रागं.
 २६ Fsb. दिट्ठी°.

इदं वदामीति न तस्स होति (मागन्दियाति भगवा),
 धम्मेसु निच्छेय्य समुग्गहीतं ।
 पस्सं च दिट्ठीसु अनुग्गहाय, अज्झत्तसन्ति^१ पचिन्नं^२ अदस्सं^३ ॥३॥
 विनिच्छया^४ यानि पक्खितानि (इति मागन्दियो),
 ते वे^५ मुनि ब्रूसि^६ अनुग्गहाय ॥
 अज्झत्तसन्तीति यमेतमत्थं, कथं नु धीरेहि पवेदितं तं ॥४॥
 न दिट्ठिया न सुतिया न ज्ञाणेन (मागन्दियाति भगवा),
 सीलब्बतेनापि न^७ सुद्धिमाह^८ ।
 अदिट्ठिया अस्सुतिया^९ अज्झाणा^{१०}, असीलता अब्बता नोऽपि तेन ।
 एते च^{११} निस्सज्ज^{१२} अनुग्गहाय, सन्तो अनिस्साय भवं न जप्पे ॥५॥
 नो चे किर दिट्ठिया न सुतिया न ज्ञाणेन (इति मागन्दियो),
 सीलब्बतेनापि विसुद्धिमाह ।
 अदिट्ठिया अस्सुतिया अज्झाणा, असीलता अब्बता नोऽपि तेन ।
 मज्जेमऽहं^{१३} मोमुहमेव धम्मं, दिट्ठिया एके पच्चेन्ति सुद्धि ॥६॥
 दिट्ठि^{१४} च निस्साय अनुपुच्छमानो (मागन्दियाति भगवा),
 समुग्गहीतेसु पमोहमागा^{१५} ।
 इतो च नादक्खि^{१६} अणुंऽपि सज्जं, तस्मा तुवं मोमुहतो दहासि^{१७} ॥७॥
 समो विसेसी उद वा निहीनो^{१८}, यो मज्जाति सो विवदेय तेन ।
 तीसु विधासु अविकंपमानो, समो विसेसीति न तस्स होति ॥८॥
 सच्चवंऽति सो ब्राह्मणो किं वदेय्य, मुसाऽति वा सो विवदेय केन ।
 यस्मिं समं विसमं चापि^{१९} नत्थि, सो केन वादं पटिसंयुजेय्य ॥९॥
 ओकं पहाय अनिकेतसारी, गामे अकुब्बं मुनि सन्थवानि ।
 कामेहि रित्तो अपुरेक्खरानो^{२०}, कथं न^{२१} विग्गह् जनेन कयिरा ॥१०॥

^१ C., M. अज्झत्तं सन्ति (द्र० ११९). ^२ M. पचिचिन्नं. ^३ M. अदस्सं.
^४ M. विनिच्छ यानि. ^५ C. वे. ^६ Fsb. मुनी. ^७ M. विसुद्धि M. न
 सुद्धि. ^८ C. °माहा. ^९ M., P. असुतिया. ^{१०} Fsb. अज्जाणा,
^{११} M. न. ^{१२} M. निस्सज्ज. ^{१३} M., Fsb.—मज्जामहं. ^{१४} N.
 दिट्ठीसु. ^{१५} C. सम्मोहं. M. समोहमा गमा, पमोहमागमा. ^{१६} R.
 नादक्खि. ^{१७} M. रहासि, दक्खासि, दस्ससि. ^{१८} M. विहीनो. ^{१९} M.,
 N. वाऽपि. ^{२०} M. अपुरेक्खमानो. ^{२१} C., N. नु.

येहि विवित्तो विचरेय्य लोके , न तानि उग्गय्ह वदेय्य नागो ।
 एलंबुजं कंटकं^१ वारिजं यथा , जलेन पंकेन चानूपलितं ।
 एवं मुनी सन्तिवादो अगिद्धो , कामे च लोके च अनूपलितो ॥११॥
 न वेदगू दिट्ठिया^२ न मुतिया , स मानमेति न हि तम्मयो सो ।
 न कम्मना नोऽपि सुतेन नेय्यो , अनूपनीतो सो निवेसनेसु ॥१२॥
 सञ्जाविरत्तस्स न सन्ति गन्था , पञ्जाविमुत्तस्स न सन्ति मोहा ।
 सञ्जं च दिट्ठिं च ये अग्गहेसुं , ते घट्टयन्ता^३ विचरन्ति लोके ॥१३॥

माणन्दियसुत्तं निट्ठितं ।

(४८—पुराभेद-सुत्तं ४१०)

कथंदस्सी कथंसीलो उपसन्तो ति वुच्चति ।
 तं मे गोतम पब्रूहि पुच्छितो उत्तमं नरं ॥१॥
 बीततण्हो पुरा भेदा (ऽति भगवा) पुब्बमन्तमनिस्सितो
 वेमज्जे नूप^४ संखेय्यो तस्स नत्थि पुरेक्खतं^५ ॥२॥
 अक्कोधनो असन्तासी अविकत्थी अकुक्कुचो^६ ।
 मन्तभाणी अनुद्धतो स वे वाचायतो मुनि ॥३॥
 निरासत्ति^७ अनागते अतीतं नानुसोचति ।
 विवेकदस्सी फस्सेसु दिट्ठीसु च न निय्यति ॥४॥
 पति^८लीनो अकुहको अपिहालु अमच्छरी ।
 अप्पगब्भो अजेगुच्छो पेसुण्ये च नो युतो^९ ॥५॥
 सातियेसु अनस्सावी अतिमाने च नो युतो ।
 सण्हो च पटिभानवा न सद्धो न विरज्जति ॥६॥
 लाभकम्पा^{१०} न सिक्खति अलाभे न च^{११} कुप्पति ।
 अविरुद्धो च तण्हाय रसे^{१२} च^{१३} नानुगिज्जति ॥७॥
 उपेक्खको^{१४} सदा सतो न लोके मज्जाते समं ।
 न विसेसी न नीचेय्यो तस्स न सन्ति उस्सदा ॥८॥

^१ M. कण्डकं. ^२ M. दिट्ठियाको, M., B. दिट्ठियायको. ^३ M. घट्टमाना, घरमाना. ^४ M. नूप°, न प. ^५ M. पुरेक्खतं. ^६ M. °च्छो.
^७ C., M. °सन्ति Bsb. °त्ती. ^८ M. पटि°. ^९ M. युत्तो. ^{१०} M. लोभ°, °कम्पा. ^{११} M. च न. ^{१२} M., B. रसेसु. ^{१३} R. उपेक्खको.

यस्स निस्सयता^१ नत्थि जत्वा धम्मं अनिस्सितो ।
 भवाय विभवाय वा तण्हा यस्स न विज्जति ॥९॥
 तं ब्रूमि उपसन्तोऽति कामेसु अनपेक्खनं^२ ।
 गन्था तस्स न विज्जन्ति अतारि^३ सो विसत्तिकं ॥ १० ॥
 न तस्स पुत्ता पसवो वा^४ खेत्तं वत्थुं न^५ विज्जति ।
 अत्तं^६ वाऽपि निरत्तं^७ वा न तस्मिं उपलब्धति^८ ॥११॥
 येन^९ वज्जु^{१०} पृथुज्जना अथो समणब्राह्मणा ।
 तं तस्स अपुरेक्खतं^{११} तस्मा वादेसु नेजति ॥१२॥
 वीतगेधो अमच्छरी न उस्सेसु वदते मुनि ।
 न समेसु न ओमेसु कप्पं नेति अकप्पियो ॥१३॥
 यस्स लोके सकं नत्थि असता च न सोचति ।
 धम्मेसु च न गच्छति स वे सन्तोऽति वुच्चतीति ॥ १४ ॥

पुराभेदसुत्तं निदिठत्तं ।

(४६—कलहविवाद-सुत्तं ४१११)

कुतो पहूता कलहा विवादा, परिदेवसोका सह मच्छरा च ।
 मानातिमाना सह पेसुणा च, कुतो पहूता ते तदिद्धं ब्रूहि ॥१॥
 पिया पहूता^१ कलहा विवादा, परिदेवसोका सह मच्छरा च ।
 मानातिमाना सह पेसुणा च, मच्छरिययुत्ता कलहा विवादा ।
 विवादजातेसु च पेसुणानि ॥२॥
 पिया सु लोकस्मिं कुतोनिदाना, ये वाऽपि लोभा विचरन्ति लोके ।
 आसा च निट्ठा च कुतोनिदाना, ये संपरायाय नरस्स होन्ति ॥३॥
 छन्दोनिदानानि पियानि लोके, ये वाऽपि लोभा विचरन्ति लोके ।
 आसा च निट्ठा च इतोनिदाना, ये संपरायाय नरस्स होन्ति ॥४॥

^१ M., B. निस्सयना. ^२ M. अनुपेक्खनं, अननुपेक्खनं. अनुपेक्खनं.
^३ M. अतरि, अतरी ^४ M., Fsb.—त्यज्यो. ^५ M. वत्थुं च, C.
 नास्ति न. ^६ M. अत्ता, अत्थं. ^७ M. निरत्थं. ^८ M. उपलिपति.
^९ C., B. तं. M, N. Fsb. नास्ति ^{१०} M., N. वज्जुं. ^{११} M.
 पुअर°. ^{१२} M. पिठ्यप्पहूता.

छन्दो नु लोकास्मि कुतोनिदानो, विनिच्छया वाऽपि कुतो पृहता ।
 कोधो मोसवज्जं च कथंकथा च, ये वाऽपि धम्मा समणेन वृत्ता ॥५॥
 सातं असातंऽति यमाहु लोके, तमूपनिस्साय पृहोति छन्दो ।
 रूपे सुदिस्वा विभवं भवं च, विनिच्छयं कुरुते जन्तु लोके ॥६॥
 कोधो मोसवज्जं च कथंकथा च, एतेऽपि धम्मा द्वयमेव सन्ते ।
 कथंकथी ज्ञापयथाय सिक्खे, जत्वा पवुत्ता समणेन धम्मा ॥७॥
 सातं असातं च कुतोनिदाना, किस्मि असन्ते न भवन्ति हेते ।
 विभवं भवं चापि यमेतमत्थं, एतं मे पब्रूहि यतोनिदानं ॥८॥
 फस्सनिदानं^१ सातमसातं, फस्से असन्ते न भवन्ति हेते ।
 विभवं भवं चापि यमेतमत्थं, एतं ते पब्रूमि इतोनिदानं ॥९॥
 फस्सो नु लोकास्मि कुतोनिदानो, परिग्गहा चापि^२ कुतो पृहता ।
 किस्मि असन्ते न ममत्तमत्थि, किस्मि विभूते न फुसन्ति फस्सा ॥१०॥
 नामं च रूपं च पटिच्च फस्सा, इच्छानिदानानि परिग्गहानि ।
 इच्छा^३ न सन्त्या^४ न ममत्तमत्थि, रूपे विभूते न फुसन्ति फस्सा ॥११॥
 कथं समेतस्स विभोति रूपं, सुखं दुखं वाऽपि कथं विभोति ।
 एतं मे ब्रूहि यथा विभोति, तं जानियाम^५ इति मे मनो अहु ॥१२॥
 न सञ्जासञ्जी न विसञ्जासञ्जी, तोऽपि असञ्जी न विभूतसञ्जी ।
 एवं समेतस्स विभोति रूपं, सञ्जानिदाना हि पपञ्चसंखा ॥१३॥
 यं तं अपुच्छिम्ह^६ अकित्तयी नो, अञ्जं तं पुच्छाम तदिद्ध ब्रूहि ।
 एत्तावतगं नो वदन्ति हेके, यक्खस्स सुद्धि इध पण्डितासे ।
 उदाहु अञ्जं पि वदन्ति एत्तो ॥१४॥
 एत्तावतगंऽपि वदन्ति हेके, यक्खस्स सुद्धि इध पण्डितासे ।
 तेसं पुनेके समयं वदन्ति, अनुपादिसेसे कुसला वदाना ॥१५॥
 एते च जत्वा उपनिस्सिताऽति, जत्वा मुनी^६ निस्सये सो विमंसी ।
 जत्वा विमुत्तो न विवादमेति, भवाभवाय न समेति धीरोऽति ॥१६॥

कलहविवादमुत्तं निट्ठितं ।

^१ N. फस्सं निदानं. ^२ वाऽपि. ^{३-५} M., N. इच्छायऽसन्त्या.
^४ M. जानिस्साम. ^५ M. अकित्तयि. ^६ M. मुनि.

(५०—चूळविग्रह-सुत्तं ४।१२)

सकं सकं दिट्ठिपरिब्वसाना, विगगय्ह नाना कुसला वदन्ति ।
 “यो एवं जानाति स वेदि धम्मं, इदं पटिकोसमकेवली सो” ॥१॥
 एवंऽपि विगगय्ह विवादियन्ति, बालो परो अकुसलोऽति चाह ।
 सच्चो नु वादो कतमो इमेसं, सब्बेऽव हीमे कुसला वदाना ॥२॥
 परस्स वे^१ धम्ममनानुजानं, बालो मगो^२ होति निहीनपञ्जो ।
 सब्बेऽव बाला सुनिहीनपञ्जा, सब्बेऽविमे दिट्ठिपरिब्वसाना ॥३॥
 सन्दिट्ठिया चे पन वीवदाता^३, संसुद्धपञ्जा कुसला मुत्तीमा ।
 न तेसं कोचि परिहीनपञ्जो, दिट्ठि^४ हि तेसंऽपि तथा समत्ता ॥४॥
 न चाहमेतं^५ तथियंति ब्रूमि, यमाहु बाला मिथु अञ्जमञ्जं ।
 सकं सकं दिट्ठि मकंसु सच्चं, तस्मा हि बालोऽति परं दहन्ति ॥५॥
 यमाहु सच्चं तथियंति एके, तमाहु अञ्जे तुच्छं मुसाऽति ।
 एवंऽपि विगगय्ह विवादियन्ते^६, कस्मा न एकं समणा वदन्ति ॥६॥
 एकं हि सच्चं न दुतियमत्थि, यस्मि पजानो विवदे पजानं ।
 नाना ते सच्चानि सयं थुनन्ति, तस्मा न एकं समणा वदन्ति ॥७॥
 कस्मा नु सच्चानि वदन्ति नाना, पवादियासे कुसला वदाना ।
 सच्चानि सुतानि^७ बहूनि नाना, उदाहु ते तक्कमनुस्सरन्ति ॥८॥
 न हेव सच्चानि बहूनि नाना, अञ्जत्र सञ्जाय निच्चानि लोके ।
 तक्कं च दिट्ठीसू पक्कपयित्वा, सच्चं मुसाऽति द्वयधम्ममाहु ॥९॥
 दिट्ठे सुते सीलवते मुते वा, एते^८ च^९ निस्साय विमानदस्सी ।
 विनिच्छये उत्वा पहस्समानो^९, बालो परो अकुसलोऽति^{१०} चाह ॥१०॥
 येनेव बालोऽति परं दहाति, तेनानुमानं कुसलोऽति चाह ।
 सयमत्तना सो कुसलो वदानो, अञ्जं विमानेति तथेव^{११} पावा^{११} ॥११॥
 अतिसरं^{१२} दिट्ठिया सो समत्तो, मानेन मत्तो परिपुण्णमानी ।
 सयमेव सामं मनसाभिसित्तो, दिट्ठी हि तस्स तथा समत्ता ॥१२॥
 परस्स चे हि वचसा निहीनो, तुमो^{१३} सहा होति निहीनपञ्जो ।
 अथ चे सयं वेदगू होति धीरो, न कोचि बालो समणेसु अत्थि ॥१३॥

^१ M. चे. ^२ N. मको. ^३ M. वीवदाना. ^४ Fsb. दिट्ठी.
^५ R. वाऽहमेतं. ^६ विवादयन्ति. ^७ R. सु तानि. ^८ N. एतेसु.
^९ N. पहंसमानो. ^{१०} N. अक्कुसलो. ^{११} N. तदेव पावद. ^{१२} N.
 अतिसार दिट्ठिया. ^{१३} N. तुम्हो.

अञ्जं इतो याभिवदन्ति धम्मं, अपरद्धा सुद्धिमकेवलीनो^१ ।
 एवं हि तिथ्या पुथुसो वदन्ति, संदिट्ठि रागेन हि तेऽभिरत्ता^२ ॥१४॥
 इधेव सुद्धि इति वादियन्ति^३, नाञ्जोसु धम्मेसु विसुद्धिमाहु ।
 एवंऽपि तिथ्या पुथुसो निविट्ठा, सकायने तत्थ दळ्हं वदाना ॥१५॥
 सकायने चापि दळ्हं वदानो, कमेत्थ^४ बालोऽति परं दहेय्य ।
 सयमेव^५ सो मेधकं^६ आवहेय्य, परं वदं बालमसुद्धधम्मं^७ ॥१६॥
 विनिच्छये ठत्वा सयं पमाय, उद्धं सो लोकास्मि विवादमेति ।
 हित्वान सब्बानि विनिच्छयानि, न मेधकं कुरुते^८ जन्तु लोकेति ॥१७॥
 चूळवियूहसुत्तं* निदिठत् ।

(५१—महावियूह-सुत्तं ४।१३)

ये केचिऽमे दिट्ठिपरिब्बसाना, इदमेव सच्चं ति विवादियन्ति ।
 सब्बेऽव ते निन्दमन्वानयन्ति, अथो पसंसंऽपि लभन्ति तत्थ ॥१॥
 अप्पं हि एतं न अलं समाय, दुवे विवादस्स फलानि भूमि ।
 एवं पि दिस्वा न विवादियेथ^९, खेमाभिपस्सं अविवादभूमि ॥२॥
 या काचिऽमा सम्मुतियो पुथुज्जा, सब्बाऽव एता न उपेति विट्ठा ।
 अनूपयो सो उपयं किमेय्य, दिट्ठे सुते खन्तिमकुब्बमानो ॥३॥
 सीलुत्तमा संयमेनाहु सुद्धिं, वतं समादाय उपट्ठितासे ।
 इधेव सिक्खेम अथऽस्स सुद्धि, भवूपनीता कुसला वदाना ॥४॥
 स चे चुतो सीलवतातो^{१०} होति, स^{११} वेधति कम्मं विराधयित्वा ।
 स जप्पति पत्थयतीध^{१२} सुद्धि, सत्थाऽव^{१३} हीनो पवसं घरम्हा ॥५॥
 सीलब्बतं वाऽपि पहाय सब्बं, कम्मं च सावज्जनवज्जमेतं ।
 सुद्धि असुद्धिऽति अपत्थयानो, विरतो चरे सन्तिमनुग्गहाय ॥६॥
 तपूपनिस्साय^{१४} जिगुच्छितं वा, अथ वाऽपि दिट्ठंऽव सुतं मुतं वा ।
 उद्धंसरा सुद्धमनुत्थुनन्ति, अवीततण्हासे भवाभवेसु ॥७॥

^१ N. सुद्धिमकेवली ते.

^२ N. त्याभिरत्ता.

^३ N. वादयन्ति.

^४ N. कं. तत्थ.

^५ N. सयंऽव सो मे धगं.

^६ R. बालमसुद्धि धम्मं.

^७ N. न मेधगं कुब्बति. * M. चूळवियूहसुत्तं. ^८ एतं पि दिस्वा न विवादियेथ.

^९ N. सीलवततो.

^{१०} M. पवेधति, N. पवेधति.

^{११} N. पजप्पति

पत्थयतिच्च

^{१२} M. सत्था विहीनो.

^{१३} M. तमुपनिस्साय.

पत्थयमानस्स हि जप्पितानि, संवेदितं चापि^१ पकप्पितेसु ।
 चुतूपपातो इध यस्स नत्थि, स केन वेधेय्य कुहिं चि^२ जप्पे ॥८॥
 यमाहु धम्मं परमंति एके, तमेव हीनंति पनाहु अज्जे ।
 सच्चो नु वादो कतमो इमेसं, सब्बेऽव हीमे कुसला वदाना ॥९॥
 सकं हि धम्मं परिपुण्णमाहु, अज्जास्स धम्मं पन हीनमाहु ।
 एवंपि विग्गय्ह विवादियन्ति^३, सकंसकं सम्मुतिमाहु सच्चं ॥१०॥
 परस्स चे वंभयितेन हीनो, न कोचि धम्मेसु विसेसि अस्स ।
 पुथू हि अज्जास्स वदन्ति धम्मं, निहीनतो सप्पिह दळ्हं वदाना ॥११॥
 सद्धम्मपूजा^४ च पना तथेव, यथा पसंसन्ति सकायनानि ।
 सब्बे पवादा तथिवा भवेय्युं, सुद्धिं हि तेसं पच्चत्तमेव ॥१२॥
 न ब्राह्मणस्स परनेय्यमत्थि, धम्मेसु निच्छेय्य समुग्गहीतं ।
 तस्मा विवादानि उपातिवत्तो, न हि सेट्ठ तो पस्सति धम्ममज्जं ॥१३॥
 जानामि पस्सामि तथेव एतं, दिट्ठिया एके पच्चन्ति सुद्धिं ।
 अट्ठक्खि चे किं हि तुमस्स तेन, अतिसित्वा अज्जेन वदन्ति सुद्धिं ॥१४॥
 पस्सं नरो दक्खति नामरूपं, दिस्वान वा अस्सति^५ तानिमेव ।
 कामं बहुं पस्सतु अप्पकं वा, न हि तेन सुद्धिं कुसला वदन्ति ॥१५॥
 निविस्सवादी न हि सुद्धिनायो^६, पकप्पितं^७ दिट्ठि पुरेक्खरानो ।
 यं निस्सितो तत्थ सुभं वदानो, सुद्धिवदो^८ तत्थ तथद्दसा सो ॥१६॥
 न ब्राह्मणो कप्पमुपेति संखं, न हि दिट्ठिसारी नऽपि जाणबन्धु ।
 अत्वा च सो सम्मुतियो पुथुज्जा, उपेक्खति उग्गहणन्तमज्जे^९ ॥१७॥
 विसज्ज गन्थानि मुनीध लोके, विवादजातेसु न वग्गसारी ।
 सन्तो असन्तेसु उपेक्खको सो, अनुग्गहो उग्गहणन्त^{१०} मज्जे ॥१८॥
 पुब्बासवे हित्वा नवे अकुब्बं, न छन्दगू नोऽपि निविस्सवादो ।
 स विप्पमुत्तो दिट्ठिगतेहि धीरो, न लिप्पति^{११} लोके अनत्तगरही^{१२} ॥१९॥

^१ N. पवेधितं वाऽपि.^२ R. कुहिं च.^३ N. विवादयन्ति.^४ C. सधम्मपूजा.^५ N. जायति.^६ M., N. सुब्बिनायो. B.

सुब्बिनयो.

^७ N. पकप्पिता दिट्ठि.^८ N. सुद्धिवदो.^९ उग्गहणन्ति

मज्जे.

^{१०} M. उग्गहणन्तिमज्जे.^{११} N. लिप्पति.^{१२} N.

अनत्थगरही.

स सब्बधम्मेषु विसेनिभूतो, यं किं चि दिट्ठं व सुत्तं मुत्तं वा ।
 स पन्नभारो मुनि विप्पमुत्तो^१ ,
 न कप्पियो नूपरतो न पत्थियोऽति (भगवाऽति) ॥२०॥

महाविपूहसुत्तं^२ निदिठत्तं ।

(५२—तुवट्टक-सुत्तं ४।१४)

पुच्छामि तं आदिच्चबन्धुं, विवेकं सन्तिपदं च महसिं^३ ।
 कथं दिस्वा निब्बाति भिक्खु, अनुपादियानो लोकास्मि किञ्चि ॥१॥
 मूलं पपञ्चसंखाया (ति भगवा), मन्ता अस्मीति सब्बमुपरुद्धे^४ ।
 या काचि तण्हा अज्झत्तं । तासं विनया सदा सतो सिक्खे ॥२॥
 यं किञ्चि धम्ममभिजञ्झा, अज्झत्तं अथ वाऽपि बहिद्धा ।
 न तेन मानं^५ कुब्बेथ, न हि सा निब्बुति सतं वुत्ता ॥३॥
 सेय्यो न तेन मञ्जेय्य, नीचेय्यो अथ वाऽपि सरिक्खो ।
 फुट्ठो^६ अनेकरूपेहि, नातुमानं विकप्पयं तिट्ठे ॥४॥
 अज्झत्तमेव उपसमे, नाञ्जतो भिक्खु सन्तिमेसेय्य ।
 अज्झत्तं उपसन्तस्स, नत्थि अत्तं^७ कुतो निरत्तं^८ वा ॥५॥
 मज्जे यथा समुद्स्स, ऊमि नो जायति ठितो होति ।
 एवं ठितो अनेज्जस्स, उस्सदं भिक्खु न करेय्य कुहिं चि ॥६॥
 अकित्तयि विवट्ठचक्खु, सक्खिधम्मं परिस्सयविनयं ।
 पटिपदं वदेहि भदं ते, पातिमोक्खं अथ वाऽपि समाधिं ॥७॥
 चक्खूहि नेव लोलस्स, गामकथाय आवरये सोतं ।
 रसे च नानुगिज्जेय्य, न च ममायेथ किञ्चि लोकास्मि ॥८॥
 फस्सेन यदा फुट्ठस्स, परिदेवं भिक्खु न करेय्य कुहिं चि ।
 भवं च नाभिजप्पेय्य, भेरवेसु च न संपवेधेय्य ॥९॥
 अन्नानमथो पानानं, खादनीयानमथोऽपि वत्थानं ।
 लद्धा न सन्निधिं कयिरा, न च परित्तसे तानि अलभमानो ॥१०॥

^१ N. विप्पमुत्तो. ^२ M. महाव्यूहं. ^३ N. महसी. ^४ M.
^० रुद्धे. ^५ N. थामं. ^६ C. पुट्ठो. ^७ N. अत्ता ^८ N.
 निरत्ता.

श्चायी न पादलोलस्स , विरमे^१ कुक्कुच्चा^२ नप्पमज्जेय्य ।
 अथ आसनेसु सयनेसु , अप्पसहेसु भिक्खु विहरेय्य ॥११॥
 निदं न बहुलीकरेय्य^३ , जागरियं भजेय्य आतापी ।
 तंदि मायं हस्सं खिडुं , मेथुनं विप्पजहे सविभूसं ॥१२॥
 आथब्बणं सुपिनं लक्खणं , नो विदहे अथो पि नक्खत्तं ।
 विरुत्तं^४ च गढ्भकरणं , तिकिच्छं मामको न सेवेय्य ॥१३॥
 निन्दाय नप्पवेधेय्य , न उण्णमेय्य पसंसितो भिक्खू ।
 लोभं सह मच्छरियेन , कोधं पेसुनियं च पनुदेय्य ॥१४॥
 कय विक्कये न तिट्ठेय्य , उपवादं भिक्खु न करेय्य कुहिं चिं ।
 गामे च नाभिसजेय्य , लाभकम्या जनं न लापयेय्य ॥१५॥
 न च कत्थिता सिया भिक्खु , न च दाचं पयुत्तं^५ भासेय्य ।
 पागग्भिंयं न सिक्खेय्य , कथं विग्गाहिकं न कथयेय्य ॥१६॥
 मोसवज्जे न निय्येथ , संपजानो सठानि न कयिरा ।
 अथ जीवितेन पञ्जाय , सीलब्बतेन नाञ्जमतिमज्जे ॥१७॥
 सुत्वा रुसितो^६ बहुं वाचं , समणानं पुथुवचनानं ।
 फरुसेन ते न पतिवज्जा , न हि सन्तो पटिसेनिकरोन्ति^७ ॥१८॥
 एतं च धम्ममञ्जाय , विचिनं भिक्खु सदा सतो सिक्खे ।
 सन्तीति निब्बुत्तिं जत्वा , सासने गोतमस्स नप्पमज्जेय्य ॥१९॥
 अभिभू हि सो अनभिभूतो , सक्खिधम्मं अनीतिहमदस्सी^८ ।
 तस्मा हि तस्स भगवतो ,
 सासने अप्पमत्तो सदा नमस्समनु सिक्खेज्जति (भगवा ति) ॥२०॥

तुवट्टकसुत्तं निदिठत्तं ।

(५३—अत्तदण्ड-सुत्तं ४११५)

अत्तदण्डा भयं जातं जनं पस्सथ मेधकं^९ ।

संवेगं कित्थिस्सामि यथा संविजितं^{१०} मया ॥१॥

^१ C. कुक्कुच्चं. ^२ M. बहुलं न करेय्य. ^३ N. विरुदं.
^४ M. पयुत्तं. ^५ N. दूसितो बहुवाचं. ^६ N. पटिसेनिं. ^७ N. °
 अहसि. ^८ N., M. मेधगं. ^९ C. संविदितं.

फन्दमानं पजं दिस्वा मच्छे अप्पोदके यथा ।
 अञ्जामञ्जोहि व्यारुद्धे दिस्वा मं भयमाविसि ॥२॥
 समन्तमसरो^१ लोको दिसा सब्बा समेरिता ।
 इच्छं भवनमत्तनो नाहसांसि^२ अनोसितं ॥३॥
 ओसाने त्वेव व्यारुद्धे दिस्वा मे अरति अहु ।
 अयेत्थ सल्लमद्दक्खि दुद्दसं हृदयनिस्सितं^३ ॥४॥
 येन सल्लेन ओतिण्णो दिसा सब्बा विधावति ।
 तमेव सल्लं अब्बुह न धावति निसीदति^४ ॥५॥
 तत्थ सिक्खानुगीयन्ति (यानि लोके गथितानि) न तेसु पसुतो सिया ।
 निब्बिज्झ सब्बसो कामे सिक्खे निब्बाणमत्तनो ॥६॥
 सच्चो सिया अप्पगम्भो अमायो रित्तपेसुणो ।
 अक्कोधनो लोभपापं वेविच्छं वितरे मुनि ॥७॥
 निदं तन्दि सहे थीनं पमादेन न संवसे ।
 अतिमाने न तिट्ठेय्य निब्बाणमनसो नरो ॥८॥
 मोसवज्जे न निय्येथ रूपे स्नेहं न कुब्बये ।
 मानं च परिजानेय्य साहसा विरतो चरे ॥९॥
 पुराणं नाभिनन्देय्य नवे खन्ति^५ न कुब्बये ।
 हीयमाने^६ न सोचेय्य आकासं न सितो सिया ॥१०॥
 गेधं बूमि महोघो ति आजवं^७ बूमि जप्पनं ।
 आरम्मणं पक्कप्पनं कामपंको दुरच्चयो ॥११॥
 सच्चा अवोक्कम्म^८ मुनि थले तिट्ठति ब्राह्मणो ।
 सब्बं सो पटिनिस्सज्ज स वे^९ सन्तो ति वुच्चति ॥१२॥
 स वे^९ विट्ठा स वेदगु जत्वा धम्मं अनिस्सितो ।
 सम्मा सो लोके इरियानो न पिहेत्तीघ कस्सचि ॥१३॥
 योऽध कामे अच्चतरि संगं लोके दुरच्चयं ।
 न सो सोचति नाज्जेति छिन्नसोतो अबन्धनो ॥१४॥
 यं पुब्बे तं विसोसेहि पुच्छा ते माऽहु किञ्चनं ।
 मज्झे वे^९ नो गहेस्ससि उपसन्तो चरिस्ससि ॥१५॥

^१ N., M. समन्तमसारो. ^२ N. नाहसामि. ^३ N. हृदयं सितं
^४ N. न सीदति. ^५ N. खन्तिमकुब्बये. ^६ N. हियमाने,
^७ N. आचम. ^८ N. अवोक्कमं, ^९ N. वे.

सब्बसो नामरूपस्मिं यस्स नत्थि ममायितं ।
 असता च न सोचति स वे^१ लोके न जिज्यति ॥१६॥
 यस्स नत्थि इदं मेऽति परेसं वाऽपि किञ्चनं ।
 ममत्तं सो असंविन्दं नत्थि मेऽति न सोचति ॥१७॥
 अनिट्ठुरी अननुगिद्धो अनेजो सब्बधीसमो ।
 तमानिसंसं पब्रूमि पुच्छितो अविकम्पिनं ॥१८॥
 अनेजस्स विजानतो नत्थि काचि निसंखिति ।
 विरतो सो वियारंभा खेमं पस्सति सब्बधी ॥१९॥
 न समेसु न ओमेषु न उस्सेसु वदते मुनि ।
 सन्तो सो वीतमच्छरो नादेति न निरस्सतीति (भगवाऽति) ॥२०॥
अत्तदण्डसुत्तं निट्ठितं ।

(५४—सारिपुत्त-सुत्तं ४।१६)

न मे दिट्ठो इतो पुब्बे (इच्चायस्मा सारिपुत्तो) नस्सुतो^२ उद कस्सचि ।
 एवं वग्गुवदो सत्था तुसितो गणिमागतो ॥१॥
 सदेवकस्स लोकस्स यथा दिस्सति चक्खुमा ।
 सब्बं तमं विनोदेत्वा एको चरित रतिमज्झगा ॥२॥
 तं बुद्धं असितं तादिं अकुहं गणिमागतं ।
 बहुन्नमिध बद्धानं अत्थि पञ्हेन आगमं ॥३॥
 भिक्खुनो विजिगुच्छतो भजतो रित्तमासनं ।
 रुक्खमूलं सुसानं वा पब्बतानं गुहासु वा ॥४॥
 उच्चावचेसु सयनेसु कीवन्तो^३ तत्थ भेरवा ।
 येहि भिक्खु न वेधेय्य निग्घोसे सयनासने ॥५॥
 कति परिस्सया लोके गच्छतो अमत्तं^४ दिसं ।
 ये भिक्खु अभिसंभवे पन्तम्हि सयनासने ॥६॥
 क्यास्स व्यप्पथयो अस्सु क्यास्ससु इध गोचरा ।
 कानि सीलब्बतानस्सु पहितत्तस्स भिक्खुनो ॥७॥

१ N.

२ N. न सुतो.

३ N. खीवन्तो.

४ N. अमत्तं.

कं सो सिक्खं समादाय एकोदि^१ निपको सतो ।
 कम्मारो रजतस्सेव निद्धमे मलमत्तनो ॥८॥
 विजिगुच्छमानस्स यदिदं फासु (सारिपुत्ता ति भगवा) ,
 सयनं रितासनं सेवतो चे ॥
 संबोधिकामस्स यथानुधम्मं,
 तं ते पक्खामि यथा पजानं ॥९॥
 पञ्चन्न^२ धीरो भयानं न भाये, भिक्खु सतो सपरियन्तचारी ।
 डंसाधिपातानं सिरिसपानं^३, मनुस्सफस्सानं चतुप्पदानं ॥१०॥
 परधम्मिकानं न सन्तसेय्य, दिस्वाऽपि तेसं बहुभेरवानी ।
 अथापरानि अभिसंभवेय्य, परिस्सयानि कुसलानुएसी ॥११॥
 आतंकफस्सेन खुदाय फुट्ठो, सीतं अच्चुण्हं^४ अधिवासयेय्य ।
 सो तेहि फुट्ठो बहुधा अनोको, विरियं परक्कम्म^५ दळ्हं करेय्य ॥१२॥
 थेय्यं न करेय्य^६ न मुसा भणेय्य, मेत्ताय फस्से तसथावरानि ।
 यदाविलत्तं मनसो विजञ्जा, कण्हस्स पक्खोति विनोदयेय्य ॥१३॥
 कोधातिमानस्स वसं न गच्छे, मूलं पि तेसं पलिखञ्जा तिट्ठे ।
 यथप्पियं वा पन अप्पियं वा, अद्धा भवन्तो अभिसंभवेय्य ॥१४॥
 पञ्जं पुरक्खत्वा^७ कल्याणपीति, विक्खंभये तानि परिस्सयानि ।
 अरतिं सहेथ सयनमिह पन्ते, चतुरो सहेथ परिदेवधम्मे ॥१५॥
 किं सु असिस्सामि^८ कुवं^९ वा असिस्सं, दुक्खं वत सेत्थ^{१०} कुवज्ज सेस्सं^{११} ।
 एते वितक्के परिदेवनेथ्ये, विनयेथ सेखो अनिकेतसारी^{१२} ॥१६॥
 अन्नं च लद्धा वसनं च काले, मत्तं स^{१३} जञ्जा इध तोसनत्थं ।
 सो तेसु गुत्तो यतचारि^{१४} गामे, रुसितो^{१५} ऽपि वाचं फरुसं न वज्जा ॥१७॥
 ओक्खि चक्खु न च पादलो, ज्ञानानुयुत्तो बहुजागरस्स ।
 उपेक्खमारब्भ समाहितत्तो, तक्कासयं कुक्कुच्चियूप^{१६} छिन्दे ॥१८॥
 चुदितो वचीहि सतिमाभिनन्दे, सब्रह्मचारीसु खिलं पभिन्दे ।
 वाचं पमुञ्चे कुसलं नातिवेलं, जनवादधम्माय न चेतयेय्य ॥१९॥

^१ M. एकोधि. ^२ N. पञ्चन्नं. ^३ N. सरीसपानं. ^४ N. अनुण्हं.
^५ N. परक्कमं. ^६ N. कारे. ^७ N. पुरक्खित्वा. ^८ N. असिस्सं.
^९ N. कुथ वा. ^{१०} N. वेत्त कुवज्ज सेय्यं. ^{११} N. अनिकेताचरि.
^{१२} N. सो. ^{१३} N. यतंचारी. ^{१४} N. १३२. वृसितोऽपि. ^{१५} N. कुक्कुच्चं चूपछिन्दे.

अथापरं पञ्च रजानि लोके, येसं तीसमा विनयाय सिक्खे ।
 रूपेसु सद्देसु अथो रसेसु, गन्धेसु फस्सेसु सहेथ रागं ॥२०॥
 एतेसु धम्मेसु विनेय्य छन्दं, भिक्खु सतीमा सुविमुत्तचित्तो ।
 कालेन सो सम्मा धम्मं परिवीमंसमानो,
 एकोदिभूतो विहने तमं सोऽति (भगवाऽति) ॥२१॥
 सारिपुत्तमुत्तं^१ निदिठत्तं ।

अट्ठकवग्गो चतुत्थो

तस्सुद्धानं—

काम गुह^२ट्ठ दुट्ठा च मुद्ध^३ट्ठ परमा जरा ।
 मत्तेय्यो च प्रसूरो च मागन्दि पुराभेदनं ॥
 कलहं चेव^४ व्यूहानि पुनरेव तुवट्ठकं ।
 अत्त^५दण्डं धेर सुत्तं धेरपज्जेन सोलस ।
 तानि एतानि सुत्तानि सब्बानट्ठकवग्गिकानि ॥

^१ B. धेरपज्जहसुत्तं ति पि.

^२ R. गुहं.

^३ R. सुद्धं च.

^४ R. द्वेष.

^५ R. अत्तदण्डवरसुत्तं.

५—पारायणवर्गो

(५५—वत्थुगाथा ५।१)

कोसलानं पुरा रम्मा अगमा दक्खिणापथं ।
आकिञ्चञ्जं पत्थयानो ब्राह्मणो मन्तपारगू ॥१॥
सो अस्सकस्स विसये अळकस्स^१ समासने ।
वसी गोघावरी कूले उञ्छेन च फलेन च ॥२॥
तस्सेव उपनिस्साय गामो च विपुलो अहु ।
ततो जातेन आयेन महायञ्जं अकप्पयि ॥३॥
महायञ्जं यजित्वान पुन पाविसि अस्समं ।
तस्मिं पतिपविट्ठम्हि अञ्जो आगच्छि^२ ब्राह्मणो ॥४॥
उग्घट्टपादो तसितो पंकदन्तो रजस्सिरो ।
सो च न उपसंक्कम्म सतानि पञ्च याचति ॥५॥
तमेनं बावरी दिस्वा आसनेन निमन्तयि ।
सुखं च कुसलं पुच्छि इदं वचनमब्रवि^३ ॥६॥
यं खो^४ ममं देय्यघम्मं सब्बं विस्सज्जितं मया ।
अनुजानाहि मे ब्रह्मो नत्थि पञ्च सतानि मे ॥७॥
सच्चे मे याचमानस्स भवं नानूपद^५स्सति ।
सत्तमे दिवसे तुय्हं मुद्धा फलतु सत्तथा ॥८॥
अभिसंखरित्वा^६ कुहको भेरवं सो अकित्तयि^७ ।
तस्स तं वचनं सुत्वा बावरी दुक्खितो अहु^८ ॥९॥
उत्सुस्सति अनाहारो सोकसल्लसमप्पितो ।
अथोऽपि एवं चित्तस्स ज्ञाने न रमती मनो ॥१०॥

^१ M. मूळकस्स, मळहाकस्स. ^२ M. आगच्छि. ^३ C. अब्रुवि. ^४ M.
चे मम. ^५ M. विस्सति, वेस्सति. ^६ M. संखारेत्वा. ^७ M. पकित्तयि.
^८ M. अहु.

उन्नस्तं दुक्खितं दिस्वा देवता ^१अत्थकामिनी ।
 बावारी उपसंकम्म इदं वचनमब्रवी ॥११॥
 न सो मुद्धं ^२पजानाति कुहको सो धनत्थिको ।
 मुद्धनि मुद्धं ^३पाते वा ^४ज्जाणं तस्स न विज्जति ॥१२॥
 भोती ^५चरहि जानाति तं मे अक्खाहि पुच्छिता ।
 मुद्धं मुद्धाधिपातं च तं सुणोम वचो तव ॥१३॥
 अ ^६हंप्पेतं न जानामि ज्जाणं मे ^७ज्जत्थं न विज्जति ।
 मुद्धं मुद्धाधिपातो ^८च जिनानं ^९हेतु ^{१०}दस्सनं ॥१४॥
 अथ को ^{११}चरहि जानाति अस्मि पुथ ^{१२}विमण्डले ।
 मुद्धं मुद्धा ^{१३}धिपातं च तं वे अक्खाहि देवते ॥१५॥
 पुरा कपिलवत्थुम्हा निक्खन्तो लोकनायको ।
 अपच्चो ओक्काकराजस्स सक्कपुत्तो पभंकरो ॥१६॥
 सो हि ब्राह्मण संबुद्धो सब्बधम्मान पारगू ।
 सब्बाभिज्जाबलप्पत्तो सब्बधम्मेसु चक्खुमा ।
 सब्बधम्मक्खयं ^{१४}पत्तो विमुत्तो उपधिसंखये ^{१५}॥१७॥
 बुद्धो सो भगवा लोके धम्मं देसेति ^{१६}चक्खुमा ।
 तं ^{१७}त्वं गत्वान पुच्छस्सु सो ते तं व्याकरिस्सति ^{१८}॥१८॥
 संबुद्धोऽति वचो सुत्वा उदगो बावरी अहु ।
 सोकस्स तनुको आसि पीतिं च विपुलं लभि ॥१९॥
 सो बावरी अत्तमनो उद्गो, तं देवतं पुच्छति वेदजातो ।
 कतमम्हि गामे निगमम्हि वा पुन, कतमम्हि वा जनपदे लोकनाथो ।
 यत्थ गन्त्वा नमस्सेमु ^{१९}संबुद्धं दि ^{२०}पदुत्तमं ॥२०॥
 सावत्थियं कोसलमन्दिरे जिनो, पहूतपज्जो वरभूरिमेधसो ।
 सो सक्कपुत्तो विधुरो अनासवो, मुद्धाधिपातस्स विदू नरासभो ॥२१॥

^१ M. मत्थकामिनी. ^२ M. बुद्धं. ^३ M. मुद्धाधिपाते. ^४ M. च.
^५ M. भोति. ^६ M. सुण अहं एतं. ^७ M. एत्थ. ^८ M. मुद्धनि
 मुद्धाधिपाते. ^९ C. जनानं. ^{१०} M. हज्जत्थ, हेज्जत्थ. ^{११} हस्तलेखे-खो.
^{१२} M. पथवि°. ^{१३} M. मुद्धातिपातं. ^{१४} M. सब्बकम्मक्खयं. ^{१५} M.
 उपधिक्षये. ^{१६} M. देसेसि. ^{१७} C. तं. ^{१८} M. व्याकरिस्सति.
^{१९} M. नमस्सेम. ^{२०} M. द्वि°.

ततो आमन्तयी^१ सिस्से ब्राह्मणे मन्तपारगे ।
 एथ माणव^२ अक्खिस्सं सुणोथ वचनं मम ॥२२॥
 यस्सेसो^३ दुल्लभो लोके पातुभावो अभिण्हसो ।
 स्वज्ज^४ लोकमिह उपपन्नो संबुद्धो इति विस्सुतो ।
 खिप्पं गंतवान् सावत्थिं पस्सव्हो दिपदुत्तमं ॥२३॥
 कथं चरहि जानेमुं दिस्वा बुद्धोऽति ब्राह्मण ।
 अजानतं नो पब्रूहि यथा जानेमुं तं मयं ॥२४॥
 आगतानि हि मन्तेसु महापुरिसलक्खणा ।
 द्वत्ति^५सा च व्याख्याता^६ समत्ता अनुपुब्बसो ॥२५॥
 यस्सेते होन्ति गत्तेसु महापुरिसलक्खणा ।
 द्वेऽव^७ तस्स गतियो ततिया हि न विज्जति ॥२६॥
 सचे अगारं अज्झा^८वसति विजेय्य पठविं इमं ।
 अदण्डेन असत्थेन धम्मेनमनुसासति ॥२७॥
 सचे च सो पब्बजति अगारा अनगारियं ।
 विवत्त^९च्छदो संबुद्धो अरहा भवति अनुत्तरो ॥२८॥
 जातिं गोत्तं च लक्खणं मन्ते सिस्से पुनापरे ।
 मुद्धं मुद्धाधिपातं च मनसा येव पुच्छथ ॥२९॥
 अनावरणदस्सावी यदि बुद्धो भविस्सति ।
 मनसा पुच्छिते पण्हे वाचाय विस्सजेस्सति^{१०} ॥३०॥
 बावरिस्स वचो सुत्वा सिस्सा सोळस ब्राह्मणा ।
 अजितो तिस्समेत्तेय्यो पुण्णको अथ मेत्तगू ॥३१॥
 धोतको उपसीवो च नन्दो च अथ हेमको ।
 तोदेय्यकप्पा^{११} दुभयो जातुकण्णी च पण्डितो ॥३२॥
 भद्रावुधो^{१२} उदयो च पोसालो चापि ब्राह्मणो ।
 मोघराजा च मेघावी पिंगियो च महा इसि ॥३३॥
 पच्चेकगणिनो सब्बे सब्बलोकस्स विस्सुता ।
 ज्ञायी ज्ञानरता धीरा पुब्बवासनवासिता ॥३४॥

^१ M. °यि. ^२ M. एस माणव. ^३ M. यस्स सो. ^४ M. स्वाज्ज.
 M. द्वत्तिसानि. ^५ Fsb. वियाख्याता. ^६ M. द्वेयेव. Fsb. वुवे च.
^७ M., Fsb. आवसति. ^८ M. विवटच्छदो, C. विवत्तच्छदो. ^{१०} M.
 विसजिस्सति, विस्सज्जिस्सति. ^{११} M. °कप्प. ^{१२} C. भद्रायुधो.

बावरि अभिवादेत्वा कत्वा च नं पदक्खिणं ।
 जटाजिनधरा सब्बे पक्कामुं उत्तरामुखा ॥३५॥
 अळकस्स^१ पतिट्ठानं पुरिमं^२ माहिस्सति तदा ।
 उज्जेति चापि गोनद्धं^३ वेदिसं वनसव्हयं ॥३६॥
 कोसंबि चापि साकेतं सावत्थिं च पुरुत्तमं ।
 सेतव्यं कपिलं^४ वत्थुं कुसिनारं च मन्दिरं ॥३७॥
 पावं च भोगनगरं वेसालि मागधं पुरं ।
 पासाणकं चेतियं च रमणीयं मनोरमं ॥३८॥
 तसितो बुदकं^५ सीतं महालाभं^६ जव^७ वाणिजो ।
 छाये धम्माभित्तो^८ जव तुरिता पव्वतमारुहं^९ ॥३९॥
 भगवा च तमिह समये भिक्खुसंघपुरक्खतो ।
 भिक्खूनं धम्मं देसेति सीहो^{१०} जव नदती^{११} वने ॥४०॥
 अजितो अहसं^{१२} संबुद्धं वी^{१३} तरंसी^{१४} जव भानुमं ।
 चन्दं यथा पत्त^{१५} रसे पारिपु^{१६} रि^{१७} उपागतं ॥४१॥
 अथस्स गत्ते दिस्वान प^{१८} रिपूरं च व्यञ्जनं ।
 एकमन्तं ठितो हट्ठो मनोपञ्चे अपुच्छथ ॥४२॥
 आदिस्स जम्म^{१९} नं ब्रूहि गोत्तं ब्रूहि सलक्खणं ।
 मन्तेसु पारमिं ब्रूहि कति वाचेति ब्राह्मणो ॥४३॥
 वीसं वस्ससतं आयु सो च गोत्तेन बावरि ।
 तीण^{२०} स्स लक्खणा गत्ते तिण्णं वेदान पारग् ॥४४॥
 लक्खणे इतिहासे च सनिघण्डुसकेटु^{२१} भे ।
 पञ्च सतानि वाचेति सघ^{२२} म्मे पारमिं गतो ॥४५॥
 लक्खणानं पविचयं बावरिस्स नरुत्तम ।
 तण्हच्छिद^{२३} पकासेहि मा नो कंखायितं अहू ॥४६॥

^१ M. मूळकस्स. ^२ M. पुरि माहिस्सति. ^३ M. गोबद्धं.

^४ M. कपिल°. ^५ M. व ओवकं, C. व. ^६ N. महासालं. ^७ C. °मारुहं, °मारुहं, B. मारुहं. ^८ नदति. ^९ M. अह. ^{१०} M. जितरंसं, सतरंसि, Trenckner M. पीतरंसि द्रष्टव्यं Morris JPTS. 1893 P. 73 ^{११} C. पणरसे. ^{१२} हस्तलेखे परि°, M. परिपूरं (1017^b). ^{१३} M. परिपुण्णं च व्यञ्जनं, परिपूर वियंजनं. ^{१४} M. जप्पतं. ^{१५} M. तीणि-स्स. ^{१६} M. केटभे. ^{१७} M. सद्धम्मे. ^{१८} M. तं कंखच्छितं, M. कंखच्छिद.

मुखं जिह्वाय छादेति उण्णस्स भमुकन्तरे ।
 कोसोहितं वत्थुगुहं एवं जानाहि माणव ॥४७॥
 पुच्छं हि किञ्चि असुणन्तो सुत्वा पञ्हे वियाकते ।
 विचिन्तेति जनो सब्बो वेदजातो कतञ्जलि ॥४८॥
 को नु देवो व^३ ब्रह्मा वा इन्दो वा^४ऽपि सुजंप^५ति ।
 मनसा पुच्छिते पञ्हे कमेतं पटिभासति ॥४९॥
 मुद्धं^६ मुद्धाधिपातं च बावरी परिपुच्छति ।
 तं व्याकरोहि भगवा कंखं विनय नो इसे ॥५०॥
 अविज्जा मुद्धाऽति जानाहि^७ विज्जा मुद्धाधिपातिनी ।
 सद्धासतिसमाधीहि छन्दविरियेन संयुता ॥५१॥
 ततो वेदेन महता संथंभित्वान^८ माणवो ।
 एकंसं अजिनं कत्वा पादेसु सिरसा पति ॥५२॥
 बावरी ब्राह्मणो भोतो सह सिस्सेहि मारिस ।
 उदग्गचित्तो सुमनो पादे वन्दति चक्खुम^९ ॥५३॥
 सुखितो बावरी होतु सह सिस्सेहि ब्राह्मणो ।
 त्वं चा^{१०}पि सुखितो होहि चिरं जीवाहि माणव ॥५४॥
 बावरिस्स च तुहं वा^{११} सब्बेसं सब्बसंसयं ।
 कतावकासा पुच्छहो यं किञ्चि मनसिच्छथ ॥५५॥
 संबुद्धेन कतोकासो निसीदित्वान पञ्ज^{१२}लि ।
 अजितो पठमं पञ्हं तत्थ पुच्छि तथागतं ॥५६॥

वत्थुगाथा^{१३} निदिठता ।

^१ M. तं च, तं, Fsb.—कच्चि (द्र० ८००). ^२ C. °ली.
^३ C. च, Fsb., M. वा. ^४ C. चाऽपि. ^५ C. °ती. ^६ C.
 मुद्धा. ^७ M. °विजानाहि. ^८ C. सत्थंभित्वान, °—संथंभेत्त्वान. ^९ C.,
 M., Fsb. चक्खुमा. ^{१०} M. वाऽपि. ^{११} सु० वि० (सिंहल)—1557 बावरि
 यस्स च तुहं वा. ^{१२} C., M. °ली. ^{१३} M. °कथा निदिठता,
 °कथं निदिठतं.

(५६—अजितमाणवपुच्छा ५१२ (१))

केनऽसु निवृतो लोको (इच्चायस्मा अजितो) केनऽसु नप्पकासति ।
 किस्साभिले^१पनं ब्रूसि किं सु तस्स महब्भयं ॥१॥
 अविज्जायं निवृतो लोको (अजिताति भगवा) वेविच्छा^२पमादा नप्पकासति ।
 जप्पाभिलेपनं ब्रूमि दुक्खं अस्स महब्भयं ॥२॥
 सवन्ति सब्बधी सोता (इच्चायस्मा अजितो) सोतानं किं निवारणं ।
 सोतानं संवरं ब्रूहि केन सोता पिथिय्यरे^३ ॥३॥
 यानि सोतानि लोकास्मि (अजिताति भगवा) सति तेसं निवारणं ।
 सोतानं संवरं ब्रूमि पञ्जायेते पिथिय्यरे ॥४॥
 पञ्जा चेव सती^४ च^५ (इच्चायस्मा अजितो) नामरूपं च मारिस ।
 एतं^६ मे पुट्ठो पब्रूहि कत्थेतं उपरुज्जति ॥५॥
 यं एतं पञ्हं अपुच्छि अजित तं वदामि ते ।
 यत्थ नामं च रूपं च असेसं उपरुज्जति ।
 विज्जाणस्स निरोधेन एत्थेतं उपरुज्जति ॥६॥
 ये च संख^७तधम्मासे ये च सेखा पुथू इध ।
 तेसं मे निपको इरियं पुट्ठो पब्रूहि मारिस ॥७॥
 कामेसु नाभिगिज्जेय्य मनसाऽनाविलो सिया ।
 कुसलो सब्बधम्मानं सतो भिक्खु परिव्वजेऽति ॥८॥

अजितमाणवपुच्छा निदिठता ।

(५७—तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा ५१४ (२))

कोऽध सन्तुसितो लोके (इच्चायस्मा तिस्सो^८ मेत्तेयो)
 कस्स नो सन्ति इज्जिता ।
 को उभज्जन्तं^९मभिज्जाय मज्जे मन्ता न लिप्पति^{१०} ।
 कं ब्रूसि महापुरिसोऽति को इध सिब्ब^{११}निमच्च^{१२}गा ॥१॥

^१ C. किस्साभिसेचनं. ^२ M., C. विविच्छा, वेवच्छा. ^३ M. पिथिय्यरे. ^४ M. सति. ^५ M. यं च, Fsb. मतेन—चेव, N. चापि.
^६ M. एवं, N. एतं. ^७ N., B. संखातधम्मासे. ^८ M. तिस्समे-
 त्तेयो. ^९ Fsb. उभज्जन्तं. ^{१०} M. लिप्पति. ^{११} M. सिप्पनि^० सिब्बिनि^०.
^{१२} M. ^०मज्झगा.

कामेसु ब्रह्मचरियवा (मेत्तेय्याति भगवा) वीततण्हो सदा सतो ।
 संखाय निब्बुतो भिक्खु तस्स नो सन्ति इञ्जिता ॥२॥
 सो उभन्तमभिञ्जाय मज्झे मन्ता न लिप्पति ।
 तं ब्रूमि महापुरिसोऽति सो इध सिब्बनिमच्चगाऽति ॥३॥

तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा निदिठता ।

(५८—पुण्यकमाणवपुच्छा ५।४ (४))

अनेजं^१ मूलदस्सावि (इच्चायस्मा पुण्णको) अत्थि पञ्हेन^२ आगमं^३ ।
 किंनिस्सिता इसयो^४ मनुजा खत्तिया ब्राह्मणा^५ देवतानं
 यञ्जमक^६प्पयिसु पुथू इध लोके ।
 पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं ॥१॥
 ये केचिस्मे इसयो मनुजा (पुण्णकाति भगवा), खत्तिया ब्राह्मणा
 देवतानं यञ्जमकप्पयिसु पुथू इध लोके ।
 आसिसंमाना पुण्णक इत्थभावं^७, जरं सिता यञ्जमकप्पयिसु ॥२॥
 “ये केचिस्मे इसयो मनुजा (इच्चायस्मा पुण्णको)
 खत्तिया . . . पे० इध लोके ।^८
 कच्चि^९ सु ते भगवा यञ्जपथे^{१०} अप्पमत्ता,
 अतारु^{११} जातिं च जरं च मारिस ।
 पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं ॥३॥
 आसिसन्ति थोमयन्ति अभिजप्पन्ति^{१२} जुहन्ति^{१३} (पुण्णकाति भगवा)
 कामाभिजप्पन्ति पटिच्च लाभं^{१४} ।
 ते याज^{१५} योगा भवरागरत्ता, नातरिसु जातिजरंति ब्रूमि ॥४॥

^१ M. अनेज. ^२ M. पञ्हेन मागमं. , ^३ M. आगमि, आगमि.
^४ Fsb. [इसयो मनुजा] . . . [पुथु इध लोके] ^५ Fsb. adds च. ^६ M.
 अकप्पिसु. ^७ M. इत्थत्तं. ^८ M. नास्ति. ^९ M. किचि, किचि,
 कच्चि. ^{१०} Fsb. [यञ्जपथे] किन्तु cf. 1058^d. ^{११} M. अतरं. ^{१२} Fsb.
 [अभिजप्पन्ति]. ^{१३} C., M. जहन्ति see (N. देन्ति). ^{१४} C. लाभं
 but see N. ^{१५} M. याच^० but see N. and B.

ते चे नातिरिसु याज^१योगा (इच्चायस्मा पुण्णको),
 यञ्जो^२हि जातिं च जरं च मारिस ।
 अथ को चरहि देवमनुस्स लोके, अतारि जातिं च जरं च मारिस ।
 पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं ॥५॥
 संखाय लोकस्मि परोवरा^३नि (पुण्णकाति भगवा),
 यस्सि^४ञ्जितं नत्थि कुहिं चि लोके ।
 सन्तो विधूमो अनिघो निरासो, अतारि सो जातिजरंति ब्रूमीति ॥६॥
 पुण्णकमाणवपुच्छा निदिठता ।

(५६—मेत्तगूमाणवपुच्छा ५१४ (४))

पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मेतं (इच्चायस्मा मेत्तगू),
 मञ्जामि तं वेदगुं भावित्तं ।
 कुतो नु दुक्खा समु^५दागता इमे, ये केचि लोकस्मि^६ अनेकरूपा ॥१॥
 दुक्खस्स वे^७ मं पभवं अपुच्छसि, (मेत्तगूति भगवा) ।
 तं ते पवक्खामि यथा पजानं ।
 उपधीनिदाना पभवन्ति दुक्खा, ये केचि लोकस्मि अनेकरूपा ॥२॥
 यो वे अविद्धा उपाधिं करोति, पुनप्पुनं दुक्खमुपेति मन्दो ।
 तस्मा हि^८ जानं^९ उपाधिं न कयिरा, दुक्खस्स जातिप्पभवानुपस्सी ॥३॥
 यं तं अपुच्छिहम अकित्तयी नो, अञ्जं तं^{१०} पुच्छामि^{११} तदिघ ब्रूहि ।
 कथं नु धीरा वितरन्ति ओघं, जातिजरं सोकपरिद्वं^{*} च ।
 तं मे मुनी^{१२} साधु वियाकरोहि, तथा^{१३} हि ते विदितो एस धम्मो ॥४॥
 कित्तयिस्सा^{१४} मि ते धम्मं (मेत्तगूति भगवा) दिट्ठे^{१५} धम्मो अनीतिहं ।
 यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥५॥

^१ M. याच^०. ^२ C. यं हि, M. यञ्जो हि. ^३ M. परोपरानि.
^४ C. यस्स जितं, M. यस्सञ्जितं. ^५ N. समुपागता, C. Fsb—दुक्खा
 य सदा गता (i. e. दुक्खा [य] स [मु] दागता). ^६ M., Fsb—लोकस्मि.
^७ M. चे. ^८ B., M. पजानं. ^९ M. नास्ति. ^{१०} N., M. पुच्छामि.
^{*} M. परिदेवं. ^{११} C., M. मुनि. ^{१२} C. यथा. ^{१३} M. कित्तयि-
 स्साम. ^{१४} M. adds व.

तं चाहं अभिनन्दामि महेसी^१ धम्ममुत्तमं ।
यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥६॥
यं^२ किञ्चि संपजा^३ नासि (मेत्तगूति भगवा),
उद्धं अधो तिरियं चा^४पि मज्झे ।
एतेसु न^५न्दिं च निवेसनं च, पनुज्ज विञ्ज्जाणं भवे न तिट्ठे ॥७॥
एवं विहारी सतो अप्पमत्तो, भिक्खु चरं हित्वा ममायितानि ।
जातिजरं सोकपरिद्वं च, इधेव विद्वा पजहेय्य दुक्खं ॥८॥
एताभिनन्दामि वचो महेसिनो, सु^६कित्तिं गोतमज्जू^७पधीकं ।
अद्धा हि भगवा पहासि दुक्खं, तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥९॥
ते चापि नून पजहेय्यु^८ दुक्खं, ये त्वं मुनि^९ अ^{१०}ट्ठितं ओवदेय्य ।
तं तं नमस्सा^{११}मि समेच्च^{१२} नाग,
अप्पेव मं भगवा^{१३} अट्ठितं ओवदेय्य ॥१०॥
यं ब्राह्मणं वेदगुं आभिजञ्जा^{१४}, अकिञ्चनं कामभवे असत्तं ।
अद्धा हि सो ओघमिमं अतारि^{१५}, तिण्णो च^{१६} पारं अखिलो अकंखो ॥११॥
विद्वा च^{१७} सो^{१८} वेदगू^{१९} नरो इध, भवामभवे संगमिमं विसज्जा ।
सो वीततण्हो अनिघो निरासो, अतारि सो जातिजरंजति ब्रूमीति ॥१२॥
मेत्तगूमाणवपुच्छा निदिठ्ठा ।

(६०—धोतकमाणवपुच्छा ५।६ (५))

पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं (इच्चायस्मा धोतको),
वाचाभिकंखामि महेसि तुम्हं ।
तव सुत्वान निग्घोसं सिक्खे निब्बाणमत्तनो ॥१॥
तेन हातप्यं करोहि (धोतकाति भगवा) इधेव निपको सतो ।
इतो सुत्वान निग्घोसं सिक्खे निब्बाणमत्तनो ॥२॥

^१ C. ०सि. ^२ M. नयं किञ्चि. ^३ M. संजानासि. ^४ M. वाऽपि. ^५ M. निन्दं. ^६ C. सुकित्तिकं. ^७ Fsb. गोतम नूपधीकं.
^८ C., M. पजहेय्य. ^९ Fsb. मुनी. ^{१०} M. अत्थितं, अट्ठिकं.
^{११}—^{१२} M. नमस्सामनुसमच्च. ^{१३} Fsb. [भगवा] cf. 1045. .1079.
^{१४} C. आभिजञ्जं. M., B., N. अभिजञ्जा, Fsb. अभिजञ्जं.
^{१५} C. आतारि, M. अतरि. ^{१६} C., M. व. ^{१७} M. यो. ^{१८} C. ०गु.

पस्सामहं देवमनुस्सलोके, अकिञ्चनं ब्राह्मणं इरियमानं ।
 तं तं नमस्सामि समन्तचक्खु^१, पमुञ्च मं सक्क कथं कथाहि ॥३॥
 ना^२हं गमिस्सा^३मि पमोचनाय, क^४थं कथि धोतक क^५ञ्च लोके ।
 धम्मं चे सेसं आजानमानो, एवं तुवं ओघमिमं तरेसि ॥४॥
 अनुसास ब्र^६ह्मे कर्णायमानो, विवेकधम्मं यमहं विजञ्जं ।
 यथाहं आकासोऽव अब्यापज्जमानो, इधेव सन्तो असितो ^७चरेय्यं ॥५॥
 कित्तिस्सामि ते सन्ति (धोतकाति भगवा) दिट्ठे^८ धम्मे अनीतिहं
 यं^९ विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥६॥
 तं चाहं^{१०} अभिवन्दामि महेसि सन्तिमुत्तमं ।
 यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥७॥
 यं किञ्चि संपजानासि (धोतकाति भगवा), उद्धं अधो तिरियं चा^{११}पि मज्झे ।
 ए^{१२}तं विदित्वा^{१३} संगोऽति लोके, भवाभवाय माऽकासि तण्हंति ॥८॥

धोतकमाणवपुच्छा निदिठता ।

(६१—उपसीवमाणवपुच्छा ५।७ (६))

एको अहं सक्क महन्तमोघं (इच्चायस्मा उपसीवो),
 अनिस्सितो नो विसहामि तारितुं ।
 आरम्मणं ब्रूहि समन्तचक्खु, यं निस्सितो ओघमिमं तरेय्य^{१४} ॥१॥
 आकिञ्चञ्जं पेक्खमानो सतीमा (उपसीवाति भगवा),
 नत्थीति निस्साय तरस्सु ओघं ।
 कामे पहाय विरतो कथाहि, तण्हक्खयं रत्तमहा^{१५}भिपस्स ॥२॥

^१ C. °क्खुं. ^२ M. नोहं. ^३ M. सहिस्सामि, N. समीहामि. ^४ C., M. °कथी. ^५ M. किञ्चि. ^६ C. ब्रह्म. ^७ M. अब्या°, M., B. °पज्ज°, for °पज°. ^८ C., M. °य्य. ^९ Mss. Add व. ^{१०} C. सं. ^{११} C. वाऽहं. ^{१२} C. वाऽपि. ^{१३} M. एते. ^{१४} C., Fsb—विदित्वान. ^{१५} N. तरेय्यं. ^{१६} R., B. नत्तमहाभिपस्स, C. नत्तमहाभि तपस्स, M., N. (म)—रत्तमहाभिपस्सं, (VI. °वस्सं). B. (M.)—तण्हक्खय रत्तमहं विपस्स.

सब्बेसु कामेसु यो वीतरागो (इच्चायस्मा उपसीवो),
 आकिञ्चञ्ज निस्सितो हित्व^१ मञ्जं ।
 सञ्जाविमोक्खे^२ परमे विमुत्तो^३,
 तिट्ठे^४ नु सो^५ तत्थ अनानुयायी^६ ॥३॥
 सब्बेसु^६ कामेसु यो वीतरागो (उपसीवाति भगवा),
 आकिञ्चञ्जं निस्सितो हित्वमञ्जं^१ .
 सञ्जाविमोक्खे परमे विमुत्तो, तिट्ठेय्य सो तत्थ अनानुयायी ॥४॥
 तिट्ठे^७ चे सो तत्थ अनानुयायी, पूगंअपि^८ वस्सानं^९ समन्तचक्खु ।
 तत्थेव सो सीति सिया विमुत्तो, भवेथ^{१०} विञ्जाणं तथाविधस्स ॥५॥
 अच्छी^{११} यथा वातवेगेन खित्तो^{१२} (उपसीवाति भगवा),
 अत्थं प^{१३} लेति न उपेति संखं ।
 एवं मुनी नामकाया विमुत्तो^{१४}, अत्थं पलेति न उपेति संखं ॥६॥
 अत्थं गतो सो उदवा सो नत्थि, उदाहु वे सस्सतिया अरोगो ।
 तं मे मुनि साधु वियाकरोहि, तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥७॥
 अत्थं गतस्स न पमाण^{१५} मत्थि (उपसीवाति भगवा),
 येन नं वज्जु^{१६} तं तस्स नत्थि ।
 सब्बेसु धम्मेषु समूहतेसु समूहता वादप^{१७} थाअपि सब्बेअति ॥८॥
 उपसीवमाणवपुच्छा निदिठ्ठा ।

(६२—नन्दमाणवपुच्छा ५।८ (७))

सन्ति लोके मुनयो^{१८} (इच्चायस्मा नन्दो), जना वदन्ति त^{१९} यिदं कथं सु^{२०} ।
 जाणूपपन्नं नो^{२१} मु^{२२} नि वदन्ति, उदाहु वे^{२३} जीवितेनूपपन्नं ॥१॥
 न दिट्ठिया न सुतिया न जाणेन^{२४}, मुनीध नन्द कुसला वदन्ति ।
 विसेनिकत्वा अनिघा निरासा, च^{२५} रन्ति ये ते मुनयोअति ब्रूमि ॥२॥

^१ C., M. हित्वा अञ्जं. ^२ M. ०विमुक्खे, ०विमोक्खे. ^३ M., N. ०अधिमुत्तो. ^४—^५ M. तिट्ठेय्य सो. ^५ M. ०धायि, ०बायि, ०तयि. ^६ ० नास्ति गाथा. ^७ C. तिट्ठेय्य. ^८ M. नास्ति. ^९ M. वस्सति, B. पूगानि वस्सानं. ^{१०} M., N. चवेथ. ^{११} M. अच्छि. ^{१२} M., N. खित्ता. ^{१३} C. फलेति. ^{१४} M. ०धिमुत्तो. ^{१५} C. ०मेति. ^{१६} M. वज्जु. ^{१७} M. ०मधा, ०बत्था. ^{१८} M. Adds ति (छन्दः क्रमेणा) ^{१९} M. कस्सिदं, यदियं. ^{२०} C., M. सुं. ^{२१} M. मुनि नो. ^{२२} ० ते. ^{२३} M. adds सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धि. ^{२४} M. वदन्ति.

ये केचिमे सम^१णब्राह्मणासे (इच्चायस्मा नन्दो),

दिट्ठे^२ सुतेनाऽपि वदन्ति सुद्धिं^३ ।

सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धिं, अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं^४ ।

कच्चिंसु ते भगवा^५ तत्थ यता^६ चरन्ता, अतारु जातिं च जरं च मारिस ।

पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं ॥३॥

ये केचिमे समण ब्राह्मणासे (नन्दाति भगवा), दिट्ठे सुतेनापि वदन्ति सुद्धिं ।

सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धिं, अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

किञ्चापि ते तत्थ यता चरन्ति^७, नातरिषु जातिजरंऽति ब्रूमि ॥४॥

ये केचिमे समण ब्राह्मणासे (इच्चायस्मा नन्दो), दिट्ठे सुतेनापि वदन्ति सुद्धिं ।

सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धिं, अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं^३ ।

स^८चे मुनि ब्रूसि अनोधतिण्णे, अथ को चरहि देवमनुस्सलोके ।

अतारि जातिं च जरं च मारिस, पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं ॥५॥

नाहं सब्बे समण^९ब्राह्मणासे (नन्दाति भगवा), जातिजराय^६ निवुताऽति ब्रूमि ।

येसीध^{१०} दिट्ठंऽव सुतं मुतं वा, सीलब्बतं वाति पहाय सब्बं ।

अनेकरूपंऽपि पहाय सब्बं, तण्हं परिञ्जाय अनासवा^{११}से ।

ते वे नरा ओघतिण्णाति ब्रूमि ॥६॥

एताभिनन्दामि वचो महेसिनो सुकित्तितं गोतमऽनूपधीकं ।

ये सीध दिट्ठंऽव... पे०... [१०८२]... अनासवासे ।

अहंऽपि ते ओघतिण्णाति ब्रूमीति ॥७॥

नन्दमाणवपुच्छा निदिठता ।

(६३—हेमकमाणवपुच्छा ५।६ (८))

ये मे पुब्बे वियाकंसु (इच्चायस्मा हेमको)

हुरं गोतमसासना^{१२} इच्चासि इति भविस्सति ।

सब्बं तं इतिहीतिहं । सब्बं तं तक्कवड्ढनं ॥१॥

^१ M. समणा०. ^२ Fsb—दिट्ठेन, N. दिट्ठसुतेनाऽपि. (M. १०८०
b दिट्ठेव) ^३ M. सुद्धि. ^४ Fsb. [भगवा] ^५ R. यता. ^६ M. वदन्ति.
^७ M. ते चे, ते च. ^८ C., M. समणा०. ^९ Fsb—जाती०. ^{१०} S.
येऽपिध, येऽमिध. ^{११} C. °ये. ^{१२} C. °नं, Fsb. (हुरं गोतमसासनं)

नाहं तत्थ अभिरमिं^१
 त्वं च मे धम्ममक्खाहि तण्हानिग्घातनं^२ मुनि ।
 यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥२॥
 इध दिट्ठसुतमुतविञ्जातेसु^३ पियरूपेसु हेमक ।
 छन्दराग विनोदनं निब्बाणपदमच्चुतं ॥३॥
 एतदञ्जाय ये सता^४ दिट्ठ धम्माभिनिब्बुता ।
 उपसन्ता च ते सदा^५ तिण्णा लोके विसत्तिकं ॥४॥
 हेमकमाणवपुच्छा निदिठता ।

(६४—तोदेय्यमाणवपुच्छा ५।१० (६))

यस्मिं कामा न वसन्ति^६ (इच्चायस्मा तोदेय्यो) तण्हा यस्स न विज्जति ।
 कथंकथा च यो तिण्णो विमोक्खो तस्स कीदिसो ॥१॥
 यस्मिं कामा न वसन्ति (तोदेय्याति भगवा) तण्हा यस्स न विज्जति ।
 कथंकथा च यो तिण्णो विमोक्खो तस्स नापरो ॥२॥
 निरासयो^७ सो उद आससानो^८, पञ्जाणवा सो उद पञ्जकप्पी ।
 मुनि अहं सकक यथा विज्जं, तं मे वियाचिक्ख समन्तचक्खु ॥३॥
 निरासयो सो न सो आससानो, पञ्जाणवा सो न च पञ्जकप्पी ।
 एवंपि तोदेय्य मुनिं विजान, अकिञ्चनं कामभवे असत्तंति ॥४॥
 तोदेय्यमाणवपुच्छा निदिठता ।

(६५—कप्पमाणवपुच्छा ५।११ (१०))

मज्झे सरस्मिं^९ तिट्ठतं (इच्चायस्मा कप्पो) ओघे^{१०} जाते महब्भये ।
 जरामच्चुपरेतानं दीपं पब्रूहि मारिस्स ।
 त्वं^{११} च मे दीपमक्खाहि^{१२} यथयिदं^{१३} नापरं सिया ॥१॥

^१ Mss. मि Fsb. (नाहं तत्थ अभिरमिं.) ^२ C. तण्हाय नि०, M. °निग्घातनं. ^३ C. दिट्ठसुतं मुतं वि°, M. दिट्ठं मुतं मुतं वि°, Fsb-°मुतं. (विञ्जातेसु.) ^४ M. सता. ^५ N. (सदा=सब्बदा.) C. ते दसा, M. ये सता. ^६ M. सवन्ति. ^७ C., M., Fsb-निराससो, (cf. ३६९e.) N. निरासंसो. (1091.) ^८ M. आसमानो. ^९ M. °स्मि. ^{१०} M. ओघजाते. ^{११} M. तं. ^{१२} C., M. विसम०. ^{१३} सिंहलहस्त० Fsb-यथा यिदं.

मज्झे सरस्मि तिठुतं (कप्पाति भगवा) ओचे जाते महब्भये ।
 जरामच्चुपरेतानं दीपं पबूमि कप्प ते ॥२॥
 अकिंचनं अनादानं एतं दीपं अनापरं ।
 निब्बाणं इति नं बूमि जरामच्चुपरिक्खयं ॥३॥
 एत^१दञ्जाय ये सता दिट्ठधम्माभिनिब्बुता ।
 न ते मारवसानुगा न ते मारस्स पट्ठगू^२ति ॥४॥

कप्पमाणवपुच्छा निदिठता ।

(६६—जतुकणिमाणवपुच्छा ५।१२ (११))

सुत्तवान्हं वीरमकामकामिं^३ (इच्चायस्मा जतुकणी^४),
 ओघातिगं पुट्ठुमकाममागमं ।
 सन्ति^५पदं ब्रूहि सहाज^६नेत्त,
 यथातच्छं भगवा ब्रूहि मे तं ॥१॥
 भगवा हि कामे अभिभूय्य इरियति, आदिच्चो^७व पठवि तेजि^८ तेजसा^९ ।
 परित्तपञ्जस्स मे भूरिपञ्जा, आचिक्ख धम्मं यमहं विजञ्जं ।
 जातिजराय^{१०} इध विप्पहानं ॥२॥
 कामेसु विनय^{११} गेधं (जतुकणीति भगवा) नेक्खम्मं दट्ठु^{१२} खेमतो ।
 उग्गहीतं निरत्तं वा मा ते विज्जित्थ^{१३} किञ्चनं ॥३॥
 य पुब्बे तं विसो^{१४}सेहि पच्छा ते माऽहु किञ्चनं ।
 मज्झे चे नो गहेस्ससि उपसन्तो चरिस्ससि ॥४॥
 सब्बतो नामरूपस्मि वीतगेधस्स ब्राह्मण ।
 आसवा^{१५}स्स न विज्जन्ति येहि मच्चुवसं वजे^{१६}ति ॥५॥

जतुकणिमाणवपुच्छा निदिठता ।

^१ C. ये तं. ^२ C. पण्डगू, M. पठगू. N. (C., M.) पट्ठगू.
^३ C., M. वीर अकामकामि. ^४ C., M. णि. ^५ Fsb—सन्ती°. ^६ C.,
 M. सहज°. ^७ C. तेऽपि. ^८ Fsb. (आदिच्चो.....तेजसा.)
^९ Fsb—जाती°. ^{१०} C. विनेय, Fsb. (व्याख्या) °नेय्य. ^{११} M. दट्ठु.
^{१२} M. विजि°, C. विज्ज°. ^{१३} M. विसा°. ^{१४} M. आसव^{१५}स्स.

(६७—भद्रावुधमाणवपुच्छा ५११३ (१२))

ओकं^१ जहं तण्हं^२ च्छिदं अनेजं (इच्चायस्मा भद्रावुधो),
 नन्दिजहं^३ ओघतिण्णं विमुत्तं ।
 कप्पजहं अभियाचे सुमेधं,
 सुत्वान नागस्स अपनमिस्सन्ति^४ इतो ॥१॥
 नाना जना जनपदेहि संगता, तव वीर^५ वाक्यं अभिकंखमाना ।
 तेसं तुवं साधु वियाकरोहि, तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥२॥
 आदानतण्हं विनयेथ सब्बं (भद्रावुधाति भगवा),
 उद्धं अधो तिरियं चापि^६ मज्जे ।
 यं यं हि लोक्स्मि^७ उपादियन्ति,
 तेनेव मारो अन्वेति जन्तुं ॥३॥
 तस्मा पजानं न उपादियेथ, भिक्खु सतो किञ्चनं सब्बलोके ।
 आदानसत्ते इति पेक्खमानो, पजं इमं मच्चुधेय्ये^८ विसत्तंजति ॥४॥
 भद्रावुधमाणवपुच्छा निदिठ्ठा ।

(६८—उदयमाणवपुच्छा ५११४ (१३))

ज्ञायि विरजमासीनं (इच्चायस्मा उदयो) कलकिच्चं अनासवं ।
 पारगुं सब्बधम्मामं अत्थि पज्जेन आगमं ।
 अज्जा^९ विमोक्खं पब्रूहि अविज्जाय पभेदनं ॥१॥
 पहानं कामच्छन्दानं^{१०} (उदयाति भगवा) दोमनस्सान चूमयं ।
 थीनस्स च^{११} पनूदनं^{१२} कुक्कुच्चानं निवारणं ॥२॥
 उपेक्खा^{१३} सतिसंसुद्धं धम्मतक्कपुरेजवं ।
 अज्जाविमोक्खं पब्रूमि अविज्जाय पभेदनं ॥३॥
 किं^{१४} सु संयोजनो लोको किं सु तस्स विचारणं^{१५} ।
 किस्सज्जस्स विण्णहानेन निब्बाणं इति वुच्चति ॥४॥

^१ M. ओघं. ^२ C. कण्हं. ^३ M. नन्दिज्जहं, कप्पज्जहं.
^४ M. अपलामिस्सन्ति. ^५ M. चीरं. ^६ C., M. वासपि. ^७ M. °स्मि.
^८ M. °धेय्यं. ^९ M. अज्जाविमोक्खं, अज्जं. ^{१०} M. कामछन्दानं. ^{११} C.,
 M. नास्ति ^{१२} M., Fsb—पनूदनं. ^{१३} C. उपेक्खा. ^{१४} M. कि.

नन्दी^१ संयोजनो लोको वितक्कस्स विचारणा^२ ।
 तण्हाय विप्पहानेन निब्बाणं इति वुच्चति ॥५॥
 कथं सतस्स चरतो^३ विज्झाणं उपरुज्झति ।
 भगवन्तं^४ पुट्ठुमागम्म^५ तं सुणोम वचो तव ॥६॥
 अज्झत्तं च बहिद्धा च वेदनं नाभिनन्दतो ।
 एवं सतस्स चरतो विज्झाणं उपरुज्झतीति ॥७॥
 उदयमाणवपुच्छा निट्ठता ।

(६६—पोसालमाणवपुच्छा ५।१५ (१४))

यो अतीतं आदिसति^१ (इच्चायस्मा पोसालो) अनेजो^२ छिन्नसंसयो ।
 पारगुं सब्बधम्मामं अत्थि पम्हेन आगमं ॥१॥
 विभूतरूपसज्जिस्स सब्बकायप्पहायिनो^३ ।
 अज्झत्तं च बहिद्धा च नत्थि किञ्चीति पस्सतो ।
 ज्झाणं सक्कानुपुच्छामि कथं नेय्यो तथाविधो ॥२॥
 विज्झाणट्ठितियो सब्बा (पोसालाति भगवा) अभिजानं तथागतो ।
 तिट्ठन्तमेनं जानाति विमुत्तं तप्परायणं ॥३॥
 आकिञ्चज्जासंभवं^४ जत्वा^५ नन्दी^{११} संयोजनं इति ।
 एवमेव^{१२} मभिज्जाय ततो तत्थ विपस्सति ।
 ऐतं^{१३} ज्ञाणं तथं तस्स^{१४} ब्राह्मणस्स वुसीमतोऽति ॥४॥
 पोसालमाणवपुच्छा निट्ठता ।

(७०—मोघराजमाणवपुच्छा ५।१६ (१५))

द्वाहं सक्कं अपुच्छिस्सं^{१५} (इच्चायस्मा मोघराजा) न मे व्याकासि चक्खुमा ।
 याव ततियं च^{१६} देविसि^{१७} व्याकरोतीति^{१८} मे सुतं ॥१॥

^१ C., M., Fsb—°णा, °णो. ^२ N. °मागम्हा. ^३ M. नन्दि°.
^४ M. °णा, °णो. ^५ C. सरतो. ^६ M. Fsb—भवन्तं. ^७ M. आदिससति.
^८ हस्तलेखे अनेज्जो. ^९ M. °पहायिनो. ^{१०} B. आकिञ्चज्ज°. ^{११} C.
 Fsb—नास्ति. ^{१२} M. नन्दि. ^{१३} M. एवमेत°. ^{१४} M. एवं. ^{१५} C.
 तत्थ. ^{१६} C. °स्स. ^{१७} M. व०. ^{१८} M. व्या°.

अयं लोको परो^१ लोको ब्रह्मलोको सदेवको ।
 दिट्ठि^२ ते नाभिजानामि^३ गोतमस्स यसस्सिनो ॥२॥
 एवं^४ अभिक्कन्तदस्सावि अत्थि पञ्हेन आगमं ।
 कथं लोकं अवेक्खन्तं मच्चुराजा न पस्सति^५ ॥३॥
 सुञ्जातो लोकं अवेक्खस्सु मोघराज^६ सदा सतो ।
 अत्तानुदिट्ठि ऊहच्च^७ एवं मच्चुतरो सिया ।
 एवं लोकं अवेक्खन्तं मच्चुराजा न पस्सतीति ॥४॥

मोघराजमाणवपुच्छा निदिठ्ठा ।

(७१—पिंगियमाणवपुच्छा ५।१७ (१६))

जिण्णोऽहमस्मि अबलो वीतवण्णो (इच्चायस्मा पिंगियो) ।
 नेत्ता न सुद्धा सवनं न फासु ।
 माहं नस्सं मोमुहो अन्तराय^८ ।
 आचिक्खधम्मं यमहं विजञ्जं ।
 जातिजराय^९ इध विप्पहानं ॥१॥
 दिस्वान रूपेसु विहञ्जमाने (पिंगियाति भगवा),
 रूपन्ति रूपेसु जना पमत्ता ।
 तस्मा तुवं पिंगिय अप्पमत्तो,
 जहस्सु रूपं अपुनब्भवाय ॥२॥
 दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो, उद्धं अधो दस दिसता^{१०} इमायो ।
 न तुय्हं^{११} अदिट्ठं असुतं^{१२} मुतं वा,
 अथो^{१३} अविञ्जातं^{१४} किञ्च^{१५} नमत्थिलोके ।
 आचिक्ख धम्मं यमहं विजञ्जं,
 जातिजराय इध विप्पहानं ॥३॥

^१C., M. परलोको. ^२M. दिट्ठि. ^३M. °जानाति. ^४C. Fsb-
 एतं. ^५C. Fsb-तीऽति. ^६C., M. Fsb. °राजा. ^७M. उहच्च.
^८M. °रायं. ^९Fsb-°जाती. ^{१०}M., N., Fsb-दिसा. ^{११}C.
 तुय्हं. ^{१२}M., N., C. असुतं, अमुतं. Fsb-असुतामुतं वा. ^{१३}M. नास्ति
^{१४}C. °विञ्जातं (Metricausa.) ^{१५}Fsb-किञ्चनं, N. किञ्चि
 नत्थि. M. किञ्चिनं, किञ्चिनं.

तण्हाधिपन्ने मनुजे पेक्खमानो (पिंगियाति भगवा) ,
 सन्ताप जाते जरसा परेते ।
 तस्मा तुवं पिंगियो अप्पमत्तो ,
 जहस्सु तण्हं अपुनब्भवायाति ॥४॥
 पिंगियमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

(७२—पारायणसुत्तं ५।१८)

इदमवोच भगवा मगधेसु विहरन्तो पासाणके चेतिये, परिचारक^१ सोळसानं ब्राह्मणानं अज्झिट्ठो पुट्ठो^२ पुट्ठो^३ पञ्हे व्याकासि^४ । एकमेकस्स चेऽपि^५ पञ्हस्स अत्थं अज्जाय धम्मं^६ अज्जाय^७ धम्मानुधम्मं पटिपज्जेय्य, गच्छेय्येव, जरामरणस्स पारं । पारंगमनीया इमे धम्माऽति तस्मा इमस्स धम्मपरियायस्स पारायणं त्वेव अधिवचनं ।

अजितो तिस्समेत्तेय्यो पुण्णको अथ मेत्तगू ।
 धोतको उपसीवो च नन्दो च अथ हेमको ॥१॥
 तोदेय्यकप्पा दुभयो जातुकण्णी च पण्डितो ।
 भद्रावुधो उदयो च पोसालो चापि ब्राह्मणो ।
 मोघराजा च मेघावी पिंगियो च महा इसि ॥२॥
 एते बुद्धं उपागञ्छुं^८ संपन्नचरणं इसिं ।
 पुच्छन्ता निपुणे पञ्हे बुद्धसेट्ठं उपागमुं ॥३॥
 तेसं बुद्धो व्याकासि^९ पञ्हे पुट्ठो यथातथं ।
 पञ्हानं वेय्याकरणेन^{१०} तोसेसि ब्राह्मणे मुनि ॥४॥
 ते तोसिता चक्खुमता बुद्धेनादिच्चबन्धुना ।
 ब्रह्मचरियमचरिंसु^{११} वरपञ्जस्स सन्तिके ॥५॥
 एकमेकस्स पञ्हस्स यथा बुद्धेन देसितं ।
 तथा यो पटिपज्जेय्य गच्छे पारं अपारतो ॥६॥
 अपारा पारं गच्छेय्य भावेन्तो मग्गमुत्तमं ।
 मग्गो सो^{१०} पारं गमनाय^{११} तस्मा पारायणं इति ॥७॥

^१C. Fsb—°वारक°. ^२M. नास्वि ^३M. पञ्हं व्याकासि. ^४M. नास्ति ^५M. नास्ति ^६M. °गच्छुं. ^७M. व्या°Fsb—व्याकासि. ^८Fsb—वेय्याकरणे. ^९M. अचा°. ^{१०}C. Fsb. (सो) ^{११}C. पारगम°.

पारायणमनुगायिस्सं (इच्छायस्मा पिगियो)
 यथा^१ अद्विक्ख तथा अक्खासि^२ विमलो भूरिमेघसो ।
 निक्कामो^३ निब्बनो^४ नाथो^५ किस्स हेतु मुसा^६ भणे ॥८॥
 पहीनमलमोहस्स मानमक्खप्पहायिनो ।
 हन्दाहं कित्तिथिस्सामि गिरं वण्णूपसंहितं ॥९॥
 तमोनुदो बुद्धो समन्तचक्खु, लोकन्तगू सब्बभवातिवत्तो ।
 अनासवो सब्बदुक्खप्पहीनो, सच्चव्हयो ब्रह्मो^७ उपासितो मे ॥१०॥
 दिजो यथा कुब्बनकं पहाय, बहुप्फलं काननं आवसेय्य ।
 एवंस्पहं अप्पदस्से^८ पहाय, महोदधिं हंसरिवज्जपत्तो^९ ॥११॥
 ये जे पुब्बे वियाकंसु दुरं गोतमसासना “इच्छासि, इति भविस्सति” ।
 सब्बं तं इतिहीतिहं सब्बं तं तक्कवड्डनं ॥१२॥
 एको^{१०} तमनुदासी^{११} नो जातिमा^{१२} सो पभंकरो ।
 गोतमो भूरिपञ्चाणो गोतमो भूरिमेघसो ॥१३॥
 यो मे धम्ममदेसेसि^{१३} सन्दिट्ठिकमकालिकं ।
 तण्हक्खयमनीतिकं यस्स नत्थि उपमा क्वचि ॥१४॥
 किं नु^{१४} तम्हा विप्पवसज्जि^{१५} मुहुत्तमपि पिगिय^{१६} ।
 गोतमा भूरिपञ्चाणा^{१७} गोतमा भूरिमेघसा^{१८} ॥१५॥
 यो ते धम्ममदेसेसि सन्दिट्ठिकमकालिकं ।
 तण्हक्खयमनीतिकं यस्स नत्थि उपमा क्वचि ॥१६॥
 नाहं तम्हा विप्पवसामि मुहुत्तमपि ब्राह्मण ।
 गोतमा भूरिपञ्चाणा गोतमा भूरिमेघसा ॥१७॥
 यो मे धम्ममदेसेसि सन्दिट्ठिकमकालिकं ।
 तण्हक्खयमनीतिकं यस्स नत्थि उपमा क्वचि ॥१८॥
 पस्सामि नं मनसा चक्खुनाज्व^{१९}, रत्तिदिवं ब्राह्मण अप्पमत्तो ।
 नमस्समानो विवसेमि रत्ति, तेनेव^{२०} मज्झामि अविप्पवासं^{२१} ॥१९॥

^१ M. तथा. ^२ M. यथादक्खि तथाक्खासि Fsb-(यथा...अक्खासि)
^३ B. निक्कमो निक्खामो. ^४ M. निप्पुनो, निब्बूनो. ^५ M., N. नागो.
^६ C., M. नास्ति. ^७ C., M. Fsb. ब्रह्म. ^८ M. °दसे. ^९ M. हंसो
 रिवज्जपत्तो. ^{१०} C. एसो. ^{११} C. °नुदोसीनो. ^{१२} M. जुतिमा. ^{१३} C.
 धम्मं देसेसि. ^{१४} M. न. ^{१५} C. °वस्सी, M. °वसति. ^{१६} C. पूजये,
 °यो. ^{१७} M. °णो. ^{१८} C., M. °सो. ^{१९} M. °ज. ^{२०} C.
 येनेव. ^{२१} M. °वासि.

सद्धा च पीती च मनो सती च , नापेन्ति^१ मे गोतमसासनहमा ।
यं यं दिसं वजति भूरिपञ्जो , स तेन तेनेव नतोऽहमस्मि ॥२०॥
जिण्णस्स मे दुब्बलथामकस्स , तेनेव कायो न पलेति^२ तत्थ ।
संकप्पयत्ताय^३ वजामि निच्चं , मनो हि मे ब्राह्मण तेन युत्तो ॥२१॥
पंके सयानो^४ परिफन्दमानो दीपा दीपं उपप्लवि^५ ।
अथऽहसांसि संबुद्धं ओघतिण्णमनासवं^६ ॥२२॥
यथा अहू वक्कलि मुत्तसद्धो ,
भद्रावुधो आळविगोतमो च ।
एवमेव^७ त्वंऽपि पमुच्चस्सु^८ सद्धं ,
गमिस्ससि त्व^९ पिगियमच्चुधेय्यपारं^{१०} ॥२३॥
एस भिय्यो पसीदामि सुत्तवान मुनिनो वचो ।
विवत्तच्छद्दो^{११} संबुद्धो अखिलो पटिभानवा^{१२} ॥२४॥
अधिदेवे अभिञ्जाय सब्बं वेदि परोवरं ।
पञ्चानन्तकरो सत्था कंखीनं पटिजानतं^{१३} ॥२५॥
असंहीरं असंकुप्पं यस्स नत्थि उपमा क्वचि ।
अद्धा गमिस्सामि न मेऽत्थ कंखा ,
एवं मं धारेहि^{१४} अधिमुत्तचित्तं^{१५} ॥२६॥

पारायणवग्गो निट्ठितो ।

निट्ठितो सुत्तनिपातो

अट्ठभाणवारपरिमाणाय पाळिया ।

^१ C. नापेत्त, M. नामे किं. Fsb—नामेन्ति. ^२ B. मरेति, पलेति.
^३ C., M. °यन्ताय. ^४ Fsb—(सयानो). ^५ M. उपप्लवि, C. उपप्लवि.
^६ तथा Fsb—नास्ति. °तिणं. ^७ एवं त्वं. ^८ M. पमुच्चस्सु, C., Fsb.—
पमुच्चयस्सु. ^९ Fsb—(त्वं). ^{१०} M. मच्चुधेय्यस्स पारं. ^{११} M. विवट्ट°. ^{१२} C., M. °भाणवा. ^{१३} C. परिजानकं. ^{१४} M. Fsb—धारेहि
नास्ति—मं, C. धारेहि नास्ति—मं. ^{१५} C. Fsb—अवित्तचित्तं.